

# İREAN

№ 12 Sentyabr-Oktyabr 2007 İctimai fikir jurnalı 3 AZN

**Dünya  
Füzuli səsine  
Mövlana nəfəsinə  
möhtac**



# TÜRK VƏ AVROPA MƏTBƏXİNDƏN MÜXTƏLİF NÖV YEMƏKLƏR

## MƏRKƏZ LAHMACUN

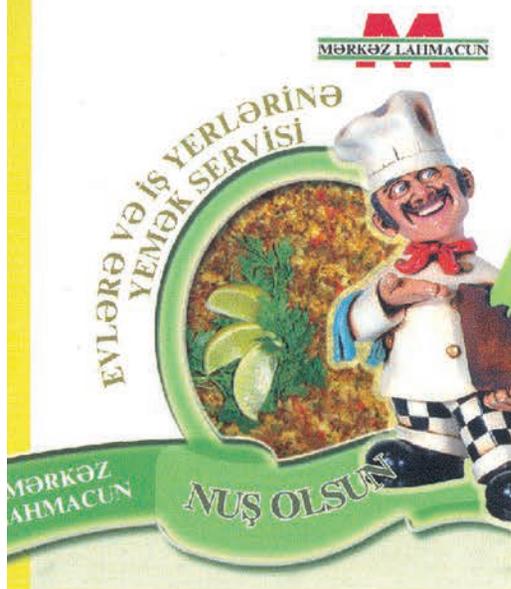


**1-Cİ ŞÖBƏ:**  
İSTİQLALİYYƏT KÜÇ. 47  
TEL: 492 95 28

**2-Cİ ŞÖBƏ:**  
ELMLƏR AKADEMİYASI  
(METRO ÇIXIŞI İLƏ ÜZBƏÜZ)  
TEL: 438 85 71

**3-CÜ ŞÖBƏ:**  
FƏVVARƏLƏR MEYDANI  
(AZERCELL-İN YANI)  
TEL: 493 35 36

**4-CÜ ŞÖBƏ:**  
GƏNCLİK,  
ATATÜRK PROSPEKTİ  
TEL: 562 38 98



LAHMACUN  
QARIŞIQ PİDƏ  
KƏRƏ YAĞLI  
İSKƏNDƏR

EVLƏRƏ VƏ İŞ YERLƏRİNƏ  
YEMƏK SERVİSİ

*“Dünənki gün keçdi.*

*Dünənin sözü də  
dünəndə qaldı. Bu  
gün yeni bir söz  
söyləmək gərək.”*

*Mövlana*



**"Dünənki gün keçdi, dünənün sözü də dünəndə qaldı. Bu gün yeni bir söz söyləmək gərək."**

*Möhtərəm oxucu,*

Bilindiği kimi 2007-ci il UNESCO tərəfindən "Mövlana ili" olaraq qeyd edildi. Dünyanın müxtəlif bölgələrində bu münasibətlə simpoziumlar, konfrans və tədbirlər keçirilir. Biz də bu sayımızı Mövlana Cəlaləddin Rumi həzrətlərinə həsr etdik. Bu böyük insanın dünyanı qucaqlayan nəfəsinin İrfan jurnalımızın səhifələrini isitməsi bizi bəxtiyar edir. Əlbəttə ki, Mövlana haqqında bizim söylədiklərimiz nə ilk, nə də son olaçaq. Məqsədimiz göy qübbədə xoş bir səda buraxmaq və soyumuzu əbədiləşdirən Mövlanalara, Nizamilərə, Füzulilərə sahib çıxmaqdır. Bu gün bizim olan bu dəyərlərə başqalarının deyil, bizim sahib çıxmamız lazımdır. Çünki onlar bizim dahilər, bizim incilər...

Söhbət Mövlanadan düşmüşkən, sizi bu mövzuda söz söyləyə biləcək şəxsiyyətlərlə görüşdürmək istədik. O ecazkar havanı yenidən ciyərlərimizə çəkmək istədik. İstədik ki, ciyərlərimiz yenidən dirilsin, özünə gəlsin və onun isti nəfəsi ilə qəflət yuxusundan oyaqaq.

Azərbaycanın böyük din alimi, ərəbşünas **akademik Vasim Məmmədaliyevlə** Mövlana haqqında müsahibə apardıq. Vasim bəyin ifadə etdiyi və reportaja sərlovhə olaraq yazdığımız o gözəl cümləni burada ifadə etmək yerinə düşərdi. Vasim bəy Mövlana üçün bunları söyləyir: **"Mövlana İslam əqidəsi, fars şeir dili və türk təfəkkür tərzini silahlanmış böyük bir təsəvvüf əridir, böyük bir mürşiddir."** Mövlanadan bizə beylər oxuyan V.Məmmədaliyev onun Türk İslam

Mədəniyyətindəki yerindən və dünya çapındakı əhəmiyyətindən bəhs etdi.

İkinci reportajımız əsərlərini oxuyaraq yaxından tanıdığımız böyük Mövlana aşiqi, könül insanı möhtərəm **Osman Nuri Topbaş bəylə** oldu. Onunla Azərbaycan-Türkiyə qardaşlığı haqqında uzun bir müsahibə apardıq. **Azərbaycanla əlaqələrimizdə bizim ən böyük qazancımız məhəbbət sərmayəsidir** deyən **möhtərəm Osman Nuri Topbaş bəy** Azərbaycanla Türkiyə arasında tarixi, mədəni və sarsılmaz qardaşlığın olduğunu ifadə etdi. Maraqla oxuyacağınız bir müsahibə olduğunu ümid edirik.

Bunlara əlavə olaraq İrfan səhifələrindən tanıdığımız digər yazıçılarımızdan **Lokman Helvacı** Ramazanın mənəviyyatımıza necə təsir etməli olduğunu yazdı. **Dr. İbrahim Baz** "İnsan və ney" adlı yazısı ilə sizlərə neydən ülvə səs təqdim edir. **Salih Zeki Meriç** bizi biz edən dəyərlərdən bəhs edir və **Dr.Elşad Mahmudov** Məhəmməd Füzulinin misralarında Peyğəmbərimizin izini anladı. RUFƏT ŞİRİNOV "Peyğəmbərimizin bir günü" yazısına davam edərək Allah Rəsulunun həyatından şüalar əks etdirdi bizə. **Nurlan Məmmədzadə** qurtuluşun yoluna işarə edərək Mövlananın həyat fəlsəfəsini analiz edir. Son olaraq Azərbaycanın milli məsələsi olan erməni məsələsi ilə bağlı **Türkiyənin 22. dönəm millət vəkillərindən Dr. Turan Çöməzin** Azərbaycana etdiyi ziyarəti əsnasında Qubadakı kütləvi məzarlıqlar haqqında müsahibə apardıq. Qısaca, İrfan jurnalı bu sayı ilə də dopdoldurdu. Bəyənərək oxuyacağınız İrfan jurnalı bir-birindən nəfis yazıları ilə əlinizdədir.

**Bizə göstərdiyiniz diqqətinizə görə minnətdarıq.**

## İRFAN

*ictimai fikir jurnalı*

**Təsisçi və redaktor:** Dr.Abbas QURBANOV

**Direktor:** Salih Zeki MERİÇ

**Məsul katib:** Nurlan MƏMMƏDZADƏ

**Redaktor müavinləri:** Hacı Arif HEYDƏROĞLU - Rövşən QƏNİYEV

**Redaksiya heyəti:**

Ramiz MƏMMƏDOV

Hacı Arif HEYDƏROĞLU

Rövşən QƏNİYEV

Akif HÜSEYNOV

Fuad QULİYEV

Nurlan MƏMMƏDZADƏ

**Abunə və reklam işləri:**

Musa İBRAHİMOV

**Kompyuter dizaynı:**

İrfan Qrafik

**Foto:**

«İRFAN»

Ünvan: Bakı şəhəri,

Cəfərov Qardaşları küç. 16

Tel: (+994 12) 492 32 23,

493 02 93

**Abunə təmsilçiləri:**

Bakı - Elçin Manafov - 0505506645

Quba - İlkin Qaibov - 0503638145

Ağdaş - Musa İbrahimov - 0503254989

İsmayıllı - Vəlif Teymurov - 0504653601

Zaqatala - Məyis Abbasov - 0557476297

Əliabad - Kamran Məmmədov - 0503806922

Şamaxı - Akif Hüseynli - 0506205928

Vüqar Məmmədov - 0556237232

**İllik abunə qiyməti:**

Ölkədaxili 15 manat

Xarici ölkələr üçün 35 dollar

**web:www.irfandergisi.com**

**E-mail**

irfan@irfandergisi.com

irfandergisi@yahoo.com

*Jurnalın materiallarından istifadə edərkən istinad zəruridir. Müəllifin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.*

**NURLAR** Nəşriyyat Poliqrafiya Mərkəzində çap olunmuşdur.

**Dövlət Reestr No: 1763**

# İÇİNDƏKİLƏR

<b>BİZİ BİZ EDƏN DƏYƏRLƏR</b> <i>Salih Zeki MERİÇ</i> .....6	<b>HZ.PEYĞƏMBƏRİN BİR GÜNÜ</b> <i>Rüfət ŞİRİNOV</i> .....38
<b>MƏHƏMMƏD FÜZULİNİN MİSRALARINDA PEYĞƏMBƏRİMİZ</b> <i>Dr.Elşad MAHMUDOV</i> .....12	<b>MÖHTƏRƏM OSMAN NURİ TOPBAŞ BƏY İLƏ REPORTAJ</b> .....40
<b>MÖVLANA HEYRƏTİ</b> <i>Məmməd ASLAN</i> .....8	<b>TƏQVA</b> <i>Mehman İSMAYILOV</i> .....47
<b>KÖNÜLLƏR SULTANI MÖVLANA</b> .....14	<b>VII BEYNƏLXALQ MÖVLANA SİMPOZİUMUNUN TƏƏSSÜRATLARI</b> <i>Səadət MÜRŞÜDOVA</i> .....48
<b>ŞƏR-YA HƏZRƏTİ - MÖVLANA</b> <i>Məmməd ASLAN</i> .....17	<b>KAMİLLİK YOLUNDA YAXUD MÖVLANADAN "ABİ-HƏYAT QƏTRƏLƏRİ"</b> <i>Prof.Dr. Şahin XƏLİLLİ</i> .....50
<b>BUNLARI BİLİRSİNİZMİ?</b> <i>Kamran MƏMMƏDOV</i> .....17	<b>TÜRKİYƏNİN 22.DÖNƏM MİLLƏT VƏKİLİ DR.TURAN ÇÖMEZ İLƏ REPORTAJ</b> .....52
<b>AZƏRBAYCANIN BÖYÜK DİN ALİMİ, ƏRƏBŞÜNAS AKADEMİK VASİM MƏMMƏDƏLİYEV İLƏ REPORTAJ</b> .....18	<b>TƏHSİLİN 50%-İ</b> <i>Dr. Abbas QURBANOV</i> .....54
<b>TƏQVA, TƏZKİYƏ VƏ BAĞLANMA AYI RAMAZAN</b> <i>LokmanHELVACI</i> .....22	<b>QURTULUŞUN YOLU</b> <i>Nurlan MƏMMƏDZADƏ</i> .....56
<b>İNSAN VƏ NEY</b> <i>Dr.İbrahim BAZ</i> .....24	<b>QAFQAZ İSLAM ORDUSUNUN ŞƏHİDLƏRİ 89-CU İL DÖNÜMÜNDƏ ANILIB</b> <i>Rövşən QƏNİYEV</i> .....58
<b>İÇİMİZDƏKİ İMZA</b> <i>Şemsəddin KİRİŞ</i> .....26	<b>HZ. RUQİYYƏ (R.A)</b> <i>Samirə MAHMUDOVA</i> .....60
<b>MARKA VƏ MÖVLANA</b> <i>Adem ŞAHİN</i> .....28	<b>TEXNO-XƏBƏR</b> <i>Mehman ŞƏFAQƏTOV</i> .....62
<b>HƏQİQİ BİR NAMAZIN İFASI</b> <i>Hacı Arif HEYDƏROĞLU</i> .....30	<b>ZƏRƏRLİ VƏRDİŞLƏRƏ SON</b> <i>Sevda XƏLİLOVA</i> .....64
<b>LEYLANI İNCİTMƏYİN</b> <i>Osman Nuri TOPBAŞ</i> .....32	

# İÇİNDƏKİLƏR



## MÖVLANA HEYRƏTİ

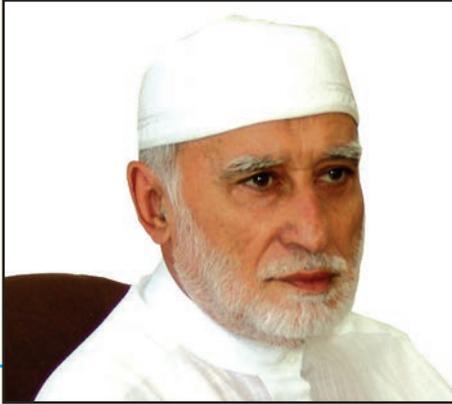
Məmməd ASLAN

8

18

AZƏRBAYCANIN BÖYÜK DİN ALİMİ, ƏRƏBŞÜNAS  
AKADEMİK  
VASİM MƏMMƏDƏLİYEV:

*“Mövlana İslam əqidəsi, fars şeir dili və  
türk təfəkkür tərzii ilə silahlanmış böyük bir  
təsəvvüf əridir, böyük bir mürşiddir.”*



Azərbaycan-Türkiyə qardaşlığı haqda  
danışdığımız Möhtərəm  
Osman Nuri Topbaş bəy:  
*“Azərbaycanla davam edən  
əlaqələrimizdə nail olduğumuz ən böyük  
qazanc məhəbbət sərməyəsidir.”*

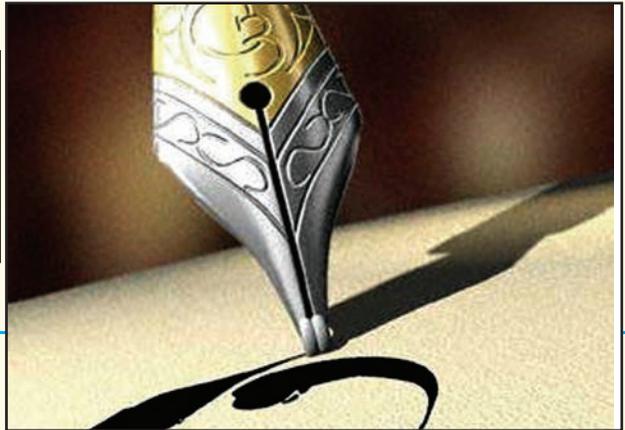
40

6

## BİZİ BİZ EDƏN

## DƏYƏRLƏR

Salih Zeki MERİÇ



# BİZİ BİZ EDƏN DƏYƏRLƏR



üz illər boyu, bu torpağın damarlarına qədər işlənən və bu torpağın mayasına qarışmış dəyərlər vardır. Bizi biz edən dəyərlər...

Bu dəyərlərin varlığı və davamlılığı yenə bu torpaqların bağrında yetişən ulu çınarlara bənzəyən insanların sayəsində olmuşdur.

Ancaq böyük millətlərin içindən böyük insanlar çıxır. Yalnız mədəniyyət hafizəsi dərin və hüdudsuz bir üfük genişliyinə sahib olan millətlər zaman içində özünü yüksək şəkildə təmsil edən şəxsiyyətlər çıxara bilər. Türk dünyasının bu mənada bəşəriyyət aləminə töhfələri sayısız-hesabsızdır. Lakin təəssüflə qeyd etməliyik ki, bu böyük insanları nə özümüz kifayət qədər tanıyıraq, nə də dünyaya tanıdırıq.

Cəmiyyətin təməl daşlarını formalaşdıran ünsürlərin varlığı və davamlı olması onları nəsillərdən-nəsillərə çatdıran hamilərin sayəsindədir. Bizim hər zaman fəxr etdiyimiz, varlıqları ilə qürur duyduğumuz, torpaqlarımızın ta ciyərlərindən gələn nəfəslərimiz kimi əsərlərimiz və

insanlarımız vardır. Əgər bu dəyərlərimiz olmasa varlığımızı nə ilə dünyaya sübut edə bilərik... Bizi biz edən dəyərlər dedikdə, hər zaman əbədi var olan şəxsiyyətlərimiz və onların bəşəriyyətin mədəniyyət tarixinə qoyduğu miraslar nəzərdə tutulur. Dünya çapında əsərləri oxunan, fəlsəfəsi mənimsənən Mövlana başda olmaqla Yunus Əmrə, Əhməd Yəsəvi, Məhəmməd Füzuli, Hacı Bəktaş Vəli kimi dəyərlərimiz bizi biz edən dəyərlərdir.

İslam dünyasının, xüsusən də Türk dünyasının sahib olduğu bu dəyərlərə yiyə durmaq kimi böyük məsuliyyəti vardır. Yeni yetişən nəslimizin özünü görəcəyi yeganə sahə öz kökləri, öz ünsürləridir.

\*\*\*

Bir millət kimi formalaşmağın və millət şüuru içərisində olmağın ən əsas şərti qəlbi bir döyünən və eyni şeylərə kədərənib, eyni şeylərə sevinən cəmiyyət formalaşdırmaqdır. Bizim şərqilərimiz, türkülərimiz, ağıllarımız eyni ortaq sevincin və kədərin məhsuludur. Biz tarımızdan çıxan yanacaq səsimizlə varıq bu dünyada. Sazımızdan



yüksələn fəryadlarla, nal səsi ilə çınlayan ovalıqlarımızla və toz buludunun yüksəltdiyi atlarımızın ayaq səsləriylə meydanlarda özümüz oluruq və özümüz olmaqdan qürur duyuruq. Mövlananın nəfəsini neyimizlə dünyanın bir ucundan digər ucuna uçuruq. Bəzən su olaraq başımızı daşdan-daşa vur-vura o mübarək yara qovuşmaq üçün özümüzdən keçirik. Yəhya Şirvani olaraq Anadolu ərənlərinə yol göstəririk. Köklərimizə doğru uzun illər səfərə çıxırıq.

Məhz bizi biz edən dəyərlər bunlardır.

Ən böyük məharət əski olanla modern olan arasında əlaqə qurmaqdır.

Bizim insanların düşüncəsinin əsasında bu üç ana ünsür vardır. Hər zaman bu ana ünsürlər bizim cəmiyyətin şüuraltında var olmuşdur və insanımızın genlərinə qədər işləmişdir.

İnsana sevgi, heyvanata sevgi, nəbatata sevgi. Bu üç ünsürü sevmək bütün dünyanı qucaqlamaq deməkdir.

Dünyanın bir səmtində Məhəmməd Füzuli, digər səmtində də Mövlana Cəlaləddin Rumi. Bəlkə də bu iki insan eyni məkanlarda və eyni tarixlərdə yaşamadılar. Ancaq heç şübhə yoxdur ki, hər ikisi də eyni şeyləri tərənnüm etdilər. Eyni duyğuları pıçıldadılar dünyaya. Bəzən fəryad etdilər, bəzən ən yüksək şəkildə bağirdilər. Amma xitab etdikləri insanlar hər zaman sərhədlər aşaraq bütün dünyanı qucaqladılar.

Bu iki insan da hər şeydən əvvəl könül insanı idi. Əslinə baxarsaq, bu gün bəzi

insanların dedikləri kimi sadəcə humanist deyildilər. Onları insani yönlerini ön plana çıxararaq sanki humanistlikdən başqa bir dərdləri yoxmuş kimi tanımaq onlara qarşı edilən ən böyük haqsızlıq olardı.

Düzdür, onlar insanları sevərdi. Onların insan sevgisini Yunusun insan sevgisini diləndirməsi ilə anlayırıq. Bəli, insanı sevirdilər, amma Yaradandan ötrü yaradılanı sevirdilər. Bəli, hər kəsə qucaq açmışdılar, lakin müsəlman mənliklərini hər zaman qoruyaraq. Sahib olduqları şəxsi dəyərlər xüsusunda güzəştə gedərək kimlərəse xoş görünmək üçün sevmirdilər insanları. Öz dəyərlərinə, mənliklərinə sahib çıxmaqla yanaşı fərqli səs və dəyərlərə də hörmət edirdilər.

Xüsusilə Füzuli bir ateist deyildi. Onun əsərlərindən yola çıxaraq M. Füzulinin imansız, Allaha şəriq qoşan bir insan olduğu uydurması qəsdlə söylənmişdir və bu böyük insanla gələcək nəsillər arasında əlaqə qurmağın qarşısını almaq məqsədi daşıyır.

Bunu iddia edən hər kəs M. Füzulinin su qəsidəsini başdan-ayağa oxumalı və onun Peyğəmbərə olan sonsuz sevgisinin şahidi olmalıdır. Hz. Mövlananı yaxşı tanımaq üçün "Məsnəvi"ni oxumaq və onun müsəlman kimliyini orada görmək lazımdır.

Son olaraq söyləmək istəyirəm ki, biz öz dəyərlərimizin fərqində olmazsaq və mədəni irsimizin qədrini bilməzsək, başqaları bu dəyərləri asanlıqla özününküləşdirərlər.

*Bizim şərqilərimiz, türkülərimiz, ağlarımız eyni ortağ sevincin və kədər mənşəsidir. Biz tarımızdan çıxan yanıq səsimizlə varıq bu dünyada. Sazımızdan yüksələn fəryadlarla, nal səsi ilə çınlayan ovalıqlarımızla və toz buludunun yüksəltdiyi atlarımızın ayaq səsləriylə meydanlarda özümüz oluruq və özümüz olmaqdan qürur duyuruq. Mövlananın nəfəsini neyimizlə dünyanın bir ucundan digər ucuna uçuruq. Bəzən su olaraq başımızı daşdan-daşa vur-vura o mübarək yara qovuşmaq üçün özümüzdən keçirik. Yəhya Şirvani olaraq Anadolu ərənlərinə yol göstəririk. Köklərimizə doğru uzun illər səfərə çıxırıq.*

# MÖVLANA HEYRƏTİ

*Özümüzü, mənəvi dəyərlərimizi görüb qiymətləndirməyimizə nə böyük çağırış! Qərbin alabəzək, aldadıcı zahiri görünüşünə aldanış etmədən, öz varlığına dönüb, qiymətini bilməyə necə böyük xeyirxahlıqla yol göstərmək!..*

*Kəsəsinə desək: alçalmağa və alçaltmağa üz tutmuş dünyanı Mövlana dəyərimizlə yenidən imana-dinə qaytarmaq mümkündür! Dünya görmək və duymaq istəsə!..*

Qoca Şərq bəşər tarixi boyunca heyrətlər saça-saça irəliləyib. Dünyanın ən böyük möcüzələri onun ünvanına yazılıb.

Cəlaləddin Rumi həzrətləri Şərfin hər yönünə azman möcüzəsidir. Türk soyunun fikir tarixində, poetik mənəvi dəyərində heç kəs ilə boy ölçüsündə müqayisəyə gəlməyəcək abidə insandır!

Molla Cami deyir ki, Mövlana peyğəmbər deyil, amma Kitabı vardır.

Əlbəttə, böyük mütəfəkkir şair "Kitabı vardır" deyəndə "Qurani-Kərim" bənzərində səmavi bir kitabı nəzərdə tutur. O dövr üçün bu müqayisə çox cəsarətli bir dəyərləndirmədir! Nə onda, nə indi bu səmavi möcüzə kitabı ilə qiyas ediləcək bir şey, bir nəsnə xəyala gəlməz. Amma Molla Cami çox xatircəmliliklə bu müqayisəyə girişir: Mövlananın "Məsnəvi"sini səmavi Kitab kimi dəyərləndirir. Çünki Türk soyunun və ümumiyyətlə, Şərfin bu ölməz mənəvi abidəsi başdan-başa "Qurani-Kərim" in bənzərsiz və mükəmməl təfsirindən ibarətdir: Qurana geniş kütləvilik gətirib, onun müddəalarını obrazlarla işləyib, bu səmavi kitaba, az qala səmavi də dəyər qazandırmığı bacarmışdır!..

Mövlananın buyurduğu kimi: əsl həqiqətə vəqif olmaq istəyənlərə, ilahi sirlərdən baş tapmağa qeyrət göstərənlərə "Məsnəvi" mənəvi nur saçan bir yoldur, daha doğrusu, ulduzlarla donatılmış kəhkəşan yoludur! "Məsnəvi"dəki hekayələr gəlişigözlə hekayəçilik deyil. Onlar ilahi həqiqətə körpü salmaq, pəncərə açmaq üçün səmavi yolların başlanğıcıdır! Sanki bir qab dolu samanı arayıb-axtarıb içindəki o gərəkli mənəvi dənəsini tapıb üzə çıxarmaq! Qayə o dənədir! Rəbbimizin əmr və yasaqları o dənələrlə dəyərləndirilib dərk edilir!..

Mövlana həzrətləri soydaş və dindaşlarına hədsiz səmimiyyətlə deyir: *"Haşa! Mənim anladığıqlarım (sadə) bir hekayə deyildir. Təfəkkür eylə: bu mənim və sənənin bugünkü halımızdır..."*

Mövlana həm də öz dövrünün gündəlik halını demirdi, maddəçilik girdabında başı bəlalar çəkmiş bizim çağdaş dünyanı və çağdaş insanları bütünlüklə nəzərdə tuturdu. Əbəs deyil ki, bu gün okeanın o tayında və Avropada Mövlana daha çox müasir səslənir, az qala bu türk ulusunun cahanşümul irsinin mükəmməl nəşrləri ilə ciddən yarışır.

Bizi özündən yeddi yüz il sonra bizə və dünyaya tanıdan o böyük qüdrətə min kərə əhsən!!!

\*\*\*

### **Mövlana bir eşq və fikir ümmanıdır!**

Dərinliyin, fırtınanın, fırtınadan xilas ola bilmənin övliyasıdır; doğruluğun, gözəlliğin tacıdır! Könullərin, sevginin və saygının sultanıdır Mövlana! Işığın, nurun qaynağıdır Mövlana!

Keyli vaxt bundan əvvəl Mövlana dər-gahına - Konyaya bir türkşünas qadın alim gəl-mişdi. O sehrli dər-gahda, Mövlana dəyərini dilə gətirərkən həyəcanlar içində sanki bütünlüklə qərb zehniyyətinin yerinə belə etirafda bulundu: "Biz avropalılar maddənin arxasınca getdik, siz şərqilər mənənin. Maddə bizə ölüm, qırğın gətirdi; mənə sizə iman! Möhkəm saxlayın o nur dolu mənəni! Bir gün biz avropalılar qapınıza mənə dilənməyə gələndə, elə eləyin ki, əlinizdə - ovcunuzda bizə verməyə mənə dəyəriniz qalmış olsun!..

Özümüzü, mənəvi dəyərlərimizi görüb qiymətləndirməyimizə nə böyük çağırış! Qərbin alabəzək, aldadıcı zahiri görünüşünə aldanış etmədən, öz varlığına dönüb, qiymətini bilməyə necə böyük xeyirxahlıqla yol göstərmək!..

Kəsəsinə desək: alçalmağa və alçaltmağa üz tutmuş dünyanı Mövlana dəyərimizlə yenidən imana-dinə qaytarmaq mümkündür! Dünya görmək və duymaq istəsə!..

\*\*\*

**Mövlanadan "Eşq nədir?" - deyə soruşmuşlar. Çox düşünmədən cavab vermişdir:**

**" - Mən ol da, gör!"**

Möhtəşəm eşq mürsidinin bu sual qədər çətin sualı, heç şübhəsiz, zamanlar boyunca səslənməmişdir! **"Mən ol da, gör!"** - hansı qoçaq, Mövlana olmağı bacarar ki, eşqin də nə olduğunu izah etsin?!

Eldə deyildiyi kimi, bu nataraz suala Mövlanadan ötən zaman ərzində heç bir eşq və qələm əhli tutarlı cavab verməyi bacarmamışdır! Bundan sonra da çətin ki, bacarsınlar!

Məhəbbət aləmində Mövlana hansı mərtəbədəydi ki, **"Mən ol da, gör!"** - deyə görünməmiş qürur və toxtaqlıq göstərir?!

Bu sualın cavabını da Cəlaləddinin özündən eşidək:

**"Eşq "mən" deyil; "sən" dedirtdirir!"**

**"Eşqi seç ki, özün də seçilmiş bir insan ola biləsən!"**

**"Eşqi eşqdən başqa heç nə söndürə bilməz!"**

**"Eşq Dinin ta özüdür!"**

**"Eşq gəldi: damarımda, dərimdə qan kəsildi; məni məndən aldı, sevgilə doldurdu!.."**

**"Eşq ilə öl ki, diri qalasan!"**

**"Leylanı sevən Məcnun bənzəməz mənə: Mən aşiqəm, a dostlar, Leylanı yaradana!!!"**

**"Siz şəhvətin adını eşq qoymuşsunuz. Əgər öylə olsaydı, eşək insanların şahı sayılardı..."**

**"Bir sevginin qapısı Allahla açılır! Allahı sevən, Allahın birliyinə inanan kimsə qulluğunu sevgi ilə göstərər."**

Hələ bu harasıdır?! Mövlanaya görə: Allah gözəldir, o səbəbdən gözəlliyi və gözəli sevir . Bəbəklərimizdən bir dünya gözəlinə boylanan biz deyilik, Tanrının özüdür. Bizə qalan ancaq hambahalçılıqdır...

Hər kim ki, eşq ilə yanıb tutuşmayıbsa, o, uçmayan qanadsız quş kimidir...

\*\*\*

Eyni üsuldən yapıb, Mövlana Həz-rətlərindən soruş-saq ki, filan mənəvi dəyər nədir? - Yəni **"Mən ol da, gör!"** - deyib onun özü ilə ölçülə biləcək də-yərlər qarşısında bi-zi lal buraxar...

Belə deyək ki, Mövlanaya görə **"İnsan nədir?"**

Bir sufi şair və mütəfəkkir olaraq insan müəmması Mövlana Cəlaləddin Rumini hər şey-dən artıq düşündürür.

"Kitablardan öncə insanları oxuya-yaq!" deyən şair bə-şər oğlunu bir xəli-fətullah kimi yük-sək dəyərləndirir. Ulu Səlcuqlu sultan-larını belə yaradıl-mış yaradandan ö-türü sevməyə çağırır.



*"Aləmdən məqsəd insandır!" - deyir.  
"İnsanın bir nəfəsi bir cana dəyər!  
Ondan qopan bir qıl bir mədəinə dəyər"*

"Səndə bir heyvan, bir şeytan, bir də rəhman sifəti var... - Hansından sayılırsansa, məhşər günü ona qatılırsan..."

"Ey qardaşım! Sən fikirdən və düşüncədən ibarətsən. Sənin insanlığın bunlardan ibarətdir. Bundan geri qalan sümük və damardır ki, onlar heyvanlarda da var."

İnsan müəmmasını dərinədən öyrəndiyindən ki, fikrini belə tamamlayır:

*"İnsanın yarısı ayıbdandır, yarısı qeybdən!"*

Yəni insan Rəbbimiz tərəfindən ona verilmiş mənəvi dəyərin qədr-qiyətini bilməlidir! Mövlana çox üzüntüylə deyir: "Sən dünyaya sadəcə məzarlıqdakı qurdlara yem olacaq bədəninə bəsləmək üçün gəlmədin. Bir gün də hikmət çayırında gəz-dolan ki, könlün sevinisin! Sən dəyərlənlə və düşüncənlə iki aləmə bədəlsən! Amma öz qiymətini, neyləyim ki, bilmirsən..."

Mövlana insanların qovğasını çocuqların qovğasına bənzədir: hamısı da anlamsız və yersiz. Nə qədər yerində olaraq bu didişmələri amansızlıqla qamçılayır:

*"Heç bir mal Sizin deyil ki, nəyi bölüşə bilmirsiniz?!"*

*"Heç bir can sizin deyil ki, nə deyə döyüşürsünüz?"*

Bir gün Mövlana qızı Məlikə Xatunun öz cariyəsinə bozardığını görür. Dərhal qızına qarşı çıxır:

- Cariyəni nə haqla incidirsən?! - deyir - o, xanım, sən isə cariyə olsaydın, onda neylərdin bəs?! İstərsənmi, bütün dünyada Allahdan başqa heç bir kimsənin kölə və cariyəsi yoxdur! - deyər fitva verim?! Əslində, kölə və cariyələrin hamısı bizim qardaş-bacılarımızdır!

Mövlananın qızı xətasını anladı, əfv dilədi və cariyəsinə azad etdi. Üst-başında pal-

paltar nə vardısı, hamısını soyunub ona geyindirdi. Ömrü boyunca kölə və cariyələrə qarşı Peyğəmbər buyruğuna uyğun nəzakət göstərdi.

Mövlana insan oğluna onun mayası nöqtəyi-nəzərdən dəyər verməyə çağırır: "İnsanın xəmiri torpaqdandır. Əgər insan torpaq kimi alçaqköüllü olmasa, insan deyildir! Başqa sözlə, insan mayası olan torpaq kimi yaşıllığı ilə eybəcərlikləri, çirkinlikləri, örtməyi özünə qayə etməlidir!". "Yüksəlmək dilərdim, - deyir, onu alçaqköüllükdə tapdım!.." *"Məğrur olma; şükredici, alçaqköüllü ol! Yəni şeytan kimi ancaq özünü görmə!"*

Mövlana Cəlaləddin Rumi həzrətləri yüksək sufi görüşlərini, təkrarsız mübarək kəlamlarını qeyri-adi obrazlarla ifadə etdiyindən ki, Onun mənəvi təlimi bütün zamanlar üçün orijinallığını hişf edə bilməmişdir.

Mövlanadan sadə görünəcək bir fikir örnəyi:

Bəllidir ki: sehr və falaçma kimi hallar dinimizcə haram sayılır. Bu yasaqdan Mövlana həzrətləri görün, necə yararlanır: Şeir nədir? - sualına mütəfəkkir şairin cavabı: - "Şeir halal olan bir sehrdir!!!"

Şeir boy göstərib dünyaya gələndən bəri onun nə olub-nə olmadığı bir mübahisə mövzusu olaraq bu gün də dartsılır və təminədi bir nəticəyə doğru insan ağı və zövqü mənə atını mahmızlaşmaqda davam edir.

Şeir, doğrudan da sehrdir. Əsl şairin şeiri yoxdan camal göstərdiyi üçün sehrdir!.. İlahi gərəkliyin təntənəsinə can atdığı üçün sehrdir.

Sözün özü sehrdir! O da ola bədii söz!

Sözün müstəqim mənası haqqında Mövlananın örnək görüşləri:

*"Söz Aləmi yaxar, ölmüş tülküləri Aslana çevirər!.. Ey dil, sən həm ucsuz-bucaqsız bir xəzinəsan; həm şafası olmayan bir xəstəlikəsan. Düşünmədən söyləyən - nişan olmadan atan ovcuya bənzər..."*

*"İnsanın yarısı ayıbdandır, yarısı qeybdən!" Yəni insan Rəbbimiz tərəfindən ona verilmiş mənəvi dəyərin qədr-qiyətini bilməlidir! Mövlana çox üzüntüylə deyir: "Sən dünyaya sadəcə məzarlıqdakı qurdlara yem olacaq bədəninə bəsləmək üçün gəlmədin. Bir gün də hikmət çayırında gəz-dolan ki, könlün sevinisin! Sən dəyərlənlə və düşüncənlə iki aləmə bədəlsən! Amma öz qiymətini, neyləyim ki, bilmirsən..."*

Mövlana deyir ki, söz əhlisənsə,  
Sözə sükut qapısından gir!

Nə yazıq ki, bizim dövrümüzdə bu,  
çox çətindir.

Söz qabıqdır, içindəki məna can-  
dır! Zəmanəmiz sözün içini amansız-  
lıqla boşaltmaqla məşğuldur...

Bu fikri dolayısı ilə aşkarlayacaq  
bir Mövlana kəlamı:

"Kisə" ilə dağarcığın dəyər fərqi  
içindəki altınla ölçülür. Kisənin içində  
altın olmasa, dağarcıqdan nə fərqi?!"

Mövlanadan daha bir heyrətli təş-  
beh: "Neçə insan gördük: üzərində  
əlbisə yox!.. Neçə əlbisə gördük: için-  
də insan yox..."

Mövlananın duyğusunca təşbehi  
bir az da dərinləşdirə bilirik: "Əgər  
insanlıq şəkildən ibarət olsaydı, Həzrət  
Peyğəmbər ilə Əbu Cəhlin arasında fərq  
qalmazdı..."

Mövlana ürəklərin dərinliyinə  
işləyən buna bənzər mübarək sözləri  
varlığına mərtəbə eyləyib, onun  
üzərində dünyanın fəvqünə yüksəlmiş  
bir dəyər abidəmizdir. Buradan  
dünyaya boylanmaq nə böyük bəx-  
təvərlikdir!

\*\*\*

Bir xatirəyə, bir mənəvi dəyəərə  
söykənib yaşamaq insana yüngülqə-  
dəmlilik gətirər, ömrü mənalandırır.  
Əgər bu istinadgaha bütünlüklə bir  
qövm, bir millət söykənə bilirsə, o  
qüdrətə də eşq olsun, o fəxarəti ya-  
şayan və yaşadan qövmə də!

Mövlana boyda bir mənəvi abi-  
dinin yetişməsində Azərbaycan tür-  
künün ulularından olan Məhəmməd  
Şəms Təbrizinin əvəzsiz xidmətinə  
görə bizim əbədi fəxarətimiz ol-  
malıdır! Belə bir dostluğun mislini nə  
qoca Şərq gördü, nə ümumiyyətlə  
bəşər!

Kaş Şəms Təbrizinin zəhmətinin  
bəhrəsini Cəlaləddin Rumi qiymət-  
ləndirdiyinin yüzdə biri qədər də biz  
anlayışlı olaydıq! Mövlana, işə baxın  
ki, abidə kitabı sayılan "Divani-Kəbir"-i  
bütünlüklə Şəms Təbriziyə ithaf  
etmişdir. Qədirşünashığın beləsini

tarixin bir daha görmədiyini min dəfə  
təkrar etsək, yenə azdır!..

\*\*\*

Mövlana haqqında bu duyğulan-  
malarımın sonuna Onun əzəmətini  
gözlər qarşısında qabarıq sərgiləmək  
məqsədilə mütəfəkkir şairin poetik  
nəfəsindən əbədi parlaq qalacaq söz  
örnekləri əlavə etmək könlümdən  
keçdi:

\*Eyibsiz dost gəzən dostsuz qalar.

\*İnsan dilinin altında gizlidir.

\*Qəm nəşənin kölgəsidir!

\*Qarğalar oxumağa başlayınca, bülbüllər  
susar.

\*İnsan ədəbdən ibarətdir!

\*Mən həm görünənm, həm görməyən: yuxu-  
dakı göz kimi.

\*Həm hərəkətdəyəm, həm sükunətdə:  
üzəngidəki ayaq kimi.

\*Özünü kəşf etməyən heç nəyi kəşf edə  
bilməz.

\*Üzün ifadəsi ürəklərin casusudur.

\*İnsan kiçik bir dünyadır; Dünya böyük bir  
insandır!

\*Sual da bilikdən doğur, cavabı da.

\*Ört ki: sənin də ayıbını örtsünlər.

\*İnsanın da qanadı var (qeyrəti varsa)

\*Köpəyin ağızı dəyməklə dəniz murdar  
olmaz.

\*Cahil adamın yanında kitab kimi səssiz ol!

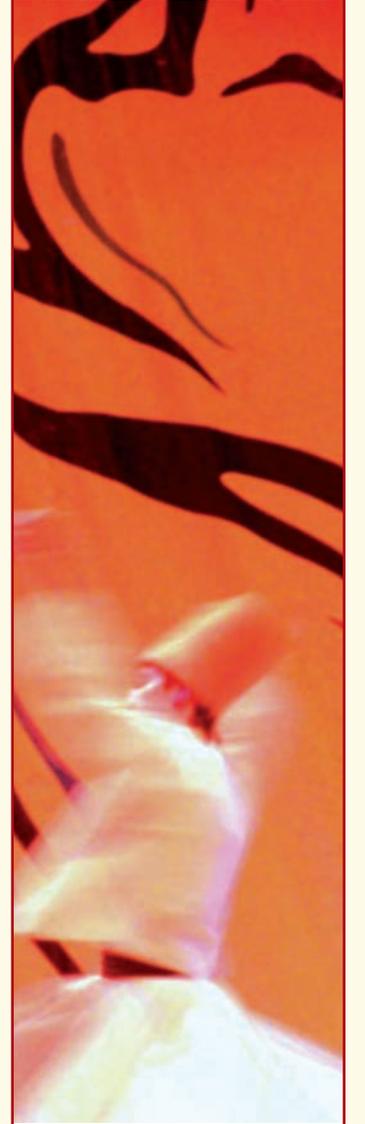
\*Ölüm ruhun bir başqa aləmdə doğması  
hadisəsidir.

\*Yaramaz kimsələrin öyülməsi ərşi titrədir.

\*Ölümümüzdən sonra məzarımızı yerdə  
arama:

\*Ariflərin köntülləridir məzarımız bizim!

**Bir xatirəyə, bir  
mənəvi dəyəərə söykənib  
yaşamaq insana  
yüngülqədəmlilik gətirər,  
ömrü mənalandırır.  
Əgər bu istinadgaha  
bütünlüklə bir qövm,  
bir millət söykənə  
bilirsə, o qüdrətə də eşq  
olsun, o fəxarəti  
yaşayan və yaşadan  
qövmə də!**



# MƏHƏMMƏD FÜZULİNİN MİSRALARINDA PEYĞƏMBƏRİMİZ

*Ya Həbiballah, ya Xeyrəlbəşər müştəqunam  
Eylə kim ləb-təşnələr yanub dilər həmvərə su  
Habi-qəflətdən olan bidar olanda ruzi-haşr  
Eşqi-həsrətdən tökəndə dideyi-bidara su  
Umduğum oldur ki ruzi-haşr mahrum olmayam  
Cəşmi-vaslun virə mən təşnəyi-didara su*

Dünya ədəbiyyatının ən böyük şairlərindən biri olan Məhəmməd Füzulinin şeirlərində sevgi, eşq, məhəbbət mövzuları xüsusi yer tutur. Füzuli poeziyası tədqiq edildiyi zaman çox aydın görünür ki, onun şeirlərində eşq dünyəvi, platonik və nəhayət sufiyanə xarakter daşıyır. O, şeirlərində bəşəri, hətta cismani eşqi ideallaşdıran bir şairdir. Məcəzi eşqin şair tərəfindən bu şəkildə təsvir edilməsi təsəvvüf ənənəsinə görə ilahi eşqə vüsaldan xəbər verir. İlahi eşqi və gözəlliyi daim ön planda tutan Füzuli ümumiyyətlə xarakter olaraq həssas və hissiyyatlı bir şəxsiyyətdir. Din mövzusunda yazdığı şeirlərindən onun səmimi bir mömin olduğunu başa düşmək o qədər də çətin deyil. Hər hansı bir təriqətə mənsubiyyəti bilinməyən şairi sufi deyil təsəvvüfə meyilli şəxsiyyət kimi görmək daha doğrudur. Bu mənada dini motivlər, xüsusilə də Allah və

Peyğəmbər sevgisi Füzuli poeziyasında mühüm yer tutur. Böyük İslam Peyğəmbəri Həzrət Muhəmməd (s.ə.s) haqqında Füzulinin dedikləri əsrlərdən dilər əzbəri edilərək nəsilərdən nəsilərə ötürülmüşdür. Füzulinin Peyğəmbərimiz haqqında yazdığı misraları dinindən və millətindən asılı olmayaraq oxuyan hər bir insan şairin timsalında müsəlmanların öz Peyğəmbərlərini nə qədər dərin məhəbbətlə sevdini və ona hörmət etdiyini müşahidə edir. Şairin Peyğəmbərimizi mədh edərək istifadə etdiyi üslub və seçdiyi kəlmələr bu məhəbbətin bariz nümunəsi olaraq qarşımıza çıxır. Şair, Peyğəmbərlər Peyğəmbərinə ithaf etdiyi məşhur Su qəsidəsində hz. Məhəmmədin paklığına olan heyranlığını:

*Tiynəti-pakımı rövşən qılmış əhli-ələmə,  
İqtida qılmış tariqi-Əhmədi-Muxtara su*



misraları ilə dilə gətirir və Peyğəmbərimizi suya bənzədir. Bu misralarla İslamın təmiz və pak bir din olduğunu ifadə edən şair bu təmizliyin ən böyük köməkçisinin su olduğunu vurğulayır. Çünki su, insanı hər bir vəziyyətdə bədəni və ruhi yöndən təmizləyir. Su təmiz olduğu üçün İslamı qəbul edən insanlara xidmət edir və su həzrət Peyğəmbərin yolunu təqib edir. Yəni, su İslama tabe olmuşdur. Çünki su təmizdir. İslamı seçən, ürəkdən inanan insan da təmizdir. Suyun Peyğəmbər yolundan getməsi onun təmizliyini və duruluğunu göstərir. Bundan başqa su təmizdir. Kirləri yuyur. Peyğəmbərimiz də günah işləməmişdir. Bu mənada o da təmizdir. Su, bu xüsusiyyətinə görə burada Peyğəmbərimizlə birlikdə qeyd edilir. Bir başqa misrada şair Rəsuli-Əkrəmə olan sevgisini ifadə etmək üçün onu bir gülə bənzədərək:

**Suya versin bağban gülzarı zəhmət çəkməsin  
Bir gül açılmaz üzün tək versə min gülzara su**

misraları ilə onu mədh edir. Şair bağbana müraciət edərək onun boş yerə əziyyət çəkməməsini tövsiyə edir. Çünki Rəsuli-Əkrəm kimi bir gülün yenidən dünyaya gəlməsi mümkün deyildir. Şair sanki "**sən tək-sən, sən gözəlsən, sənin tayın bərabərin yoxdur ya Rəsulallah!**" demək istəyir. Yenə bir başqa misrasında Hz. Peyğəmbərin üzünü gülə bənzədən şair onun dəstəmaz almaq üçün əl uzadıb gül yanaqlarına su vurunca sıçrayan hər bir su damlasından minlərcə rəhmət dənizi dalğalandığını:

**Eyləmiş hər qətrədən min bəhri-rəhmət mövc-  
hiz**

**Əl sunub urqaç vuzu üçün güli-rüxsara su**

misraları ilə dilə gətirir və Rəsuli-Əkrəmin rəhmət və mərhəmət peyğəmbəri olduğunu bütün bəşəriyyətə bildirir.

Füzulidə Rəsulullah sevgisi o dərəcə-

də yüksəkdir ki, şair şeirlərinin, sözlərinin və kəlmələrinin onunla bərkətləndiyini xüsusi olaraq qeyd edir:

**Yümnü natından göhər olmuş Füzuli sözləri  
Əbri-nisandan dönən tək lülüyi-şəhvərə su**

Şair demək istəyir ki, ya Rəsulallah! Sənin şəninə təriflər deməyimin bərkətin-dən mənim adı sözlərim yaz buludundan düşüb iri inciye çevrilən su damlası kimi bir inci olmuşdur. Şair burada mənasız adlandırdığı şeirin və sözlərinin onu mədh etdiyi üçün dəyər qazandığını vurğulayır.

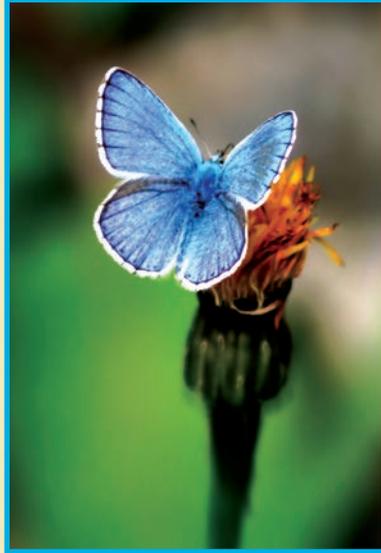
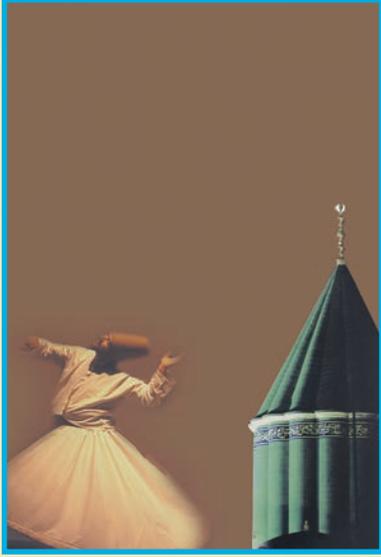
Aşağıdakı misralar isə şairin Peyğəmbər həsrətinin necə sona çatmasını ümid etdiyini görürük:

**Habi-qəflətdən olan bidar olanda ruzi-haşr  
Eşqi-həsrətdən tökəndə didəyi-bidara su  
Umduğum oldur ki ruzi-haşr mahrum olmayam  
Cəşmi-vaslun virə mən təşnəyi-didara su**

Şair, yangısının yalnız qiyamət günündə sönəcəyini vurğulayaraq deyir ki, qəflət yuxusundan oyanan göz məhşər günü həsrətdən ağıladığı zaman o gözəl üzünə susamış olan mənə vüsal çeşməsindən su verəcəyini və məni bundan məhrum etməyəcəyini ümid edirəm. Çünki ələmlərə rəhmət olan Hz. Məhəmmədi görəcəyəm. Sevgililərin vüsalı olan qiyamət günü mən də ona qovuşmağı arzu edirəm. Onun rəhmət suları yangını söndürəcək, dərdlərimə dərman olacaqdır. Dahi şairimiz Məhəmməd Füzulinin bu həsrəti ilə yazıya son verib, Allaha belə dua edirik:

*Ey bizi yaradan Uca Allahımız! Biz günahkar bəndələrimizi əziz Peyğəmbərimiz Məhəmməd Mustafanın yolundan ayırma və Peyğəmbərimizə qovuşacağımız, onu görəcəyimiz qiyamət günündə biz gözü yaşlı aciz qullarımızı Peyğəmbərimizin şəfaətinə nail eylə! Amin.*

*Su təmiz olduğu üçün İslamı qəbul edən insanlara xidmət edir və su Həzrəti Peyğəmbərin yolunu təqib edir. Yəni, su İslama tabe olmuşdur. Çünki su təmizdir. İslamı seçən, ürəkdən inanan insan da təmizdir.*



# Könüllər sultanı Mövlana

*Mən ömrüm boyu  
Quranın bəndəsiyəm  
Mən Hz. Məhəmmədin  
ayağının tozuyam  
Kimsə məndən bunun  
xaricində bir şey nəql  
edərsə, Ondan da  
bezaram, o sözdən də  
bezaram, şikayətçiyəm...*

*Mövlana*

# Könüllər sultanı *Mövlana*



Mövlana 30 sentyabr 1207-ci ildə Xorasanın Bəlx şəhərində dünyaya gəlmişdir. Atası Bəhaəddin Vələd Bəlx şəhərinin tanınmış elm xadimi idi. Hələ sağlığında "Sultanul-üləma" (Alimlər sultanı) adını almışdır. Anası isə Bəlx əmiri Rükəddinin qızı Mömünə Xatundur.

Bəhaəddin Vələd bəzi siyasi hadisələr və Monqol istilaları səbəbi ilə Bəlxdən ayrılmaq məcburiyyətində qalaraq 1212-ci ildə ailə üzvləri və yaxın dostları ilə birlikdə oradan köçür. Nişapura gələn Bəhaəddin Vələd burada tanınmış sufi alimi Fəridəddin Əttar ilə tanış olur. O zaman azyaşlı Mövlana Fəridəddin Əttarın rəğbətini qazanır.

Nişapurdan Bağdada, oradan da Kufə yolu ilə Kəbəyə doğru yola çıxan Bəhaəddin həcc ibadətini etdikdən sonra geri qayıdarkən Şam şəhərinə gəlir. Şamdan sonra Malatya, Ərzincan, Sivas, Qeysəri və Niğdə yolu ilə Qaramana gələrək burada Əmir Musanın tikdirdiyi mədrəsədə məskunlaşır.

1222-ci ildə Qaramana gələn Sultanul-üləma və ailəsi yeddi il burada qalır. Mövlana 1225-ci ildə Şərafəddin Lələnin qızı Gövhər Xatunla evlənir. Bu evlilikdən onların iki oğlu dünyaya gəlir. Bir neçə ildən sonra xanımı Gövhər Xatunu itirən Mövlana dul qalmış Kərrə xatunla evlənir. Bu evlilikdən də iki oğlu və bir qızı dünyaya gəlmişdir.

Bu illərdə Anadolunun böyük hissəsi Səlcuqluların hakimiyyəti altında idi. Konya şəhəri bu dövlətin paytaxtı idi. Konya elm və sənət adamları ilə mədəniyyət mərkəzinə çevrilmişdi. Səlcuqlu hökmdarı Ələddin Keyqubad Bəhaəddin Vələdi Konyaya dəvət edərək onun Konyaya yerləşməsinə təmin edir.

Keyqubadın dəvətini qəbul edən Bəhaəddin Vələd 1228-ci il, may ayının 3-də ailəsi və yaxınları ilə birlikdə Konyaya köçür. Onları təntənə ilə qarşılayan Keyqubad Altunapa (İplikçi) mədrəsəsini onların sərəncamına vermişdi. 12 yanvar 1231-ci ildə vəfat edən Bəhaəddin Vələd Səlcuqlu sarayının Gül Bağçasında dəfn edildi. Məzarı bu gün muzeyə çevrilən Mövlana dərğahında yerləşir.

Atasının vəfatından sonra onun bütün tələbələri və müridləri Mövlananın ətrafına toplandılar. Böyük bir elm və din xadiminə çevrilən Mövlana İplikçi mədrəsəsində vəz və söhbətlərlə xalqa xidmət etməyə başladı.

Mövlana 1244-cü ildə Şəms Təbrizi ilə qarşılaşır. Mövlana Şəmsdə "mütləq kamalın varlığını" camalında da "ilahi nurları" müşahidə edir. Lakin Şəmslə Mövlananın bərabərliyi uzun sürmür. Şəms anidən vəfat edir.

Şəmsin ölümündən sonra Mövlana uzun müddət inzivaya çəkilərək həyatını davam etdirir. Həyatını "*Xamdim, bişdim, yandım*" sözləri ilə xülasə edən Mövlana 1273-cü il

dekabr ayının 17-də bir bazar günü Allahın rəh-mətinə qovuşdu. Onun cənazə namazını vəsiyyət etdiyi kimi Sədrəddin Konevi qıldır-malı idi. Lakin Sədrəddin Konevi onun ayrılığı-na dayana bilməyib huşunu itirir. Buna görə də cənazə namazını Qazi Siracəddin qıldır-mışdı.

Mövlana ölüm gününü yenidən doğum günü adlandırır. O, öldükdən sonra çox sevdiyi Allaha qovuşmağı arzulayırdı. Buna görə də ölüm gününü toy gecəsi mənasına gələn "Şəbi-arus" adlandırır.

### ƏSƏRLƏRİ:

#### MƏSNƏVİ

Məsnəvi şerq ədəbiyyatında şeir janrıdır. Bu janrda yazılan şeirlərdə qafiyələr iki-iki olduğu üçün belə adlanır. Klassik şerq şeir janrı olsa da "Məsnəvi" deyildikdə ilk növbədə ağıla Mövlananın "Məsnəvi"si gəlir. Mövlana Məsnəvini Çələbi Hüsəməddinin istəyi ilə yazmışdır. Katibi Hüsəməddinin dediklərinə görə Mövlana Məsnəvini gəzərkən, oturarkən, hətta səma edərkən söylər, Hüsəməddin də yazarmış.

Məsnəvi farsca qələmə alınmışdır. Ən qədim Məsnəvi əlyazması 1278-ci ilə aiddir. 25618 beytdən ibarət 6 cildlik Məsnəvidə Mövlananın təsəvvüfi düşüncələri yer alır.

#### DİVANİ-KƏBİR

Şairlər yazdıqları şeirləri bir kitabda toplayırlar ki, buna da divan deyilir. Divani-Kəbir böyük divan deməkdir. Mövlananın divanında müxtəlif mövzularda yazdığı şeirləri yer alır. Divani-Kəbir də farscadır. Lakin içərisində az sayda ərəb, türk və rum dillərində şeirlər vardır. Divani-Kəbir 21 kiçik divanın birləşməsindən ibarətdir. Divani-Kəbirdəki beytlərin sayı 40000-dən çoxdur. Divani-Kəbirdəki şeirlərin bəzisi Şəms təxəllüsü ilə yazıldığı üçün bu divana Divani-Şəms də deyilir.

#### MƏKTUBAT

Səlcuqlu hökmdarlarına və o zamanın məşhur adamlarına yazılmış 147 məktubdan ibarət olan bu əsər daha çox nəsihət xarakteri daşıyır. Mövlana bu məktublarını ədəbi risalə qaydalarına riayət etmədən danışdığı üslubda yazmışdır. Bu məktublarda qulunuz, bəndəniz kimi ifadələrə rast gəlmək mümkün deyildir.



#### FİHİ MƏ FİH

Fihi mə fih "onun içindəki içindədir" deməkdir. Bu əsər Mövlananın müxtəlif mövzularda etdiyi söhbətlərin oğlu Sultan Vələd tərəfindən toplanması ilə meydana gəlmişdir. 61 fəsildən ibarətdir. Bu fəsillərin bəzisi Səlcuqlu hökmdarı Süleyman Pərvanəyə xitabən qələmə alınmışdır. Əsərdə bəzi siyasi hadisələrə də təmas edildiyi üçün eyni zamanda tarixi qaynaq kimi də qəbul edilir. Əsərdə cənnət və cəhənnəm, dünya və axirət, mürid və mürid, eşq və səma kimi mövzulara toxunulur.

#### MƏCƏLİSİ-SƏB'Ə

Məcəlisi-səb'ə (Yeddi məclis) adından da məlum olduğu kimi Mövlananın yeddi məclisinin (söhbətinin) yazılması ilə meydana gəlmişdir. Mövlananın söhbətləri Çələbi Hüsəməddin və ya oğlu Sultan Vələd tərəfindən yazılmışdır. Orijinalına toxunmamaq şərti ilə bəzi əlavələr də etmişlər. Əsər hazırlandıqdan sonra Mövlananın təshihindən keçdiyi ehtimal edilir. Mövlananın "Yeddi məclis"də şərh etdiyi mövzular bunlardır:

1. Doğru yoldan ayrılmış toplumların hansı yolla xilas olacağı.
2. Günahdan qurtuluş. Ağıl vasitəsilə qəflətdən oyanış.
3. İnancdakı qüdrət.
4. Tövbə edib doğru yolu tapanların Allahın sevimli qulları olması.
5. Elmin qiyməti.
6. Qəflətə dalmaq.
7. Ağılın əhəmiyyəti.

Bu yeddi məclisdə şərh edilən ana mövzularla birlikdə 41 hədis də yer almaqdadır. Mövlananın seçdiyi hər bir hədis ictimai xarakter daşıyır. Mövlana hər fəslə həmd-səna və münacatla başlayır. "Məcəlisi-səb'ə"də şərh ediləcək mövzular və təsəvvüfi görüşlər hekayə və şeirlərlə anladılmışdır.

#### Hazırlayanlar:

**Kamran MƏMMƏDOV**

**Elçin MANAFOV**



# B u n l a r ı

1. Məkkədən Mədinəyə ilk hicrət edən sahəbənin Əbu Sələmə (Abdullah b. Əbdüləsəd (r.a) olduğunu bilirsinizmi?

\*\*\*

2. Cəbrayıl (ə.s) Allah Rəsulu (s.ə.s)-in hüzuruna bəzi zamanlar sahəbənin ən gözəl üzvlərindən biri olan Dihyətul-Kəlbinin (Dihyə bin Xəlifə) surətində gəldiyini bilirsinizmi?

\*\*\*

3. Hz. Xədicə (r.anha)-dan sonra qadımlardan ilk müsəlman olan xanımın Hz. Abbas (r.a)-ın xanımı Ümmül-Fadl (r.anha) olduğunu bilirsinizmi?

\*\*\*

4. Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) tərəfindən təbliğ üçün Çinə göndərildi, uzun bir zamandan sonra Allah Rəsulu (s.ə.s)-i görmək üçün Mədinəyə geri döndü, amma Rəsulullah (s.ə.s) vəfat etmişdi. "Peyğəmbər (s.ə.s) mənə Çinə göndərdi, mən vəzifəmə orada davam etməliyəm" deyərək gözü yaşlı Çinə gedən və öləncə qədər oradan ayrılmayan bu sahəbənin Vəhb b. Kəbşə (r.a) olduğunu bilirsinizmi?

\*\*\*

5. Müsəlmanlar Məkkədə çox sıxıntı çəkirdilər. Allah Rəsulu (s.ə.s) Həbəşistana getmələrini söylədi. Bu gedənlərin içində Osman b.Affan (r.a) və Peyğəmbər (s.ə.s)-in qızı Ruqiyyə (r.anha) da var idi. Lut (ə.s)-dan sonra ailəsiylə hicrət edən ilk kişinin Hz.Osman (r.a) olduğunu bilirsinizmi?

\*\*\*

6. Taiflilər içindən Allah Rəsulu (s.ə.s)-in yanına gələrək ilk iman edən kişinin Said b. Cunadə (r.a) olduğunu bilirsinizmi?

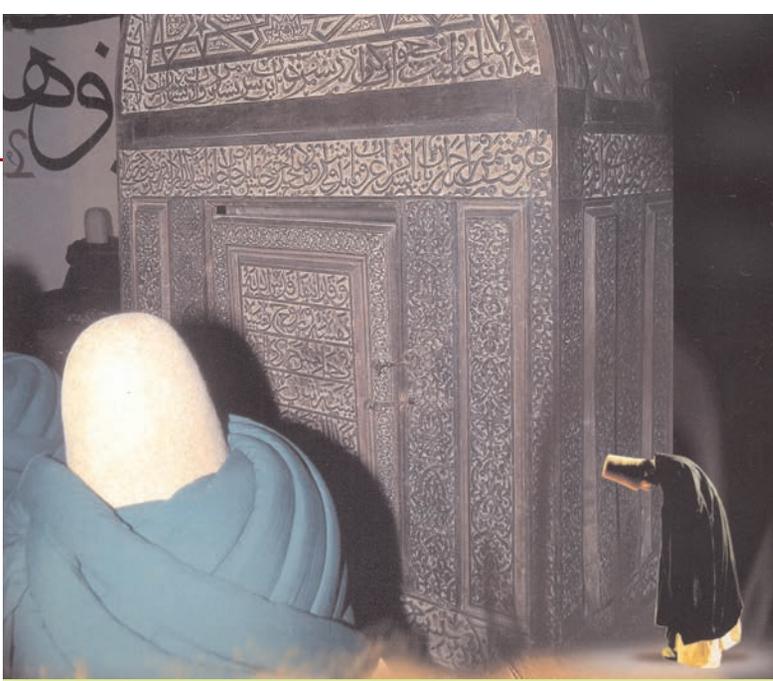
\*\*\*

7. Kəbənin yanında müşriklərə yüksək səslə "ər-Rəhman" surəsini oxuyan sahəbənin Abdullah b.Məsud (r.a) olduğunu bilirsinizmi?

\*\*\*

8. Ölümü ilə Rəhmanın ərşini titrədən sahəbənin Əvs qəbiləsinin rəisi Sad b. Muaz (r.a) olduğunu bilirsinizmi?

## Bilirsinizmi?



## YA HƏZRƏTİ - MÖVLANA

1991-ci ildə Mövlana dərğahına ilk dəfə qədəm qoyarkən, o böyük zata olan duyğularımı bu misralarla dilə gətirdim.

Dərğahına gəlmişəm,  
Ya Həzrəti - Mövlana!  
Bir dərbədər dərvişəm,  
Ya Həzrəti - Mövlana!

Sən ərmişlər ərisən!  
Hər diridən dirisən!  
Arıt göyü, yeri sən  
Ya Həzrəti - Mövlana!

Polad dağlar eşildi,  
Göy çökdü, yer deşildi...  
Ruhun hələ yaşıldı,  
Ya Həzrəti - Mövlana!

Yaşıl türbən - yaşıl şəm!  
Yaşıl Pirsən möhtəşəm!  
Sözdə şahı - qəşəmşəm  
Ya Həzrəti - Mövlana!

Dərğahın sirlərkanı!  
Səma etdir dünyanı:  
Bəlkə dönər imanı,  
Ya Həzrəti - Mövlana!

Məmməd Aslan-İyun 1991

AZƏRBAYCANIN BÖYÜK DİN ALİMİ, ƏRƏBŞÜNAS AKADEMİK VASİM MƏMMƏDƏLİYEV:

## “Mövlana İslam əqidəsi, fars şeir dili və türk təfəkkür tərzini ilə silahlanmış böyük bir təsəvvüf əridir, böyük bir mürşiddir.”



*Mövlana insanları dinindən və kimliyindən asılı olmayaraq birliyə, bərabərliyə, vəhdətə çağırır, bəşəriyyəti əxlaqi və insani dəyərlər ətrafında birləşməyə dəvət edirdi. Mövlana insanları ilahi eşqə dəvət edirdi. Dinlər və məzhəblər arasında olan ixtilafları ortadan qaldırmağa çalışırdı.*

*İrfan: Vasim müəllim, ilk növbədə Mövlana sizin gözünüzdə kimdir? Onun bir mütəfəkkir və təsəvvüf alimi olaraq yetişməsində hansı amillər rol oynayırdı?*

**Akademik Vasim Məmmədəliyev:**

Mövlana Cəlaləddin Rumi Türk dünyasının ən böyük şəxsiyyətlərindən biridir. Türk dünyası irfan və təsəvvüf aləminə çox böyük şəxsiyyətlər verib. Nümunə olaraq Xacə Yusif Həmədanini, Əbdülxaliq Gücdüvanini, Xacə Bəhaəddin Nəqşibəndi, Hacı Bayram Vəlini, İstanbulun mənəvi fətəhi Ağşəmsəddini göstərmək kifayətdir. Bunların içərisində Cəlaləddin Ruminin özünəməxsus yeri vardır. Türk xalqının dünyaya bəxş etdiyi bu mürşidlər arasında xüsusilə Mövlananın ideya və fikirləri bu gün insanlar arasında geniş yayılmaqdadır. Cəlaləddin Rumi mütəsəvvüf ailəsində dünyaya gəlmişdir. Atasını Bəhaəddin Vələd Sultanul-üləma (alimlər sultanı) idi. O, eyni zamanda sufi şeyxlərindən sayılırdı. Onun 3 cildlik Məarif adlı kitabı vardır ki, Mövlananın Şəmslə görüşünə qədər hər zaman bu kitabı oxuduğu söylənir. Demək olar ki, Mövlananın formalaşmasında atasının, ailəsinin və doğulub böyüdüğü mühitin böyük rolu olmuşdur. Atasının vəfatından sonra

Mövlananın yetişməsində Bürhanəddin Tirmizinin də əməyi olmuşdur. Qısaca olaraq deyə bilərik ki, onu Mövlana edən ən əsas üç amil; ailəsi, yaşadığı mühit və Şəms Təbrizidir.

*İrfan: Mövlana təfəkkürünün əsası nədən ibarətdir?*

**Akademik Vasim Məmmədəliyev:**

Mövlana Allaha vasil olmağın ən gözəl yolunu göstərən dahi müridlərdən biridir. Ümumiyyətlə təsəvvüfdə Allaha qovuşmağın 3 yolu vardır. Birincisi təriqul-əxyardır ki, bu yolda Allaha qovuşmaq üçün Quran və sünnəyə tabe olmaq əsas götürülür. İkincisi, təriqul-əbrardır ki, burada da riyazət və zühd yolu əsas götürülür. Üçüncü yol təriquş-şuttardır ki, bunun da əsasını Allaha eşqlə, məhəbbətlə vasil olmaq təşkil edir. Mövlana bu yolların hamısından keçmişdir. Lakin Şəmslə görüşdükdən sonra xüsusilə üçüncü yolu seçmiş, bu yola daha çox meyl etmişdir. Mövlana İslam elmlərindən dərs verən bir müdərri və İslamın bütün sahələrini mükəmməl bilən mütəxəssis idi. Qeyd etməliyik ki, Mövlana Qurana və sünnəyə çox bağlı bir insan idi. Hətta özü bu barədə: "Nə qədər ki, mən sağam, Quranın bəndəsiyəm. Mən Məhəmməd Mustafanın getdiyi yolun torpağıyam. Hər kim mənim haqqımda bundan başqa bir söz desə, həm o adamdan, həm də dediyi sözdən bezaram." -deyirdi. Bu da onun Qurana və Peyğəmbər yoluna nə qədər bağlı olduğunu göstərir.

Mövlana Allaha gedən yolda insanın öz mənlindən keçməsinin vacibliyini vurğulayırdı. Çünki Allah da mən deyir, sən də mən deyirsən. Vəhdət aləmində iki mən ola bilməz. Vəhdətə nail olmaq üçün mənlərdən birinin aradan çıxması lazımdır. Ya O ölməlidir, ya da sən. Bütün kainatın yaradıcısı olan Allahın ölməsi mümkün olmadığı üçün insanın öz mənlindən keçməsi lazım gəlir. Buna görə də

Mövlana vəhdətə çatmaq üçün insanın daxilindəki məni öldürməsinin labüdlüyünü söyləyirdi. İnsan fəna-fillaha qovuşduqdan sonra bəqa-billah kəsb edir. Yəni Allahda fani olduqdan sonra onunla əbədiyyət qazanır. Mövlananın təsəvvüf fəlsəfəsi bundan ibarətdir.

*İrfan: Mövlana sadəcə müsəlmanların deyil, eyni zamanda digər din mənsublarının da rəğbətini qazanmış şəxsiyyət idi. Bunun səbəbini nədə görürsünüz?*

**Akademik Vasim Məmmədəliyev:**

Mövlana deyir ki, mən pərgar kimiyyə bir ayağımla şəriətin üzərində çox möhkəm dayanmışam, o biri ayağımla 72 millətin arasında gəzirəm. Bununla da Mövlana İslam ənənələrinə bağlı qaldığını söyləməklə yanaşı, təbliğ etdiyi təsəvvüfi görüşlərin bütün bəşəriyyətə aid olduğunu deyirdi. "Kim olursansa ol, yenə də gəl!" deyən Mövlana insanları dinindən və kimliyindən asılı olmayaraq birliyə, bərabərliyə, vəhdətə çağırır, bəşəriyyəti əxlaqi və insani dəyərlər ətrafında birləşməyə dəvət edirdi. Mövlana insanları ilahi eşqə dəvət edirdi. Dinlər və məzhəblər arasında olan ixtilafları ortadan qaldırmağa çalışırdı. Məhz buna görə də Mövlananın dəfnində yalnız müsəlmanlar deyil, eyni zamanda Konyada yaşayan bütün millətlərin nümayəndələri, hətta papazlar, keşişlər də iştirak etmişdi. Bu da öz növbəsində bütün insanların Mövlanaya olan məhəbbətinin təzahürü idi. Mövlananın vəfatı sadəcə bir müsəlmanın ölümü deyil, bütün bəşəriyyətə ağışunu açan böyük bir müridin, təsəvvüf ərinin vəfatı idi.

*İrfan: Bəs bu gün Mövlananın bu qədər geniş tədqiq olunmasının əsas səbəbi nədir görəsən?*

**Akademik Vasim Məmmədəliyev:**

Mövlana bütün insanlığı sevirdi. Məhz buna görə də bu günün özündə də geniş kütlələr tərəfindən sevilir, oxunur və təd-



*Bu gün bir çox Avropa mütəfəkkirləri Mövlananı oxumaqla İslam dinini qəbul etməkdədirlər. Hətta ən məşhur Mövlana tədqiqatçısı ingilis mənşəli Nikolsondur ki, onun əsərlərini oxumayan bir adam Mövlana haqda tam bir söz deyə bilməz. Bu gün qərb dünyası Mövlana və Məsnəvidən ilahi sevgini və Allaha qovuşmağın yollarını öyrənir.*

qiğ edilir. Eyni zamanda Mövlana o qədər dahi insan olmuşdur ki, bu günün özündə bir çox fəlsəfi cərəyanlar öz fikirlərini onunla əsaslandırmağa çalışırlar. Hətta Darvinizmin tərəfdarları onu öz ideyalarının ilk carçısı olaraq adlandırırlar. Halbuki Darvinin təkamül nəzəriyyəsi ilə Mövlananın təkamül nəzəriyyəsi bir-birindən tamamilən fərqlidir. Mövlana təkamül dedikdə insanın mənəvi təkamülünü və təsəvvüfdəki dövr anlayışını nəzərdə tuturdu. İnsanın təsəvvüf tərbiyəsində yetişərək ucalmasının, mələkdən də üstün mərhələyə çatmasının mümkün-lüyünü dilə gətirirdi.

Bu gün İslam aləmində ən çox öyrənilən əsərlərdən biri Məsnəvidir. Sevindirici hal ondan ibarətdir ki, Məsnəvi yalnız bizdə deyil, eyni zamanda bütün Avropada və Amerikada böyük alimlər tərəfindən

öyrənilməkdədir. Bu gün xüsusilə Amerikada (şimali və cənubi) və Avropada İslamın yayılmasında Mövlananın və Məsnəvinin rolu böyükdür. Bir çox böyük Avropa mütəfəkkirləri Məsnəvinə oxuduqdan sonra İslamı qəbul etdiklərini etiraf edirlər.

Bu gün bir çox Avropa ziyalıları məhz Mövlananı oxumaqla İslam dinini qəbul etməkdədirlər. Onlar Mövlana irsini diqqətlə öyrənir və ona yüksək qiymət verirlər. Mövlananın ən məşhur tədqiqatçısı ingilis mənşəli Nikolsondur ki, onun əsərlərini oxumayan bir adam Mövlana haqqında tam bir fikir söyləyə bilməz. Bu gün qərb dünyası Mövlana və Məsnəvidən ilahi sevgini və Allaha qovuşmağın yollarını öyrənir. Hətta bəzən qərbdəki Mövlanasevərlər İslam haqda, Mövlana haqda elə heyratımız fikirlər irəli sürürlər ki, biz



şərq aləmi olaraq o mövzulara hələ toxunmamışıq.

Mövlana insanı hər şeydən yüksək tuturdu. İnsana olan hörməti əsas götürürdü. Mövlana məxluqatın əşrəfi olaraq yaradılan insanı bədii obrazlarla, şeir diliylə tərənnüm edərək ona olan sevgisini, hörmətini ifadə edirdi. Mən inanıram ki, Mövlana haqqında bundan sonra da çox şey yazılacaq. Mövlana hələ tam öyrənilməyib. Təkcə Məsnəvinin fatihəsi hesab edilən 18 beytdən cildlərlə kitab yazmaq olar. 18 beytdən cildlər yazıla bilən Məsnəvi özü isə bir dəryadır. Mən çox sevinirəm ki, bu il Yunesko tərəfindən *"Mövlana ili"* olaraq qeyd edilir. Bu münasibətlə dünyanın müxtəlif ölkələrində Mövlananın 800 illiyinə həsr olunmuş konfranslar keçirilir. Onunla bağlı keçirilən çoxsaylı konfranslar və tədbirlər onsuz da dünyada tanınmış olan Mövlananı bəşəriyyətə bir az da tanıتماğa xidmət edir.

Mən bir şey də çox sevinirəm ki, Mövlana türk oğlu türkdür. Mövlana İslam əqidəsi, fars şeir dili və türk təfəkkür tərzii ilə silahlanmış böyük bir təsəvvüf əridir, böyük bir mürşiddir. Allaha qovuşmaq istəyən insanlar üçün böyük bir rəhbərdir.

*İrfan: Bildiyimiz kimi Mövlananın zamanında onu qısqanan qruplar olmuşdur. Ona qarşı düşmən mövqeyindən çıxış edənlər olmuşdur. Bu günün özündə də belələri vardır və çox təəssüflər olsun ki, bunlar bizim içimizdən çıxır. Bu cür insanlara qarşı bizim mövqeyimiz necə olmalıdır?*

**Akademik Vasim Məmmədəliyev:**

Dediyiniz kimi Mövlananı qısqanan insanlar tarixən var olmuşdur. Bir az əvvəl dediyim rübaidə Mövlana boş yerə yazmırdı ki, *"Mən Quranın köləsiyəm, Məhəmməd Mustafanın ayağının tozuyam."* Bu sözlər əslində ona şər atan, düşmənçilik bəsləyən insanlara cavab idi. Avamlıqdan və həsəddən doğan qısqanlıq hər zaman insanlar arasında var olub, olmağa da davam edəcək. Bu gün onu qısqananlar daha çox cəhalətdən qısqanırlar. Cəhalət insanlığın ən böyük düşmənidir. Hətta bir gün Peyğəmbər (s.ə.s)-dən ən çətin məsələnin nə olduğunu soruşanlara "Cahillə həmsöhbət olmaqdır" -deyə vavab vermişdi. Bugünkü qısqanlıqların əsasən cəhalətdən doğduğunu qeyd etməklə yanaşı burada həsəd ünsürünün varlığını da dilə gətirmək istəyirəm. Çünki Allah təala bu cür böyük şəxsiyyəti türk millətinə bəxş edib. Danılmaz bir gerçəkdir ki, Mövlana farsca yazsa da, əslən türk idi. O özü də bu gerçəyi yazdığı bir beytində *"Hindcə (Fars dili nəzərdə tutulur) danışsam da əslim türkdür"* deyərək qeyd edirdi. Bir daha təkrar edirəm ki, Mövlana İslam əqidəsi, fars şeir dili və türk təfəkkürü ilə silahlanmış böyük İslam rəhbəridir.

*İrfan: Vasim müəllim, vaxtınızı biza ayırdığınız və gözəl həmsöhbət olduğunuz üçün təşəkkür edirik!*

REPORTAJ: Nurlan MƏMMƏDZADƏ  
Abbas QURBANOV

*Təqva, təzkiyə və bağlanma ayı*

# RAMAZAN



Rəcəb ayını geridə qoyub Şabana keçdikdə mübarək Ramazan ayının yaxınlaşdığını hiss edərsiniz. Üstəlik Şaban ayını yarılamiş, Bərat gecəsini qeyd etmiş bəxtiyarlardanınızsa Ramazan özünü daha yaxından hiss etdirməyə başlar.

Rəcəb və Şaban ayları sanki Ramazan üçün hazırlıq mərhələsidir. Allaha qulluq istəyinin artması, Merac səhnələrinin zehnimizdə yenidən canlanaraq gözümüzü yaşardıb könlümüzə həyat verməsi və səadətli gələcək üçün yalvarıb-yaxardığımız Bərat gecəsi də bu iki ayın ən müstəsna anlarıdır. Gecələrin ən şərəflisi, hətta vaxtların şahı, min aydan daha xeyirli olan Qədr gecəsi də Ramazanın son on günündə bizi gözləyir.

Təqvamızı artırıb qulluğumuza qiymət qazandıra biləcəyimiz bir mövsümdə yaşayırıq. Mənəvi olaraq güc qazana bilmək üçün bu mövsümdə çox gözəl fürsətlər vardır. Xüsusilə Ramazanda...

Allah təala orucun fərz olduğunu bildirən ayədə belə buyurur: *"Ey iman gətirənlər! Oruc tutmaq sizdən əvvəlki ümmətlərə vacib edildiyi kimi, sizə də vacib edildi ki, (bunun vasitəsilə) siz pis əməllərdən çəkinəsiniz!"* (əl-Bəqərə, 183) Bu ayə ilə orucun əsas qayəsi ortaya qoyulur. Orucdan məqsəd pisləklərdən uzaqlaşmaq, yəni təqvadır. Təqva nəfs tərbiyəsi ilə qazanılan bir vəsf olub bütün əxlaqi gözəllikləri əhatə edir. Çünki təqva, Allahın qadağan etdiyi hər şeydən uzaqlaşmanın və əmr etdiyi hər şeyi yerinə yetirməyin ümumi bir adıdır. Oruc da insana təqva duyğusunu qazandıran nəfs tərbiyəsi metodlarındanır.

Gündəlik həyat, qarşımıza çıxan sıxıntılar bəzən daxili aləmimizdə təlatümlərə, dolayısı ilə təqvanın qismən də olsa təxribatına səbəb olur. İldə bir ay boyunca hər gün tutulan oruc sayəsində bu təxribat bərpa edilir. Bununla da təqvanın yenidən qəlbi əhatə etməsi üçün güc sərf edilir.

Rəqibsiz meydançada oynayan bir futbol komandası düşünün. Qarşıdakı qapıya qol vurmaq üçün hər hansı bir

çətinlik olarmı? Ramazanın misalı da sanki buna bənzəyir.

Rəsulullah (s.ə.s)-in bildirdiyinə görə: "Ramazanın ilk gecəsindən etibarən şeytan və cinlərin azğınları zəncirə vurulur. Cəhənnəmin qapıları Ramazanın sonuna qədər açılmayacaq şəkildə bağlanır. Cənnətin qapıları da Ramazanın sonuna qədər bağlanmaq şərti ilə açılır. Bir carçı: *"Ey xeyir işlərdə önə keçən, sən gəl! Ey pisləkdə önə keçən, sən dayan!" deyər səslənir. Allahın o zaman cəhənnəmdən azad etdiyi qulları vardır. Bu hal hər gecə belə davam edir.*" (Tirmizi)

Qeyd etməliyik ki, Ramazanda günah iş görərsək, bu bizim nəfsimizdən qaynaqlanır. Bunda şeytanın əli yoxdur.

Oruc iman və ixlasda səmimi olduğumuzun nişanəsidir. Çünki oruc tamamən Allahla qul arasında olan ibadətdir. Buna görə də savabını Allah verəcəkdir. Oruc Allaha və axirətə olan inancımızdakı səmimiliyimizin də nişanəsidir. Çünki bu mövzuda tərəddüdü olanlar bəzi ibadətləri yerinə yetirə bilmirlər. Lakin oruc tamamən Allahla qul arasında olduğu üçün bu ibadəti Allah üçün və savabını axirətdə Allahdan gözləyərək yerinə yetirirlər.

Orucun təməl hikmətlərindən biri də aclıq və iztirab içində olan müsəlmanların

acılarını dadmaq və dərdlərinə şərik olmaqdır. Bu hikmətin təməlinə də ümmət anlayışı vardır. Uca Allah bütün müsəlmanları tək bir ümmət qılmış, onları qardaş elan etmiş və bir-birilərinin dərdlərinə şərik olmalarını istəmişdir.

Ramazana ayı eyni zamanda insanın saleh əməllərini və xeyirlərini artırması üçün bir fürsətdir. Bu fürsətdən yaxşı istifadə edərək, saleh əməllərini və savab işlərini artıranlar Ramazanın gətirdiyi bərəkətdən və xeyirdən daha çox faydalanırlar. Bununla da Rəsulullah (s.ə.s)-in müjdələdiyi kimi rəhmət, məğfirət və cəhənnəmdən qurtuluş mükafatına qovuşurlar.

Ramazana ayı eyni zamanda comərdlik və infaq ayıdır. Möminlərin anası hz. Aişənin bildirdiyinə görə Rəsulullah (s.ə.s) xeyir işlərdə insanların ən comərdi idi. Ən çox da Cəbrayıl (ə.s)-in onu tez-tez ziyarət etdiyi Ramazana ayında sədəqə verərdi. (Buxari)

Allah təala qəlbimizə ehsan duyğusunun və Allah məfhumunun yerləşməsinə səbəb olacaq bir oruc tutmağı və beləliklə də nəfsimizi təmizləməyi nəsis etsin.

***Bayrama bağışlanaraq çıxmaq duası ilə...***

*Oruc iman və ixlasda səmimi olduğumuzun nişanəsidir. Çünki oruc tamamən Allahla qul arasında olan ibadətdir. Buna görə də savabını Allah verəcəkdir. Oruc Allaha və axirətə olan inancımızdakı səmimiliyimizin də nişanəsidir.*



# İnsan və Ney

*Dinlə, ey insan! Bax gör ney nədən şikayət edir. Ayrılıqdan şikayət edir. Ey insan, dinlə! Eşitdim, duydum demə, dinlə! Dinlə ki, öyrənəsən, elmdən hikmətə gedəsən. Neyi dinlə və onun kimi ayrılıq acısı və vüsal həsrəti ilə inlə.*



Şübhəsiz ki, özünü axtaran insanların düşdükləri irfan yolundakı ən böyük ariflərdən biri də Mövlana Cəlaləddin Rumi həzrətləridir. Mövlana 1273-cü ildə vəfat etsə də könullərdə yaşayır. Bu münasibətlə də Yunesko tərəfindən 2007-ci il dünyada "Mövlana İli" kimi qeyd edildi. Əcəba, bu gün onu yaşadan, inananların və hətta inanmayanların könullərini ürpərdən, qucaqlayan yönü nədən ibarətdir?

Mövlana, "köləsiyəm" dediyi Qurandan aldığı ilhamla insana nə olduğunu, haradan gəlib haraya getdiyini müasir psixologiyanın bu günün özündə belə bacarmadığı bir ustalıqla anlatmaqdadır. Məhz bu münasibətlə də din, dil, məzhəb fərqi olmadan dünyanın dörd bir tərəfində insanlar heyranlıqla Məsnəvi oxuyur, oxuduqca da özlərini tanıyırlar. Ən əsası da odur ki, onu oxuyanların bir çoxu heç bir təlqin olmadan bu böyük mürşidin vasitəsilə İslamla şəərəflənirlər.

Mövlana Məsnəvi adlı əsərinə ayrılıq hekayəsi ilə başlayır. Qamışlıqdan ayrılan neyin hekayəsi ilə:

***Bişnev az ney çün hekayət miküned  
Əz cüdayiha şikayət miküned***

*Dinlə, ey insan! Bax gör ney nədən şikayət edir. Ayrılıqdan şikayət edir. Ey insan, dinlə! Eşitdim, duydum demə, dinlə! Dinlə ki, öyrənəsən, elmdən hikmətə gedəsən. Neyi dinlə və onun kimi ayrılıq acısı və vüsal həsrəti ilə inlə.*

Həzrət Cəlaləddin Ruminin hər hansı bir ibarə ilə deyil, "dinlə" ilə başlaması ney səsinin dinlənməyə möhtac və dinləmək üzvünün də digər üzvlərdən daha fəzilətli olduğundandır. Qulaqdan sonra ən mötəbər əza olan göz məhdud

çərçivə içərisində bəzi maddələri görə bilir. Qulaq isə varlığı hiss edilməyənləri, mənəviyyatı, məxluqatı, sonsuz hikmətləri dinləməyə qadirdir. (Abidin Paşa, Tərcümə və Şərhi Məsnəviyi-Şərif, Dərsəadət Mətbəəsi, İstanbul, H. 1305, səh: 21-22) Dinləmək iradəyə bağlı olan bir davranışdır və yalnız iradəsi ilə təslim olanlar mürid olurlar.

Bütün məsnəvi şərhciləri neydən məqsədin insanı-kamil olduğunu söyləyirlər. Bəzi şərhcilərsə ondan Mövlananın özünün qəsd olduğunu söyləyirlər. Ney ilə insanın hekayəsi arasında böyük bir bənzərlik vardır. Allah insanı yaratdıqdan sonra ona öz ruhundan üfürmüş və həyat vermişdir. Ney də qamışlıqdan qoparılmış quru bir qamışdır. Neyzən də ona öz ruhundan üfürərək həyat verir. Ney qamışdan ayrı qaldığı üçün inləməkdədir. İnsan da əzəl aləmindən, ruh aləmindən dünyaya sürgün edilmişdir. Haqdan ayrı düşdüyü üçün izzət çəkir. İnsan dünyada yaşadığı müddətdə acılar, xəstəliklər, bəlalər içində çırpındıqca ruh aləmindəki səadətə həsəratını çəkərək qərib olduğu dünyadan qurtuluş yolları axtarır.

Neydən məqsəd olan arif və kamil insanın ağzından mənalı və gözəl sözlər çıxar. Beytin ikinci misrasında keçən "*ayrılıqlardan şikayət edir*" sözü insanların və ariflərin ruh və mələkut aləmindən ayrılıb dünyaya gəlmələrindən şikayətini ifadə edir.

Neyin səsi dinləyənin eşqini artırdığı kimi arif olan kəs də hikmət dolu sözləriylə istedadlı insanların eşqini artırır. Neyin gözəl sədasından çox vaxt bir hekayə, eşq macərəsi duyulduğu kimi, arifin sözlərindən də çox vaxt həqiqi aşiqlərin halları, lahut aləminin sirləri duyulur və hiss olunur. Ney düz olduğu kimi arifin halı da düzdür. Qamışlıqdan kəsilən ney qəribdir. Ruhlar aləmindən ayrılan arif də dünyada qəribdir. Neyin içi tamən boşdur, yalnız eşq nəfəsi (nəfəs) ilə dolar. Arif də feyz verən bir nəfəslə yaşar. (Abidin Paşa, E.a.ə, C: 1, səh: 22-23)

Məsnəvi şərhcisi Avni Konuk neydə yeddi pərdənin olduğundan bəhs edir. Yegah,

Aşiran, İraq, Rast, Dügah, Segah, Çahargah. Haqqa qovuşmaq istəyən müridə də yeddi pərdə - mərtəbə vardır:

*Nəfsi-Əmmara,  
Nəfsi-Ləvvama,  
Nəfsi-Mülhəma,  
NəfsiMütməinna,  
Nəfsi-Raziyya,  
Nəfsi-Mərziyya,  
Nəfsi-Safiyya.*

Ney qamışlıqdan ayrıldıqdan sonra yalnız bir ustanın əli ilə ney ola bilər. Qızmar dəmirle içi boşaldılır və üstündə yeddi deşik açılır. Sonra da bir başqa usta - neyzən onu üfürərək dilə gətirir. Bunun nəticəsində ondan ancaq "hu" səsi çıxar. İnsanın da başında ney kimi yeddi dəlik vardır. İnsan da ehtiras, üsyan, vəsvəse, riya kimi xislətlərdən yalnız bir müridin vasitəsilə xilas olur. Daxili bu cür pis xislətlərdən boşalaraq yalnız nəfəslə dolan insandan da bu cür "*hu*" səsi çıxar.

Neyin səsi özünə aid olmayıb neyzənin nəfəsindən ibarət olduğu kimi, kamillərin sözlərini də diqqətlə dinlədikdə həqiqət mənbəyi və dəryası olduğu ortaya çıxar.

İnsanın nə olduğu və kamala qovuşma düsturu neydə gizlidir.

Ney kimi hu deyə bilmənin yolu da neyzənə təslimiyyətdədir.

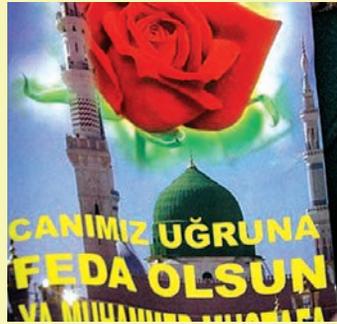
Kamillik yoluna təkbaşına çıxılmaz. Çünki yol yoxuş və təhlükələrlə doludur.

*Ya Rəbb! Bizləri ney kimi eşqinə nalan et!*

*Ney kimi hər dəm ki, bəzmi-vəslini yad eylərəm  
Ta nəfəs vardır quru cismimdə fəryad eylərəm*  
Füzuli

*Neyin səsi dinləyənin eşqini artırdığı kimi arif olan kəs də hikmət dolu sözləriylə istedadlı insanların eşqini artırır. Neyin gözəl sədasından çox vaxt bir hekayə, eşq macərəsi duyulduğu kimi, arifin sözlərindən də çox vaxt həqiqi aşiqlərin halları, lahut aləminin sirləri duyulur və hiss olunur.*

# İÇİMİZDƏKİ ƏMZA



Gənclərin xəyalları, xülyaları və idealları çox olur. Hər bir gənc, Allahın ona verdiyi qabiliyyətlərin ortaya çıxmasını istər. Özünü isbat etmək, şəxsiyyətini sərgiləmək istər. Bu istək təbiidir. İnsanın fitrətində "mən" (eqo) duyğusu vardır. İnsan tez-tez bu duyğu ilə yalnız qalır. İnsanın "mən"i müqəddəsləşdirməsi, ilahlaşdırması əlbəttə ki, onun xüsranı deməkdir. Amma insanın xilasını da "mən" duyğusu ilə mümkündür. İnsan, daxilindəki "mən" ilə olan münasibətlərini səmərəli keçirərsə, hətta Allaha ən yaxın qullardan ola bilər. Çünki bizdə var olan "mən" ilahi sirri daşımaqdadır. İçimizdəki o varlıqla Allaha yaxınlaşa bilərik, zahiri varlığımızla deyil. Bu səbəblə də mənlik (eqoizm) xəstəliyinə yaxalanmamaq üçün çox çalışmalı, amma içimizdə var olan "mən"in də dəyərini bilməliyik.

İnsanlar "mən"ləri ilə baş-başa qaldıqda Uca Yaradanın "mən"lərində inşa etdiyi mükəmməl memarlıq qarşısında heyrətə düşər-

lər. İç dünyamızdakı əsmayi-hüsna təcəlliləri o qədər rəngarəng və möhtəşəmdir ki, bəzən bu ehtişamı hamının görməsini istəyirik. Başqalarının bu möhtəşəmliyi görməməsini təəccüblə qarşılayar və görə bilmədiklərinə təəssüf edərik. Halbuki onlar da buna bənzər duyğular yaşayırlar. Uca Yaradan onların da "mən"lərində fərqli şəkillərdə ilahi sənətini sərgiləmişdir. Onlardakı əsma təcəlliləri də mükəmməl və möhtəşəmdir. İnsan bunları diqqətə alaraq özünü başqalarından fərqli görməməlidir. Daxili aləmində müşahidə etdiyi bəzi xüsullardan ötrü özünü başqalarından üstün saymamalıdır. Bəlkə də dağda yaşayan hansısa bir çobanın duyğuları qələmə alınsaydı, dünyanın ən məşhur klassikləri onun yanında kölgədə qalardı. Qabiliyyət və bacarıqlarını sərgiləmə fürsəti tapmamış və bu səbəbdən tanınmamış o qədər insan var ki, cəmiyyətdə mövcud olan bir çox iş ona həvalə edilsəydi o işi indiki sahiblərindən daha yaxşı görərdi.

*İnsan, daxilindəki "mən" ilə olan münasibətlərini səmərəli keçirərsə, hətta Allaha ən yaxın qullardan ola bilər. Çünki bizdə var olan "mən" ilahi sirri daşımaqdadır. İçimizdəki o varlıqla Allaha yaxınlaşa bilərik, zahiri varlığımızla deyil.*

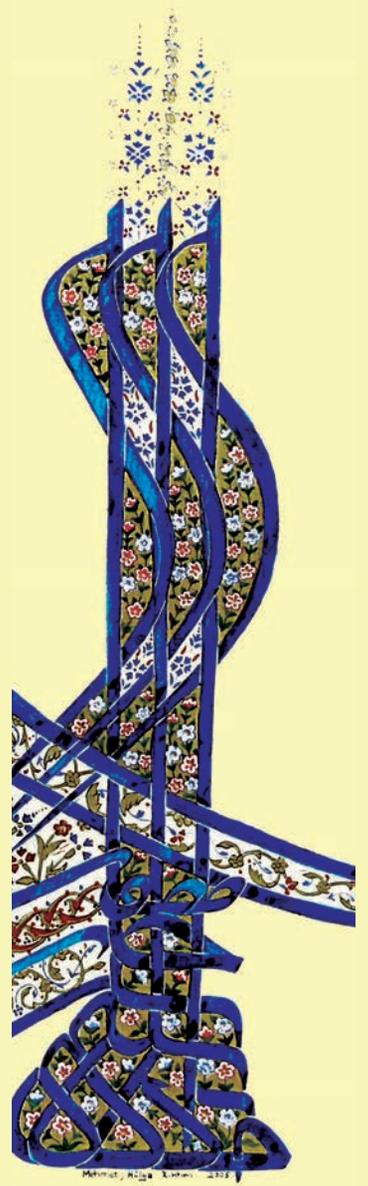
İnsanların çoxu ilahi sənətin ehtişamını layiqincə qiymətləndirə bilmir, qiymətləndirsə belə təqdirəlayiq həyat yaşamır. Allahdan qafil bir həyat sürür. Seçilmək duyğusundan uzaq olarsaq bəlkə də qəflət çirkabından xilas olarıq. Belə olan təqdirdə bəhs etdiyimiz "mən" duyğusu bir mənə kəsb edər. Yox əgər insanlardan dünyəvi bir üstünlüyümüz və fərqimiz olsun deyə bu duyğuya sahibsək getdiyimiz yol yanlışdır.

Dünya üstünlüyü ilə axirət üstünlüyü daxilimdə var olan bir mücadilədir. Nəfsim bəzən dünya üstünlüyünə, bəzən də axirət üstünlüyünə meyl etdi. İmanım dünya üstünlüyünə dəyər verdim təqdirdə itirənlərdən olacağımı söylədi. Bəzən elə oldu ki, dünya üstünlüyü özünü axirət üstünlüyü kimi göstərdi. Lakin "mən"imlə baş-başa qaldıqda hər şeyin əslini gördüm. Onu da dərk etdim ki, nəyi istədiyimizin fərqində olmalıyıq. Mən "mən"imin fərqində olmalıyam. Daxilimdəki ilahi ehtişamı, qüdrət naxışlarını görməliyəm. O naxışların sahibinə heyrət və heyranlıqla baxmalıyam. "Mən"imlə dost olmalıyam, amma onun dünyəvi üstünlüklərin ardınca düşməsinə mane olmalıyam. "Mən"imdəki və bütün insanların "mən"lərindəki ilahi imzanı dərk etməliyəm. Bu ilahi nişanəyə heyrət və heyranlıqla baxmalı və bu imzanın sahibi üçün səcdəyə qapanmalıyam.

*İç dünyamızdakı  
əsmayi-hüsna  
təcəlliləri o qədər  
rəngarəng və  
möhtəşəmdir ki,  
bəzən bu ehtişamı  
hamının görməsini  
istəyirik.*

*Başqalarının bu  
möhtəşəmliyi gör-  
məməsini təəccüblə  
qarşılayar və görə  
bilmədiklərinə  
təəssüf edərik.*

*Halbuki onlar da  
buna bənzər  
duygular yaşayırlar.  
Uca Yaradan  
onların da  
"mən"lərində fərqli  
şəkillərdə ilahi  
sənətini  
sərgiləmişdir.*



# MARKA VƏ MÖVLANA

"İki günü eyni olan zərərdədir" sözünü həyatda düstur edən, "kaş" sözünü lüğətindən çıxarmış və bir dəlikdən iki dəfə keçməyəcək qədər xətalardan dərs ala bilən bir insanın xamlıqdan bişməyə doğru davam edən şəxsiyyət və xarakter inkişafında qət edəcəyi zirvə haradır görəsən?!

*"Dünənə aid nə qədər söz varsa*

*Dünənlə birlikdə getdi, canım*

*Artıq yeni şeylər söyləmək lazım..."* teoremləri ilə yenilik tərəfdarı olduğunu vurğulayan Mövlananı rəhmətlə anırıq. Tanınmaq və məşhur olmağı bu günkü dillə "markalaşmaq", "marka olmaq" kimi ifadə edə bilirik. Markalaşmaq ikiyə ayrılır:

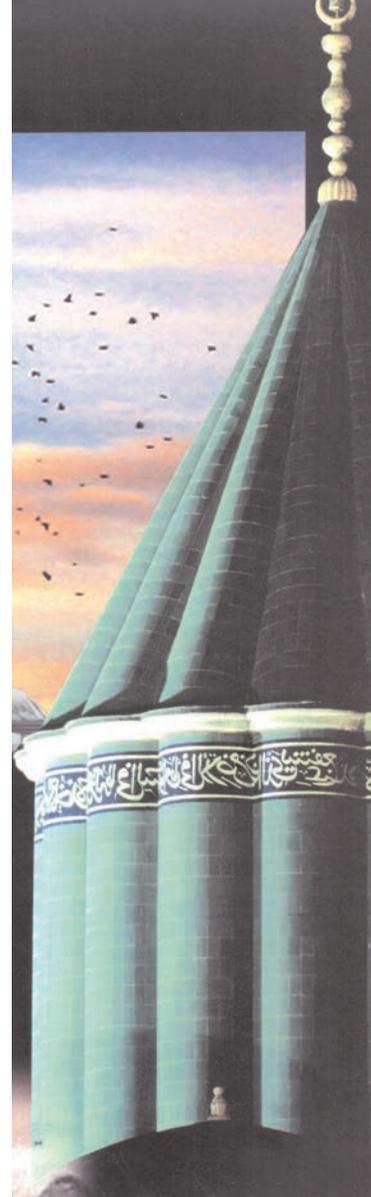
**1-Əşyada marka olmaq:** Bazarda satılan məhsulu və edilən xidmətləri satın alma və seçmə səbəbidir. Əşya seçimində markaya üstünlük vermək alışqanlıq və etibar doğurur. Bəsit bir misal verəcək olsaq duzdan tutmuş mobil telefona qədər hər xüsusda müəyyən markaları axtarır və onları seçirik.

**2-Şəxsiyyət markası formalaşdırmaq:** Din və irq fərqi olmadan gördükləri iş və ortaya qoyduqları xarakterləri ilə orijinalıq və fərqlilik sərgiləyərək insanların qəlbinə girən və onların gözündə ideala çevrilən insanlar adiliyi aşmış və şəxsiyyət markası formalaşdırmış olurlar.

**Markanın əhəmiyyəti:** Əşyada və ya insanda marka yaratmaq eyni zamanda dəyər formalaşdırmaq mənasına gəlir. Məhz bu addımı ata bilən toplumlar inkişaf edər. İbn Sina İslam ümmətinin tibb markasıdır. Hər kəs gəmisini suda üzdülməyə çalışarkən gəmilərini qurudan keçirən Fateh Sultan Mehmed də markalaşmış şəxsiyyətdir. İnkişaf edən toplumlar marka yetişdirərkən geri qalmış toplumlar da təqlidlə kifayətlənir.

**Din və marka:** Hər bir peyğəmbər cəmiyyətə dəyər aşıladığı üçün eyni zamanda marka şəxsiyyətdir. Müqəddəs kitablar da bu yöndən marka kitablar sayılır. " Dini qurumlar və şəxsiyyətlərin

*...Marka televizorumu açıram. Kanallar arasında markalaşma yarışının şahidi oluram. Kanallardan birində bir qadın "mən markayam" deyir. Başqa bir kanalda "İstanbul marka şəhərdir" proqramı gedir. Az baxılan bir kanalda da mötəbər bir hoca "şöhrət (marka) xəstəlikdir" hədisi-şərifini şərh edir. Hamısından yaxşısı dünyanın ən marka kitabı...*



hər hansı bir şey ilə markalaşması sevindirici haldır.

*Mədinənin ətrafına ərəblərin bilmədiyi "xəndək qazaraq müdafiə olunma" taktikası, Hz. Əlinin "elmin qapısı", "Allahın aslanı" olaraq tanınması, Bilal Həbəşinin Seyyidul-Müəzzinin (Müəzzinlərin babası) olaraq məscidlərdə "Ya Bilali Həbəşi" deyə yazılması da şəxsiyyət markası olmağın nəticəsidir.*

Nizami, Füzuli, Yunus Əmrə, Süleyman Çələbi, İmam Şafi, Koroğlu, Molla Nəsrəddin... də markalaşmış şəxsiyyətlər sırasına daxildir.

Müasir həyat və marka insanlar: Kapitalist bazarda markalaşmanın bir nömrəli hədəfi dəyər və xidmət göstərməkdən daha çox bazarda nüfuz sahibi olmaq, nəyin bahasına olursa olsun gözdən düşməyərək maddi mənfəətin azalmasına əngəl olmaqdır.

Maddəpərəst mədəniyyətlərdə marka insanı olmaq tamamilən zahiri ölçülərlə gerçəkləşir. Dini düşüncədə markalaşmanın əsasını isə "Allah rizası" meydana gətirir. Allah rizası duyğusu insanda markalaşma və tanınma duyğusunun əksinə gizlənmə, bilinməmə kimi nadirən rastlanan və yaşanan hallar doğurur. Dinin içərisində olduğu halda markalaşma arzusu riya və görk adlanan xəstəliyə səbəb olur.

Qızıl medal qazanmaq və rekord kitabına düşmək arzusunun təməlinə də markalaşmaq və tanınmaq şəhveti yatır. Müasir ölçülərə görə markalaşma vasitələri tamamilən zahiri dəyərlərdən ibarətdir. Məsələn: səs, saç, bədən ölçüləri, pul... Marka xəstəliyinə yaxalanmaq da modern çağımızın xəstəliklərindəndir. Zahirən markalaşan insanların marka olma ömürləri zahiri varlıqlarının ömrü qədərdir. İstəmədiyi halda ruhən markalaşan və ya başqa deyimlə desək Allahın markalaşdırdığı insanların da marka ömrü ruhun ölümsüzlüyü ilə paralellik qazanır. Görəsən niyə dünyanın dörd tərəfində

700 il əvvəl yaşamış Mövlana həzrətlərini yad edirik? Bəs niyə bir neçə il əvvəl dünya gözəli seçilənlər gözəlliklərinin yox olması ilə yadlaşlardan silinirlər?

**Marka dəyəri:** 2006-cı ildə 66.4 milyard dollar ilə KOKA KOLA dünyanın ən bahalı marka dəyərinə sahib şirkət seçildi. Marka dəyəri maddi ölçülərlə hesablanmaz. Marka dəyəri tanınmaq deməkdir. Marka dəyəri hər hansı bir əşyaya və ya quruma biçilən dəyərin onun toplam dəyərindən çıxılması ilə hesablanır. Məsələn; maşın istehsal edən firmaya marka daxil 150 milyon dollar verilsə və o firmanın ümumi maddi dəyəri 130 milyon dollarsa aradakı 20 milyon dollar o firmanın marka dəyəri olmuş olur.

Külələrin qiyməti 2 qızıl ikən Bilal Həbəşini Ümeyyədən almaq istəyən Hz. Əbu Bəkrə Ümeyyə 5 qızıl qiymət oxuyur. Heç tərəddüd etmədən 5 qızıl verərək oradan ayrılan Hz. Əbu Bəkrə "Ey Əbu Bəkr, istəsəydin o pis kölni 1 qızıla da satardım." -deyir. Hz. Əbu Bəkr: "Ey Ümeyyə, sən 100 qızıl da istəsəydin, yenə onu alardım" -deyə cavab verir. Bu hadisə bir möminin marka dəyərinin mömin və müşrik gözündə nə olduğunu göstərir.

**Nəticə:** İslam ümməti olaraq son dövrlərdə əkin, sənət, tibb, ticarət, elm və texnika sahəsində dünyada məşhur olan nələr qoya bildik ortaya? İxtira edib lisenziyasını aldığımız mallar, yoxsa təqlid etdiklərimiz daha çoxdur?

...Marka televizorumu açıram. Kanallar arasında markalaşma yarışının şahidi oluram. Kanallardan birində bir qadın "mən markayam" deyir. Başqa bir kanalda "İstanbul marka şəhərdir" proqramı gedir. Az baxılan bir kanalda da mötəbər bir hoca "şöhrət (marka) xəstəlikdir" hədisi-şərifini şərh edir. Hamısından yaxşısı dünyanın ən marka kitabı...



## Mövlananın könül dünyasından: HƏQİQİ BİR NAMAZIN İFASI

"- Hanı sərmayən? Verdiyim ömür möhləti içində nələr işlədin? Kiramən Katibinin yazdıqlarından xəbər varmı? Vücudunu nələrə sərf etdin? Gözün nələrə baxdı? Aqlınla nələr düşündün? Qazancını hara xərclədin? Əlin və ayaqların nə iş yaradı? Verdiyim bu nemətlərdən necə istifadə etdin?"



Əzrət Mövlana namazın Allah ilə rabitə olduğunu bildirərək namaz əsnasında ruhani təfəkkürümüzün necə olacağını belə bəyan edir.

Namaza duran qul, iftitah təkbiri gətirərkən, kəsiləcək qurban kimi Allaha ram olaraq nəfsani aləmdən uzaqlaşmalıdır.

"- Ya Rəbb, biz sənə qurbanıq" hissiyyatı içində olmalıdır. Çünki qurban kəsilərək də **"Allahu Əkbər"** deyilir. Biz də **"Allahu Əkbər"** deyərək kəskin qılıncla nəfsimizin boynunu vurmalıyıq.

Camaatla namaz qılınarkən səf-səf duraraq qiyamətin bir mənzərəsi yaşanır. Qiyamda durarkən Allah təalanın o çətin qiyamət günündəki xitabını xatırlamaq lazımdır. Allah təala buyuraçaq ki:

"- Hanı sərmayən? Verdiyim ömür möhləti içində nələr işlədin? Kiramən Katibinin yazdıqlarından xəbər varmı? Vücudunu nələrə sərf etdin? Gözün nələrə baxdı? Aqlınla nələr düşündün? Qazancını hara xərclədin? Əlin və ayaqların nə iş yaradı? Verdiyim bu nemətlərdən necə istifadə etdin?"

Bu cür ağır suallar qarşısında utancından qiyamda dura bilməyən qul, taqəti kəsilərək rükuya gedər. Rükuda Allahı təsbih etməyə başlar. Ona:

"- Rükudan qalx, Rəbbinin suallarına düzgün cavab ver!" buyururlar.

Bunu eşidən qul rükudan qalxaraq yenidən qiyamda durar, "səmiallahu limən hamidəh" deyərək utancından dərhal səcdəyə qapanar və təsbih edər.

*İxlas və qəlbi keyfiyyətdən uzaq qılınan bir namaz haqqında isə:*

*"Vay halına o namaz qılanların ki, Onlar öz namazlarından qafildirlər. (səhlənkərliləri üzündən namazlarını vaxtli-vaxtında qılmazlar)" (əl-Maun, 4-5)*



*Yaxın gəl, yaxın! Daha da yaxın ol! Nədir bu yol ayrıcılığı?  
Madam ki, sən mənsən, mən də sən, bu sən və mənlik nədir?*



Yenə Allah tərəfindən:

"- Başını qaldır, halını, etdiyini əməlləri düşün!" -deyilər.

Qul yenə utanaraq başını səcdədən qaldırır. İki səcdə arasında qısa bir müddət oturur, utancından yenə səcdəyə qapanar. Allah təala təkrar:

"- Başını qaldır və verəcəyinin hesabı düşün!" -deyər.

Qul iki səcdədən sonra oturduqda Allahdan belə bir nida gələr:

"- Sənə saysız-hesabsız nemətlər verdim. Nə qədər şükr etdin? Verdiyim sərmayədən necə istifadə etdin?"

Nəhayət qul sağ tərəfə salam verər və sanki peyğəmbərlərdən, xüsusilə də Hz. Məhəmməd (s.ə.s)-dən şəfaət istər:

"- Ey ulular, şəfaət edin! Pərişan haldayam." -deyər.

Ulular da deyir ki:

"- Tədbir zamanı keçdi, onun məkanı dünyada idi. İndi isə hamının ürəyi qorxu və təlaşla doludur..."

Sonra sol tərəfə salam verərək, qohum-əqrəbasından mədəd istər. Onlar da:

"- Bizdən kömək gözləmə! Biz öz dərdimizlə məşğuluq. Biz kimik ki, bizdən mədəd umursunuz?" -deyərlər.

Ümidlər tükəndikdə qul təsbihat və duaya başlayar.

"- Ya Rəbb! Bütün fanilərdən ümidim kəsildi. Əvvəl də Axır da sənsən. Mənə



*Doğruluq Musanın əsası kimidir. Əyrilik də sehrbazların sehrinə bənzər. Doğruluq ortaya çıxdıqda bütün əyrilikləri udar.*



Mövlana deyir ki:



yardım edəcək olan da sənsən." -deyərək yalvarar.

Namaz qılarkən məhz bu hikmətləri düşünmək lazımdır. Allahın "səcdə et və yaxınlaş" dəvətinə tədili-ərkan ilə riayət edilməlidir. Namazın zahiri üçün (bədəni qismi) təharət və dəstəmaz lazım olduğu kimi batini üçün də mütilik və ixlas gərəkdir. Allah təala buyurur:

*"Həqiqətən, möminlər nicat tapmışlar! (Cənnətə nail olmaqla mətləblərinə çatıb əbədi səadətə qovuşmuşlar!) O kəslər ki, namazlarında (hər şeyi unudaraq ruhən və cismən yalnız Allaha) müti olub (Ona) boyun əyərlər! (Allahın qarşısında kiçilərlər!)" (əl-Muminun, 1-2)*

Mütiliklə qılınan bir namaz da günahlara qarşı mənəvi zireh olar. Necə ki, ayədə:

*"...Həqiqətən, namaz (insanı) çirkin və pis əməllərdən çəkindirər..." (əl-Ənkəbut, 45)* buyurulur.

İxlas və qəlbi keyfiyyətdən uzaq qılınan bir namaz haqqında isə:

*"Vay halına o namaz qılanların ki, Onlar öz namazlarından qafildirlər. (səhlənkarlıqları üzündən namazlarını vaxtlı-vaxtında qılmazlar)" (əl-Maun, 4-5)*



Mövlana deyir ki:



*Bəsirət gözü ilə baxa  
bilənlər bütün aşyanı,  
varlıqları eşq və məhəb-  
bət təzahürü olaraq  
görülər. Onlar, bütün  
varlıqları, eşq və məhəb-  
bətdən zühura gəlmiş  
olaraq müşahidə edirlər.  
Əgər əzəli məhəbbət  
olmasaydı, kainat vücuda  
gəlməzdi. Ariflər bilirlər  
ki, varlıqların zühuru, o  
əzəli məhəbbətin bir  
nəticəsidir ki, bu kainat o  
üzdən Varlıq Nuru həzrət  
Məhəmməd Mustafə  
(s.ə.s)-ə ithaf edilmişdir.*



## LEYLANI İNCİTMƏYİN!

*"Ey gözəlim! Vücudumda səndən başqa bir şey qal-  
madı. Bu səbəbdən sirkə bal dənizində necə əriyib yox  
olarsa, mən də səndə beləcə yox oldum..."*

*Həzrət Mövlana*

Bir gün Məcnun, ayrılıq dərindən qəflətən xəstələnib yatağa düşür. Müalicə üçün həkim çağırırlar.

Həkim: "Damarından qan almaq lazımdır!" deyərək Məcnunun qolunu bağlayır. İynəni batıracağı an Məcnun dəlicəsinə qışqırır: **"Burax, ey həkim! Hesabımı al da get. Bu xəstəlikdən ölsəm zərər yox. Qan almaqdan vaz keç. Məni tərk et, çıx get..."**

Həkim çəşqin bir şəkildə Məcnundan soruşdu:

-Sən çöllərdə kükrəmiş aslanlardan belə qorxmursan. İndi qoluna batırılacaq bir iynədənmi çəkinirsən?

Məcnunun cavabı çox heyrətlidir:

-Mən neştərdən qorxmuram.

Hər kəs bilir ki, mənim səbir və iradəm qayalardan meydana gəlmiş olan bir dağdan da möhkəmdir! Mən heç bir şeydən qorxmayan və dünyaya aid bir samanlığı dəxi olmayan bir insanam; bu fani vücudum yaralanmazsa rahat olmaz! Yaralar eşqimin məlhəmidir; bunun üçün yaralanmağa qaça-qaça gedirəm.

Lakin mənim vücudum Leyla ilə doludur; içimdə Leyladan başqa bir varlıq yoxdur. Bu sədəf kimi olan bədənim o incinin sifətləri ilə dolmuşdur. Dolayısı ilə ey təbib, məni həcamat edərkən neştəri bilmədən Leylaya vurur, onu yaralayarsan, Leylanı incitməkdən qorxuram.

Zira Allahın xas qulları yaxşı bilir ki, Leyla ilə mənim aramda fərq yoxdur.

Məsnəvi:

*"Eşq olmasaydı, bu kainat necə var olardı? Çörək necə olardı da özünü sənə yedirib sənənin vücuduna qatılar və sən olardı? Bil ki, çörək o eşq sayəsində özünü sənə verdi və səndə fani olaraq sən oldu."*

Füzuli Məcnundan daha irəli səviyyədə bir aşıq olmaq həvəsini belə ifadə edir:

*Məndə Məcnundan füzun, aşıqlıq istedadı var,  
Aşıqi sadiq mənəm Məcnunun ancaq adı var*

Bəsirət gözü ilə baxa bilənlər bütün əşyanı, varlıqları eşq və məhəbbətin təzahürü olaraq görürlər. Onlar, bütün varlıqları, eşq və məhəbbətdən zühura gəlmiş olaraq müşahidə edirlər. Əgər əzəli məhəbbət olmasaydı, kainat vücuda gəlməzdi. Ariflər bilirlər ki, varlıqların zühuru, o əzəli məhəbbətin bir nəticəsidir ki, bu kainat o üzdən Varlıq Nuru həzrət Məhəmməd Mustafa (s.ə.s)-ə ithaf edilmişdir.

Haqq aşıqlərinin bədənləri həqiqi yar ilə doludur. Necə ki, Hallacı Mənsur şəhid edildiyi zaman qanı yerə tökülərkən "Allah, Allah" yazısı meydana gətirdi. Füzuli Leyla ilə Məcnun arasında fənaya çatmaları səbəbilə fərq olmadığını Məcnunun dilindən belə anladır.

*Məndə aşikar olan sənsən!  
Mən hod yokum, ol ki var sənsən!  
Gər bən bən isəm, nə sənsən ey yar?  
Və gər sən isən, nəyəm mənə-zar?*

(*Məndə görünən sənsən, mən özüm yoxam! Nə varsa sən-sən, Əgər mən varsam, mən mən isəm ey sevgili o halda sən nə sən? Əgər sən sən isən, fəryad edib inləyən mən nəyəm, kiməm?*)

Aləmin vəhdətinə səbəb olan Allah bütün məxluqatı cütlərdən ibarət yaratmışdır. Dünyəvi elmin ancaq yaxın zamanlarda təsbit edə bildiyi bu cüt yaradılış keyfiyyəti bizə 14 əsr əvvəl müxtəlif ayələrlə bildirilmiş, insanlığa bir elm ərməğanı olaraq çatdırılmışdır.

Kainat zərrələrin, dənələrin, hüceyrələrin, bitkilərin, heyvanların, insanların və maddənin, hətta atom daxilindəki elektron və proton kimi əsrarlı üsürlərə qədər bütün əşyanın xarakterinə görə xüsusi və əcaib bir izdivac qanununa tabe tutulmuşdur.

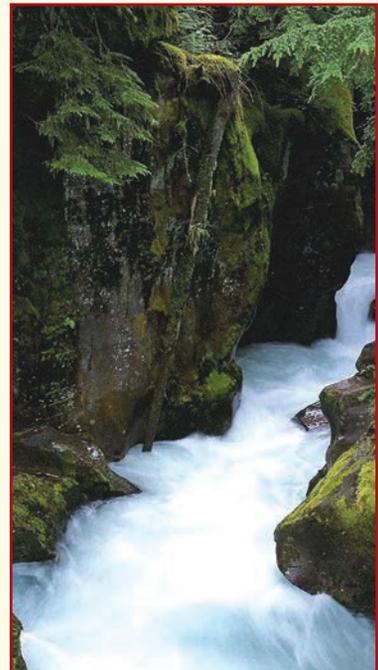
*"O Sübhan ki, torpaq məhsullarından, özlərindən və bilmədiklərindən eşlər (taylar) yaratmışdır." (Yasin, 36)*

Əlbəttə, bu müəzzəm cütlük qanunu öz kamalını insanda tapmışdır.

Varlıqlar kamalını insanda tapır. Məhəbbətin mövzusu nə qədər mükəmməl isə, ondakı kamal və əzab da o nisbətdədir.

*Aləmin vəhdətinə səbəb olan Allah bütün məxluqatı cütlərdən ibarət yaratmışdır. Dünyəvi elmin ancaq yaxın zamanlarda təsbit edə bildiyi bu cüt yaradılış keyfiyyəti bizə 14 əsr əvvəl müxtəlif ayələrlə bildirilmiş, insanlığa bir elm ərməğanı olaraq çatdırılmışdır.*

*Kainat zərrələrin, dənələrin, hüceyrələrin, bitkilərin, heyvanların, insanların və maddənin, hətta atom daxilindəki elektron və proton kimi əsrarlı üsürlərə qədər bütün əşyanın xarakterinə görə xüsusi və əcaib bir izdivac qanununa tabe tutulmuşdur.*





Cütlərin cismaniyyət və ruhaniyyəti ilə ilahi ləzzətləri tənəffüs etməsi, onları ilahi rabitə və məhəbbətlə Allah təalaya mütəvəccöh ilahi dərinliyə və həqiqət yolçuluğuna səsleyir. Xilqətin ibrət və hikmətlərini gözü önündə sərgiləyir.

Leyla neçə ildən sonra Məcnunun yanına gəlir. Məcnun ona maraq göstərmir. Leyla:

-Mənim üçün çöllərə düşən sən deyildinmi?! -deyə incikliyini büruzə verir.

Məcnun:

-İzafi və kölgədə olan Leyla aradan çıxdı və əridi, -deyə cavab verir.

Məcnunun həyat ideali olan Leyla ilahi məhəbbətə qovuşmaqda bir nərdivan rolu oynayırdı. Məcnun həqiqətini aradığı ilahi məhəbbət aləmində yerini tapınca həyatındaki Leylanın rolu bitmişdir.

Məsnəvi hekayələrində boy göstərən Leyla sonunda ilahi məhəbbətə dönən və varlığını haqla eyniləşdirən ilahi eşqin simvoludur.

Başqa bir ifadə ilə, Leyla könülləri Məcnun edən fiziki iradəni sıfır həddinə qədər

endirən ilahi bir eşq üfüdür.

Bu baxımdan, Leylalarla başlanan məhəbbət məcaraları Mövlada sükunət tapır.

Leyla adı bir insandır. Aşiqini adı Qeys ikən Məcnun (dəli) edərək çöllərə salar, dillərdə dastana döndərər.

Fəqət o məşuq Leyla deyil, kainatın varlıq səbəbi və Allahın "Həbibim" xitabına məzhər olan varlıq olarsa, kim bilir, eşq nə hala gələr.

Həzrət Mövlanadan belə bir rəvayət edilir:

Həzrət Mövlananın müridəsi Gürcü Xatunun paşa olan bəyi Qeysəriyyəyə təyin olunur. Gürcü Xatun Səlcuqlu sarayının məşhur rəssam və nəqqaş Aynüdü-Dövləni hz. Mövlananın yanına göndərir ki, ona hiss etdirmədən şairin şəklini çəkib gətirsin. Rəssam da nədənsə, özünü saxlaya bilməyib bu həqiqəti Mövlana-yə bildirir. Şair təbəssüm edərək deyir:

-Sənə əmr ediləni arzu etdiyən şəkildə yerinə yetir.

Rəssam çəkməyə başlayır. Fəqət hər qələm çaldıqca kağızdakını ayrı, qarşıdakı insanı ayrı görür. Tam iyirmi kağız beləcə zay olur, eyni nəticə

*Məcnunun həyat ideali olan Leyla ilahi məhəbbətə qovuşmaqda bir nərdivan rolu oynayırdı. Məcnun həqiqətini aradığı ilahi məhəbbət aləmində yerini tapınca həyatındaki Leylanın rolu bitmişdir. Məsnəvi hekayələrində boy göstərən Leyla sonunda ilahi məhəbbətə dönən və varlığını haqla eyniləşdirən ilahi eşqin simvoludur. Başqa bir ifadə ilə, Leyla könülləri Məcnun edən fiziki iradəni sıfır həddinə qədər endirən ilahi bir eşq üfüdür.*

*Bülbül fəğan etdiyi  
zaman qarşı dağdan  
ayrı bir səs gəlməz. Nə  
qədər ülfətimiz varsa,  
yaxınlığımız da o nis-  
bətdədir.*

*Həzrət Əliyə bir  
kimsənin onu həd-  
dindən ziyadə  
sevdiyindən bəhs edir-  
lər. Həzrət Əli deyir:*

*-Doğru  
söyləyirsiniz; mənim  
onu sevdiyim qədər o  
da mənə sevməkdədir.*

*Bu misaldan  
görünür ki, ruhi  
eyniləşmə fizikadan  
bildiyimiz birləşmiş  
qablar misalından  
ayrı bir şey deyil. Bu  
da rabitə ilə  
mümkündür.*

alınır. Rəssamın sənəti öz cizgiləri içində qeyb olur. Mövlananın əllərinə qapanır.

Bu hadisə rəssamı oyandırır. Heyrət, dəhşət və ürpəriş içində dərin düşüncələrə daldırır və ənfusi bir aləmin səyyahı edir. Bu hal içərisində Məcnunlaşan rəssamın dilindən bu sözlər tökülür:

**"Bir dinin Vəlisi belə olarsa, kim bilir, Nəbisi necə olar?"**

Tarix boyunca Peyğəmbərlər və Vəlilər, imana aid təkamül axışlarını zirvələşdirən, fırtınadakı qüdsi məşəlləri böyüdən məşalələrdir.

Fərdlər bu kəmalə, ruhi ülfət və haqq dostları ilə eyniləşmək nəticəsində çataaraq, ölməzlik sirrinin ilahi qələmlə təzahür edilmiş şəhadətnamələrinə qovuşurlar.

İnsanın Rəsulullah (s.ə.s) və ona götürən bir Allah dostu ilə eyniləşməsi, Rəsulullah (s.ə.s) və onun dostunun yolundan və könül dünyasından bir nəsib ala bilməsi, özünü ona əks etdirməsi ilə mümkündür.

Rəsulullah (s.ə.s)-i ən çox özündə hiss edən və həqiqəti-Məhəmmədiyyəyə nail olan Əbu Bəkr (r.a) oldu. Bu məhəbbət yangınının içində sinəsindən gələn qovrulmuş ciyər qoxusu ilə yaşadı. Çünki O, Rəsulullahda eyniləşmə halını ən gözəl şəkildə yaşanmaqda idi. İmam Buxari ifadə edir ki:

"Əbu Bəkr Siddiq həzrətləri Allah Rəsulunun təsəvvürünün ayaqyolunda belə gözünün önündə qalmasından şikayət etdi."

Həzrət Əbu Bəkrin bu halı qarşısında, həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) də ölüm döşəyində ikən:

"Bütün qapılar qapansın; yalnız Əbu Bəkrinki qalsın!" buyurmuşdu.

Bu hədisi-şərif, qarşılıqlı qəlbi axını nə gözəl ifadə etməkdədir.

Xacə Übeydullah Əhrar qəflətən şiddətli bir üşütmə keçirir. Vücudu tir-tir titrəyir. Ocaq qalayıb onu isitməyə çalışırlar. Bu anda onunla eyniləşən bir müridi soyuq su ilə dolu xəndəyə düşmüşcəsinə titrəyərək qapıdan içəri girir. Dərhal qurulayıb isidirlər. Həmin mürid isinib özünə gələn kimi Übeydullah Əhrar həzrətlərinin üşütməsi də sona çatır.



Bülbül fəğan etdiyi zaman qarşı dağdan ayrı bir səs gəlməz. Nə qədər ülfətimiz varsa, yaxınlığımız da o nisbətdədir.

Həzrət Əliyə bir kimsənin onu hədindən ziyadə sevdiyindən bəhs edirlər. Həzrət Əli deyir:

-Doğru söyləyirsiniz; mənim onu sevdiyim qədər o da mənə sevməkdədir.

Bu misaldan görünür ki, ruhi eyniləşmə fizikadan bildiyimiz birləşmiş qablar misalından ayrı bir şey deyil. Bu da rabitə ilə mümkündür.

Təsəvvüfdə rabitə, məhəbbətin təzə və canlı bir şəkildə yaşanmasıdır. Bu məhəbbət Allah Rəsulu və saleh qullarına bəslənməlidir. İmam Qəzali namazdakı "ət-təhiyyat" duasını bu məhəbbət axışına bir misal olaraq verir

Gerçəkdən də namazdakı təhiyyat, məhəbbətdən istifadəni nə gözəl ifadələndirir.

Namaz qılan bir mömin, "təhiyyatın" ruhaniyyətindən nəsib almağa cəhd etməlidir. Təhiyyatın ilk cümləsi olan:

"Hər cür təzim, ehtiram, gözəlliklər, həmd-səna, salavat kimi mənəvi, feili və



mali ibadətlər Allaha aiddir." ifadəsi, Rəsulullah (s.ə.s)-in Merac gecəsində Allah təalaya olan həmd-səna, və təzimidir.

Bu mübarək sözlər Allahın meracda: "Danış mənimlə, ey Rəsulum!" ifadəsindən sonra həzrət Peyğəmbər (s.ə.s)-in qəlbi-pakına ilham edilən ifadələrdir.

İkinci cümlə olan: "Ey Nəbi! Dünya və axirətdə salam Allahın rəhmət və bərəkəti sənə üzərinə olsun" ifadəsi də, Allah təalanın Rəsulullah (s.ə.s)-ə olan iltifatı, yəni xüsusi salam və təkrimidir. Üçüncü cümlə olan: "Salam bizim üzərimizə və saleh qulların üzərinə olsun" ifadəsi isə həzrət Peyğəmbər (s.ə.s)-in Allahın salamına qarşılığıdır. Belə ki, burada Allah Rəsulu (s.ə.s) bu salama şəfqət və mərhəmətinin gərəyi olaraq ümmətinin salehlərini də daxil etmişdir.

Bu gözəl mükəlliməyə şahid olub heyran qalan Cəbrayıl (ə.s) da şəhadət gətirmişdir:

**"Şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa ilah yoxdur. Yəni şəhadət edirəm ki, həzrət Məhəmməd Mustafə Allahın qulu və Rəsuludur."**

Bu şəhadət, töhvid və qulluğun ən böyük məqam olduğunu göstərir, eyni zamanda həzrət Peyğəmbər (s.ə.s)-in adının zikr olunduğu yerdə salatu-salam gətirməyin lüzumunu da ifadə edir.

Nəticə; Allah (c.c) həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) və Cəbrayıl (ə.s)-in mübarək kəlamlarından ibarət olan, "təhiyyat" duası ümməti-Məhəmməd üçün ilahi bir bərəkət və lütf, ayrıca iltifattır. Dolayısı ilə bu duanı oxuyarkən onun ruhaniyyətindən qəlbi keyfiyyətimiz nisbətində istifadə edirik.

***Bu bir həqiqətdir ki, insan Rəsulullah (s.ə.s)-in qarşısında ilahi ürpərişlərini və bədii duyğularını hiss etdiyi, ruhunu xarici dünyaya aid bütün cizgilərdən boşaltdığı vaxt, onunla eyniləşmə yolundadır.***

Bu vəsilə ilə bunu da ifadə etmək lazım gəlir ki, namazın başından sonuna qədər, ixlas və səmimiyyətimizi mühafizə edə bilmək, övliaların böyüklərinin belə güclüklə nail ola biləcəkləri məsələlərdəndir. Lakin namaz qılarkən ixlası yaxalamaq üçün əlimizdən gələni etməliyik. Əks halda Allahın xitabı çox dəhşətlidir:

"Yazıqlar olsun o namaz, qılanlara ki, onlar namazlarını ciddiyyə almazlar" (əl-Maun 4/5)

Çünki gerçək namaz ixlasla qılınandır. Ayədə buyrulur:

*"Həqiqətən, mö'minlər nicat tapmışlar! O kəslər ki, namazlarında (hər şeyi unudaraq ruhən və cismən yalnız Allaha) müti olub (Ona) boyun əyərlər! (Allahın qarşısında kiçilərlər!)" (əl-Muminun 1/2)*

Bu ixlas möminin bütün həyatını əhatə etməlidir. Buna görə həzrət Mövlana (qüddisə sirruh) *"onlar namazlarında daimidirlər!" (əl-Məaric 23)* ayəyi kəriməsini işarə olaraq:

"Namazdan sonrakı halın da namazdakı kimi olmasıdır." şəklində təfsir edir.

Bu səviyyəyə çata bilmək üçün, səmimi və dərin bir könül rabitəsi ilə, Allah Rəsulu (s.ə.s)-in ülvəi əxlaqından nəsib alaraq onunla eyniləşmək zərurəti vardır.

Bu bir həqiqətdir ki, insan Rəsulullah (s.ə.s)-in qarşısında ilahi ürpərişlərini və bədii duyğularını hiss etdiyi, ruhunu xarici dünyaya aid bütün cizgilərdən boşaltdığı vaxt, onunla eyniləşmə yolundadır.

Onu tam mənası ilə heç kim tərif edə bilmədi. Yaradılışını tanıya bilmədi. Cəbrayıl (ə.s) dəxi, sidrəti-müntəhada:

**Həzrət Mövlana:**

***"İki dünya bir könül üçün yaradılmışdır. "Sən olmasaydın, sən olmasaydın bu kainatı yaratmazdım!" hədisinin mənasını düşün" buyurur.***

"-Mən son hüduddayam, Sən davam et."dedi.

Hər səhabə istedadı nisbətində Rəsulullah (s.ə.s)-i hiss edə bilirdi. Öz vəcdinin pəncərəsindən onu seyr edirdi.

Həzrət Aişə (r. a):

"Rəsulullahın siması o qədər parlar və nur saçardı ki, ayın 14-dən daha parlaq olurdu. Qaranlıqda iynəyə ipliği onun aydınlığında keçirirdim" buyurur.

Həzrət Mövlana:

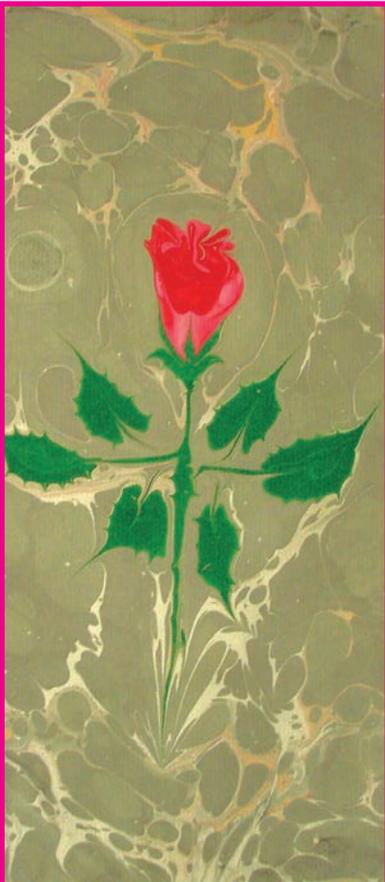
***"İki dünya bir könül üçün yaradılmışdır. "Sən olmasaydın, sən olmasaydın bu kainatı yaratmazdım!"*** hədisinin mənasını düşün" buyurur.

***Ya Rəbb! Bizləri köülləri ilahi hikmətlərlə dolu gerçək eşq əhlindən qılıb iki dünyada da sadıq qullarınla bərabər eylə!***

***Amin...***



*Həzrət Əli belə rəvayət edir: "Həzrət Peyğəmbər mənə və qızı Fatiməyə belə tövsiyə etdi: Yatağımıza girdikdə 33 dəfə Allahu Əkbər, 33 dəfə Sübhanallah, 33 dəfə Əlhəmdulillah deyin."*  
*Həzrət Əli o gündən sonra bunu heç tərk etmədiyini deyincə, yanındakı adamlardan biri ona: "Siffin savaşında da?" deyər sual verdi. Hz. Əli cavabında: "Bəli, o gün belə tərk etmədim"- dedi. (Müslim, Zikr 80)*



## HZ. PEYĞƏMBƏRİN BİR GÜNÜ-2

Ötən sayımızda həzrət Peyğəmbərin günün ilk yarısında, yəni gündüz məşğul olduğu ibadət həyatından bir qismini sizlərlə paylaşmışdıq. Bu yazımızda da günəşin batması ilə başlayan axşam və gecə vaxtlarında nə ilə məşğul olduğuna nəzər salmaq istəyirik. Yeri gəlmişkən təkrar ifadə etmək istəyirik ki, burada qeyd etdiyimiz onun bütün ibadət həyatı deyil, ümumiyyətlə etdiyi ibadətlərdir.

### **Axşam**

Axşam vaxtı payız fəslinin sonuna bənzəyir. Sanki bu zamanda bir çox canlının yox olması insanın da bir gün yox olacağını xəbər verir. Bu düşüncə ilə yaşayan insan əlbəttə ki, fani olan hər şeydən əl çəkərək əbədi olan Allahın dərgahına üz tutub **"Allahu əkbər"** deyərək ona bağlanmaq istər.

Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) bu arzu ilə əksər zamanlarda günəşin batmasından öncə məğrib namazını gözləyirdi. Azan oxunan kimi Allahın hüzuruna üz tutardı. Fərz namazını qıldırıqdan sonra **"Əvvabin"** olaraq bilinən 2-6 rükət namaz qılar və bunu hamıya tövsiyə edərdi.

Namazdan sonra o gün hansı xanımın növbəsi isə o evdə digər xanımlar da toplanar Peyğəmbər də onlara söhbət edərdi. Peyğəbərimiz xüsusilə xanımlara aid məlumatları onlar vasitəsilə cəmiyyətə çatdırdığı üçün bu cür yığıncaqlara əhəmiyyət verər və bu sahədəki bütün məlumatları onlarla paylaşardı.

### **Yatsı**

Yatsı vaxtında hər yer qaranlığa qərq olur. Vəfat edən insanın geridə buraxdığı mal-mülkü yox olduğu kimi, gündüz görünən şeylər də sanki yoxluğa qərq olur.

Həzrət Aişə Peyğəmbər (s.ə.s)-in yatmadan öncə etdiyi duanı belə anladır:

*"Allah Rəsulu hər gecə yatağına girdikdə iki əlini birləşdirər, onlara üfləyər, İxlas, Fələq və Nas surələrini oxuyardı. Sonra da əllərini başından başlayaraq vücudunun hər tərəfinə sürtərdi. Bunu üç dəfə təkrarlayardı."* (Buxari, Fəzailul-Quran 14, Tirmizi, Dua, 21)

Əlbəttə ki, Peyğəmbərimizin bundan başqa tövsiyələri də var. Həzrət Əli belə rəvayət edir: "Həzrət Peyğəmbər mənə və qızı Fatiməyə belə tövsiyə etdi: Yatağınıza girdikdə 33 dəfə Allahu Əkbər, 33 dəfə Sübhanallah, 33 dəfə Əlhəmdulillah deyin." Həzrət Əli o gündən sonra bunu heç tərk etmədiyini deyincə, yanındakı adamlardan biri ona: "Siffin savaşında da?" deyə sual verdi. Hz. Əli cavabında: "Bəli, o gün belə tərk etmədim"-dedi. (Müslim, Zikr 80)

Peyğəmbərin yatsı namazından sonra vacib işi olmazsa evində oturur, gecə ibadətini əda edə bilmək üçün istirahətə çəkilirdi.

### **Gecə**

Gecə vaxtı həm qışı, həm də qəbri xatırladaraq insan ruhunun Allahın rəhmətinə nə qədər möhtac olduğunu təlqin edir.

Peyğəmbər (s.ə.s) günün sonu olan gecələri ibadətə keçirirdi. Bu həqiqəti həzrət Aişenin rəvayətlərində müşahidə etmək mümkündür. Belə ki, ondan nəql edilən bir rəvayətə görə Peyğəmbər (s.ə.s) gecə ayaqları şişənə qədər namaz qıldırı. Ona *"Ey Allahın Rəsulu! Allah sənə keçmiş və gələcək günahlarını bağışlayıb. (Fəth surəsi, 2) Buna baxmayaraq sən niyə bu qədər ibadət edərək özünü yorursan?"*-dedikdə o, belə cavab verdi: "İcazə verərsənmi, Rəbbimə qulluq edim..." Qalxdı dəstəmaz aldı və namaza durdu. Qiyamda elə ağlayırdı ki, göz yaşları sinəsinə damlayırdı. Rükuya gedəndə orada da uzun-uzadı ağladı. Səcdədə də bu hal davam etdi. Ağlaması, sübh namazı üçün xəbər verməyə gələn Bilalın gəlməsinə qədər davam etdi.

*"Ya Rəsulallah! Allah sənə keçmiş və gələcək günahlarını bağışladığı halda niyə bu qədər ağlayırsan?" -dedim. Bunun müqabilində Peyğəmbər (s.ə.s) belə cavab verdi:*

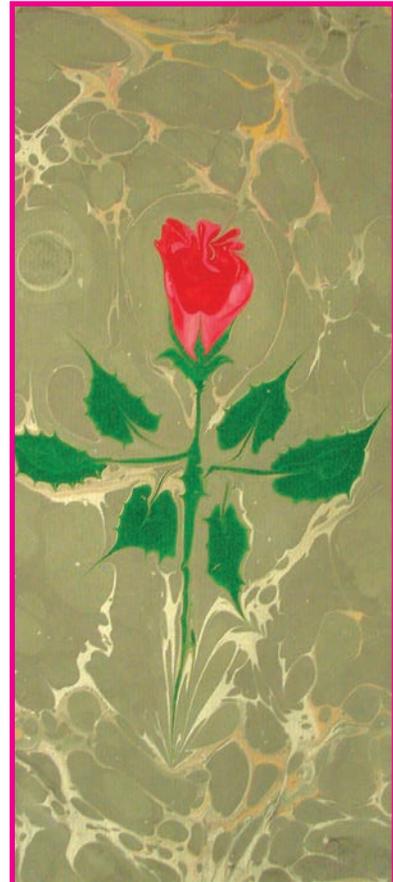
*"Ya Aişə! Şükr edən qul olmayımmı?"*

Allahın Rəsulu təhəccüd namazından sonra bir miqdar istirahət edər və müəzzinin azan nidaları ilə sübh namazına qalxardı. Həzrət Bilal imsaddan öncə azan oxuyar və xalqı həm sahura, həm də təhəccüd namazına qaldırardı. Abdullah bin Ümmü Məktum isə imsadda vaxtı başladıqda azan oxuyar, bununla da sübh namazının vaxtını xəbər verərdi.

Həzrət Peyğəmbərin həyatı bütün cəhətləri ilə incələnməmiş və tədqiq edilmişdir. Hansı cəhəti olursa olsun əsas olan, biz müsəlmanlar onu özümüzə rəhbər seçməli və onun dərin və mənalı həyatındakı nümunəvi hərəkətlərini öz həyatımızda tətbiq etməliyik. Bu qarışıq dünyada nə qədər çox onun həyatını öz həyatımıza tətbiq edərsək o qədər xoşbəxt olarıq.

*Ey Uca Allahım! Bizi sənə və Peyğəmbərinin yolundan bir an belə ayırma. Sevən şəxs sevdiyi ilə bərabərdir. Bizi də axirətdə peyğəmbərə qonşu et! Amin.*

*Həzrət Peyğəmbərin həyatı bütün cəhətləri ilə incələnməmiş və tədqiq edilmişdir. Hansı cəhəti olursa olsun əsas olan, biz müsəlmanlar onu özümüzə rəhbər seçməli və onun dərin və mənalı həyatındakı nümunəvi hərəkətlərini öz həyatımızda tətbiq etməliyik. Bu qarışıq dünyada nə qədər çox onun həyatını öz həyatımıza tətbiq edərsək o qədər xoşbəxt olarıq.*



# Xüsusi Reportaj

Azərbaycan-Türkiyə qardaşlığı  
haqda danışdığımız Möhtərəm Osman

Nuri Topbaş bəy:

**“Azərbaycanla davam edən  
əlaqələrimizdə nail olduğumuz  
ən böyük qazanc  
məhəbbət  
sərmayəsidir.”**



*İrfan: Əfəndim, zəhmət olmasa özünüz haqqında qısa məlumat verin!*

**Osman Nuri TOPBAŞ:** 1942-ci ildə İstanbul Ərənköydə dünyaya gəlmişəm. Atam Musa Topbaş, anam H. Fahri Kiğılının qızı Fatma Fəridə xanımdır. Atam Musa Əfəndinin mənsub olduğu Topbaşlar ailəsi əslən Anadolu şəhəri sayılan Konya - Kadınhanı mənşəlidir. Babam Əhməd Hamdi Əfəndi 1920-ci illərdə İstanbulda məskunlaşmışdır. Ailə şəcərəmizə baxdıqda Xəlid Bağdadinin xəlifələrindən və Mövlana dergahında məzarı olan böyük babamız Topbaşzadə Əhməd Qüdsi Əfəndinin 1810-cu ildə Konya - Kadınhanında dünyaya gəldiyi və o bölgələrdə yerləşdiyi tarixi mənbələrdə göstərilir. Ailəmiz Anadolu Səlcuqları zamanında Orta Asiyadan Anadoluya gələrək bu bölgədə məskunlaşan Türkmən Yörük ailəsidir.

İlk təhsilimi Ərənköy Zihni Paşa məktəbində almışam. İbtidai sinifdə oxuyarkən xüsusi Quran təlimi görmüşəm. 1953-cü ildə İstanbul İmam-Xətib Məktəbinə daxil oldum, 1960-cı ildə oradan məzun oldum. O vaxtlar İmam-Xətibdə ulu Osmanlı çinarlarının son nəvələri sayılan M. Cələləddin Ökten, Mahir İz kimi ustadlar, Nurəddin Topçu kimi Avropada təhsil almış mütəfəkkirlər müəllimlik edirdi. İmam-Xətibdə oxuduğum illərdə M. Zekai Konrapa, Yaman Dədə (Abdulkadir Keçeoğlu), Mahmut Bayram,

Ali Rza Sağman kimi mütəxəssislərdən dərs aldım.

İmam-Xətibdən məzun olduqdan sorna bir müddət ticarət və tekstil işləri ilə məşğul oldum. 1962-ci ildə Siirt-Tilloda ehtiyatda olan zabıt kimi əsgəri xidmətimi yerinə yetirdim.

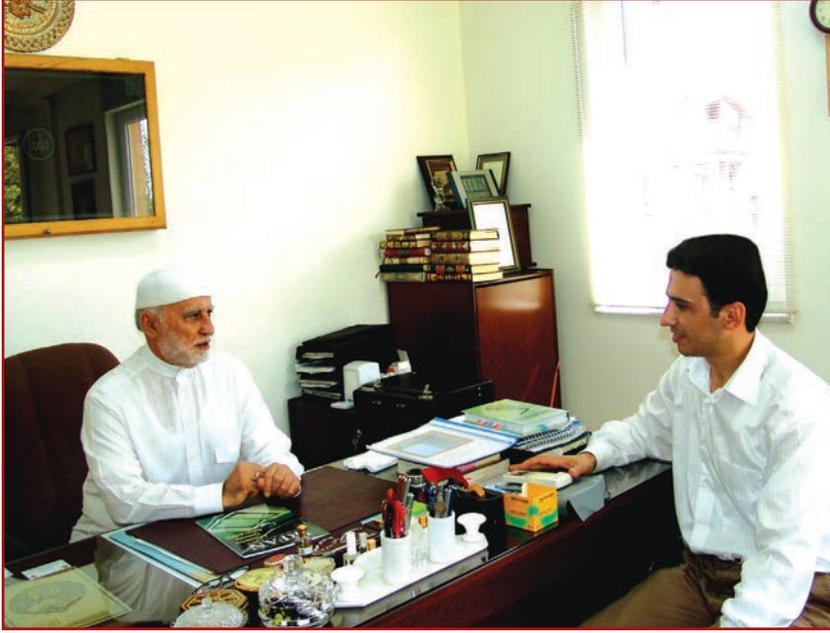
Əsgərlikdən sonra özümü yenidən sənaye və ticarət işlərinə verdim. Bununla birlikdə Allah təala bizə elm və xeyriyyəçilik işləri ilə məşğul olmağı da nəsib etdi.

Gənlik illərimdə mərhum N.F. Kısakürək kimi vətənpərvər, mənəvi şüura sahib ziyahların konfranslarında iştirak edərdim. Qeyd edim ki, bu konfranslardan çox istifadə etdim.

Mərhum Mehmed Akifin Safahat adlı əsərini, Füzulinin şeirlərini, Mövlananın Məsnəvisini uşaq yaşlarımdan bəri sevə-sevə oxuyurdum. Mövlana və Məsnəvi sevgisini mərhum anamdan aldım.

*İrfan: Əfəndim, həm Türkiyə, həm də Türkiyə xaricində kitablarınız və məqalələriniz geniş oxucu kütləsi tərəfindən tanınmaqdadır. Bu günə qədər nəşr olunmuş kitablarınız haqqında qısa bir məlumat verə bilərsinizmi?*

**Osman Nuri TOPBAŞ:** Nəşrlərlə bağlı qeyd etməliyəm ki, ilk dəfə Altınoluk jurnalında müsahibəm dərc olundu. İlk kitabımsa Hz. Peyğəmbərin həyatı ilə bağlı yazılmış "Rəhmət



*İlk dəfə getdiyimizdə bizi ziyarət etmək üçün kilometrərlə uzaqdan gələn qardaşlarımızın bizi qarşılmasını unutmaq mümkün deyil. Gördüyümüz bütün bu səhnələr böyük bir sevginin təzahürü idi. Yaşlı gözlərlə başlarını sinəmizə qoyaraq "türk balasının ətri gəlir" deyirdilər.*

*Peyğəmbərindən Rəhmət Əsintiləri*"dir. Daha sonralar tarix sahəsində qələmə aldığım *"Tarixdən Günümüzdə İbrət İşıqları"*, *"Abidə Şəxsiyyətləri və Müəssisələri ilə Osmanlı"* kitabı, Peyğəmbərlər tarixi ilə bağlı qələmə aldığım *"Nəbilər Silsiləsi (1-4)"* işıq üzü gördü. İslam mədəniyyəti sahəsində *"Vəqf İnaq Xidmət"* və *"Xidmət Ədəbi"*, Mövlana ilə bağlı *"Bir Kuzə Su"*, *"Abi-həyat Qətrələri"*, İslam təfəkkürü və təsəvvüflə bağlı *"İmandan Ehsana Təsəvvüf"*, *"Son Nəfəs"*, *"İslam İman İbadət"*, *"Məhəbbətdəki Sırr"*, *"Fəzilətlər Mədəniyyəti (1-2)"*, *"Səadət Damlaları"*, *"Hüzurlu Ailə Yuvası"*, *"İnsan Adlanan Müəmma"* və *"Məhəbbət və Mərifət"* adlı əsərləri də yazmağı Allah təala lütf etdi.

*İrfan: Bildiyimiz kimi Sovetlər birliyinin dağılması ilə Azərbaycan və digər Türk respublikaları müstəqillik əldə etdilər. Azərbaycanda yaşayan azərilərlə sizi bir-birinə yaxınlaşdıran ortaqlar nələrdir, ilk gəlişinizdən bu günə sizin üçün Azərbaycan nə ifadə edir? Keçən illər ərzində Azərbaycanda nə kimi dostluqlar qurdunuz?*

**Osman Nuri TOPBAŞ:** İlk olaraq 1992-ci ildə Azərbaycanın yeni müstəqillik əldə etdiyi günlərdə Azərbaycandan Türkiyəyə gələn bir heyətlə görüşdük. Azərbaycana ilk ziyarətimiz oldu.

İlk dəfə getdiyimizdə bizi ziyarət etmək üçün kilometrərlə uzaqdan gələn qardaşlarımızın bizi qarşılmasını unutmaq mümkün deyil. Gördüyümüz bütün bu səhnələr böyük bir sevginin təzahürü idi. Yaşlı gözlərlə başlarını sinəmizə qoyaraq *"türk balasının ətri gəlir"* deyirdilər.

Sonrakı illərdə Azərbaycan xalqının öndə gedən övladları ilə sarsılmaz dostluqlarımız oldu.

Din xadimləri, ədəbiyyatçılar, sənətcilər, Azərbaycanın məşhur dövlət və fikir adamları.

Fədakarlıq və səmimiyyətlərindən dolayı hamısına təşəkkür edirik. Deyə bilərəm ki, bu günə qədər Azərbaycanla davam edən əlaqələrimizdə bu dostluqlar sayəsində nail olduğumuz ən böyük qazanc məhəbbət sərmayəsidir.

Bir az əvvəl ifadə etdiyimiz kimi biz Azərbaycanı maddi, mənəvi, tarixi və mədəni yaxınlıq səbəbi ilə heç vaxt özümüzədən fərqli düşünmədik.

*İrfan: Azərbaycan-Türkiyə arasında tarixi dostluğu necə dəyərləndirirsiniz? Yaxın əlaqələrin asl qaynağı sizcə nədir?*

**Osman Nuri TOPBAŞ:** Bizim Azərbaycan ilə həm tarixi, həm də mədəni yaxınlığımız var. Azərbaycanın mərhum prezidenti Heydər Əliyevin "Bir millət iki dövlət" ifadəsi həqiqətən bu yaxınlığı ən gözəl şəkildə dilə gətirir. Bunu da qeyd etmək istərdim ki, 1920-ci illərdə Azərbaycanda nəşr olunan "Kömək" jurnalı o zamanlar İstiqlal hərbində olan Osmanlı dövlətinə yardım üçün bir kampaniya keçirmişdi. Jurnalın qapağında da yaralı ceyran təsvir olunmuşdu. O zaman ağır günlər keçirən Anadolu xalqına azərbaycanlı qardaşlarımız böyük bir fədakarlıq göstərərək əllərindən gələni əsirgəmədilər. Əlbəttə ki, biz bu böyük fədakarlığı unudacaq deyildik. Elə ona görə də bu vəfa borcumuzu ödəmək üçün azərbaycanlı qardaşlarımızın yanındayıq. Qarşılıqlı fədakarlığın ən gözəl örnəyini Çanaqqala da görmək mümkündür. Orada döyüşən və şəhid olan qarabağlı, gəncəli, bakılı bir çox azəri qardaşımız olmuşdur. Eyni şəkildə erməni işğalının qarşısını

*Bu gün bəzi qafillər İslamı tərif edərkən ondakı dərin rəhmət və mərhəmətdən xəbərsiz halda onu "terror" kimi məfhumlarla yan-yanə gətirməkdədirlər. Sanki günəşi palçıqla gizlətməyə çalışırlar. Kütlələri təsir altında saxlamaq, onlara məchul və xəyali bir təhlükə ilə dəhşət, qorxu hissi aşılamaq üçün bir çox insanları bədxah əməllərinə qurban etməkdədirlər.*

almaq üçün Türkiyədən Azərbaycana gedən Nuru Paşanın sərəncamındakı Qafqaz İslam Ordusu erməni zülmünə son vermiş və azəri qardaşlarımızın yanında yer almışdır. Çox sayda şəhid vermişlər. Azərbaycanın müxtəlif yerlərində mövcud olan şəhid türk məzarları bu gerçəyi bir daha təsdiq edir.

*İrfan: Əfəndim, bilirik ki, Azərbaycan sizin üçün ayrı bir əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycanın sizin qəlbinizdəki yeri nədir?*

**Osman Nuri TOPBAŞ:** Söhbətimizin əvvəlində də ifadə etdiyim kimi Azərbaycan bizim qardaşımızdır. Həm YÖK, həm də T.C. Diyanət İşləri Başqanlığı vasitəsilə Türkiyəyə gələn azəri tələbələrimizi burada hər cür şəraitlə təmin etməyə çalışırıq. Bununla da istəyirik ki, özlərini doğma evlərindəki kimi hiss etsinlər, qəribliyin nə olduğunu bilməsinlər. Biz azəri tələbələrimizi öz övladlarımızdan ayrı düşünmürük. Eyni zamanda Azərbaycanın müvafiq dövlət qurumları ilə görüşərək yurdundan didərgin düşmüş qaçqın və məchuri köçkünlərə müxtəlif yardımlar etməyə çalışırıq. Ramazan ayında və Qurban bayramında da əlimizdən gələni edərək bayram sevinci yaşamaları üçün səy göstəririk. Qeyd edək ki, vəzifə borcu bildiyimiz bu xidmətlər Azərbaycan rəsmiləri tərəfindən hər zaman alqışla qarşılanmış və müxtəlif mükafatlara layiq görülmüşdür.

*İrfan: Qarşidan rəhmət ayı olan Ramazan gəlir. Bu ayda İslamın barış və qardaşlıq yönünü necə ortaya qoymalıyıq. Xüsusilə bu gün məqsədli şəkildə İslamı "terror"la eyni göstərməyə çalışanlara sözlünüz nədir?*

**Osman Nuri TOPBAŞ:** İslamın terrora baxışını xülasə etmək gərəkir. Peyğəmbər (s.ə.s)-in 23 illik peyğəmbərlik həyatının çox mühüm hissəsi terrorla mücadilə olduğunu deyə bilərik. O, bütün aləmlərə rəhmət idi. O, hətta yaş budağı kəsməyi belə qadağan edər bütün canlıları qorumağa çalışdı. Məkkəni fəth etməyə gedərkən balasını əmizdirən bir körpəyi hürküdüb narahat etməmələri üçün ordunu bir az aralıdan keçirmişdi. Yandırılmış bir qarışqa yuvasını görüb dəhşətə gələrək: "Bu qarışqa yuvasını kim yandırdı? Yandıрмаq Allaha aid bir xüsusdur!" deyərək məyusluğunu ortaya qoymuşdur.

Peyğəmbərimizin dünyaya gəlişi aləmlərə, bəşəriyyətə, heyvanlara, bitkilərə - bütün varlıqlara rəhmət oldu. Yeni doğulan qız uşaqlarına rəhmət oldu. Heyvanlara edilən zülm sona çatdı. Cahiliyyət dövründə hər tərəfi vəhşət bürümüşdü. Onun gəlişi ilə terrora son verildi. Bütün dünya hüzura qovuşdu və Əsri-Səadət meydana gəldi. Peyğəmbər (s.ə.s) bu gün də rəhmətdir. Bu günün özündə də onun rəhmətinə möhtac olan insanlar var. Hələ dünyaya gəlməmiş körpələr də onun rəhmətini gözləyir. Yoxsulluq və s. kimi bəhanələrlə valideyn tərəfindən bətnlərdə öldürülən körpələr onun rəhmətini gözləyir. 1400 il əvvəl olduğu kimi.

Bu gün bəzi qafillər İslamı tərif edərkən ondakı dərin rəhmət və mərhəmətdən xəbərsiz halda onu "terror" kimi məfhumlarla yan-yanə gətirməkdədirlər. Sanki günəşi palçıqla gizlətməyə çalışırlar. Kütlələri təsir altında saxlamaq, onlara məchul və xəyali bir təhlükə ilə dəhşət, qorxu hissi aşılamaq üçün bir çox insanları bədxah əməllərinə qurban etməkdədirlər. İslam isə günahkarı və qüsurlunu belə əfv və mərhəmətlə qucaqlayıb islah etməyi əmr edir. İşin əsli bu ikən İslamı məsumlara qarşı terror kimi qələmə vermək nə qədər doğrudur?

Bu hadisə Peyğəmbər metodunun terrordan nə qədər uzaq olduğunu ifadə etmək baxımından çox mühümdür:

Biri-Maunə faciəsində 70 İslam müəlliminin qətl edilməsi, bu kimi sui-qəsd və qətliaqların baş verməsindən sonra Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) qəbilələrə göndərdiyi müəllim heyətlərinə bir neçə əsgərdən ibarət mühafizə heyəti verirdi. Bu əsgərlərə də qoruduqları müəllimlərin həyatını qorumaq zərurəti xaricində silahdan istifadə etməyi qadağan edirdi. Lakin bir dəfə bu mühafizələrdən biri olan Xalid b. Vəlid bu tapşırığın əksinə olaraq qılıncını qınından çıxardı. Bunu öyrənən Rəsulullah (s.ə.s) üzüntülü halda qibləyə yönələrək:

*"Ya Rəbb! Xalidin etdiyindən uzağam, əsla razi deyiləm"* cümləsini üç dəfə təkrar etdi.

Sonra Hz. Əlini hadisənin baş verdiyi yere

göndərdi və yalnız insanların deyil, heyvanların, hətta köpəklərin belə diyətini ödədi. (Buxari, Əhkam, 35; İbn Kəsir, əl-Bidayə və-n-Nihayə, IV, 304-305.) Peyğəmbərin mərhəməti və insana verdiyi dəyər bu idi. Belə bir Peyğəmbərin gətirdiyi dinin terrorla eyniləşdirilməsi mümkündürmü?

Bu dinin qiymətli ariflərindən Bəyazid Bestami həzrətləri bir səfər əsnasında ağac altında yemək yemiş sonra yoluna davam etmişdi. Bir müddət sonra torbasının üstündə gözən bir qarışqa görmüş və məyusluqla:

"Eyvah! Bu həşəratı vətənimdən uzaq saldım, yuvasından uzaqlaşdırdım." deyərək dərhal geri dönmüş və yemək yediyi yerə gələrək qarışqanı oraya buraxmışdır. O, "şəfqət lixalqilləh" (Yaradandan ötrü yaradılana mərhəmət) şüuruyla bir qarışqanın belə haqqına riayət etməyin əhəmiyyətini dərk edirdi.

Yunus Əmrənin həqiqi eşq səbəbi ilə

"Yaradılanı sevirik Yaradandan ötürü" bəyanı bütün məxluqatı qucaqlayan düstur deyilmi? Elə bir düstur ki, dünyanın harasında olursa olsun həqiqətdən uzaq düşmüş kəslərin dünya və axirətini qurtarmağı hədəfləyir. Bunu təmin etmək də biz müsəlmanların boynuna düşür. Xüsusilə yaşadığımız zamanda rabitə vasitələrinin geniş yayılması bu sahədəki məsuliyyətimizi bəzən artırır. Bu gün texniki imkanlardan istifadə edərək İslamı bütün insanlığa şəffaf üslubla təqdim edə bilmək və keçmiş əsrlərin qalıq olan mənfə təbliğatın sisini dağıtmaq imkanı həmişəkindən daha çoxdur.

Hz. Mövlananın bu sülhsüvər dəvətinə könül vermək lazımdır:

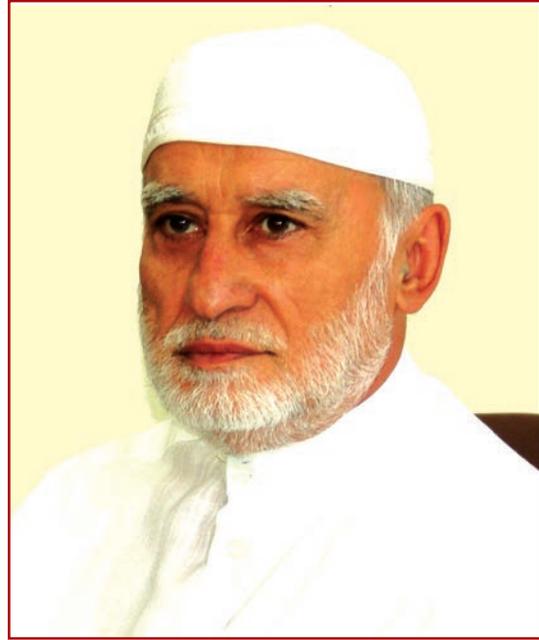
"Gəl! Gəl! Nə olursan ol, yenə gəl!"

Kafir, məcusi və ya bütpərəst olsan da, gəl!"

Bizim dərgahımız (olan İslam) ümitsizlik dərgahı deyildir.

Yüz kərə tövbəni pozsan, yenə də gəl!"

Hz. Mövlananın bu dəvətindən məqsəd insanı daxilindəki qiymətli varlıqla tanış edib onu şəfqət və sülhsevərliyin feyzi zəminində xətalardan xilas edərək İslam ilə şərfəndirməkdir. Yoxsa hər kəsi mənfə xisləti ilə baş-başa buraxmaq şərti ilə məqsədsiz şəkildə qəbul etmək deyildir. Bu dəvətdən məqsəd o şəxsin iç dünyasını düzəltməkdir. Bir təmirçiyə xarab olan alətlər aparılır. Mövlana kimi şəxsiyyətlərin könül aləmi də təmirxanaya bənzər ki, orada görülən iş təmirdən ibarətdir. Daha çox xətalı insanların dəvət edilməsi çox normaldır. Bu hal, İslam dinində günahkarı qanadı qırıq yaralı bir quş kimi qəbul etməyin misalıdır. Hər bir müsəlmanın qəlbi bu duyğularla döyülməlidir.



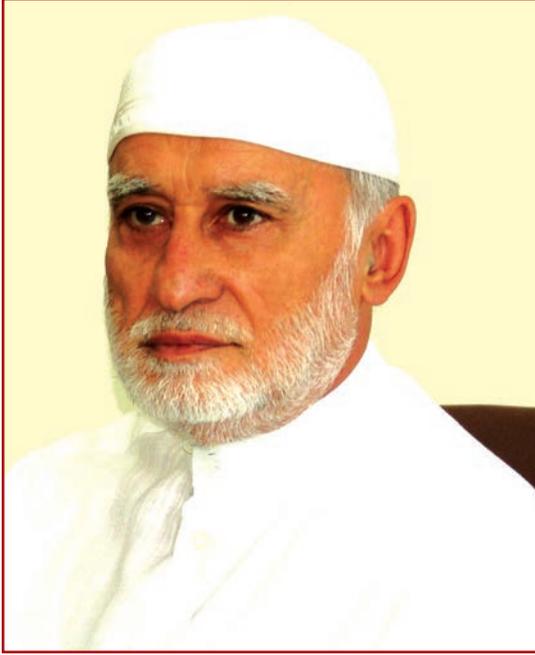
*İrfan: Hz. Hüseyin qətl edilməsi Əsr-i Səadətdən bu günədək işlənmiş ən böyük cinayət və terror hadisəsi deyilmi? İslam tarixinin bu ən dramatik hadisəsini necə dəyərləndirməliyik?*

**Osman Nuri TOPBAŞ:** Hz. Hüseyin qətl edilməsi hələ də içimizdə qanayan bir yaradır. Bu hadisə qarşısında məzhəb fərqlilikləri bir yana dursun, insan olan hər kəsin ürəyinin ağrıması, gözünün yaşarmaması mümkün deyil. Ancaq burada yanlış bir anlayışa diqqət çəkmək istəyirəm. Belə ki, Hz. Hüseyin şəhid edən Yezidi sünniliyə şamil etmək və bu vəqienə sünniliklə eyniləşdirmək tarixi faktlara uyğun olmadığı kimi Əhli-sünnə camaatının da həzm edəcəyi bir hadisə deyildir. Çünki o, Allahın ən çox sevdiyi Hz. Peyğəmbər (s.ə.s)-in sevimli nəvəsini vəhşicəsinə öldürən, cinayət işləyən canilərin başçısı idi. Bu qədər böyük günah işləyən bir insan Rəsulullahın sünnəsi üzərə ola bilərmə? Sünnəyə tabe olmaq bunu əmr edirmi? Əsla!

Hətta Türkiyədə "Yezid" sözü bir adama ən ağır təhqir olaraq işlənir. (İrfan: Azərbaycanda da işlənir, əfəndim!)

Bu hadisənin vəhşicəsinə törədilmiş qətləmə olduğu xüsusunda şiələrə Əhli-sünnə arasında kiçik də olsa ixtilaf yoxdur.

*İrfan: İslam ümmətinin arasına istər siyasi, istərsə də məzhəb sahəsində ayrışdırılmaqla salmaq istəyən qüvvələr qaradaşlığımızın zəifləməsi üçün bəzi süni mövzular düzüb-qoşurlar. Buradan yola çıxaraq İslam qaradaşlığının güclənməsi üçün təsirli olan ünsürlərin, xüsusilə də Əhli-beyt sevgisinin rolu nədir?*



**Osman Nuri TOPBAŞ:** Allah Rəsulu (s.ə.s)-in davranışlarını ən yüksək səviyyədə müşahidə edən mübarək insanlar onun ən yaxınları olan möhtərəm ailəsi, yəni Əhli-beytidir.

Rəsulullah (s.ə.s)-ə salavat gətirmək necə ki, bütün möminlərə vacibdir, eyni zamanda Əhli-beyti sevmək və onlara hörmət etmək də üzərimizə fərz olan vəzifədir.

Qurani-Kərimdə Allah təala belə buyurur:

**"...Ey əhli-beyt! Allah sizdən çirkinliyi (günahı) yox etmək və sizi tərtəmiz (pak) etmək istər!" (əl-Əhzab, 33)**

Allah (c.c) bu ayə ilə Əhli-beytin əhəmiyyətini və paklığını ön plana çıxararaq onlara olan sevgisini bəyan edir. Rəsulullah (s.ə.s) də ailə fərdlərini sevir, ümmətinin də onları sevməsini arzu edərdi. Bir hədisi-şərifində belə buyurur:

**"Sizi nemətləri ilə ruziləndirdiyi üçün Allahu sevin. Allahu sevdiniz üçün məni sevin. Əhli-beytimi də məni sevdiniz üçün sevin!" (Tirmizi, Mənaqib, 31/3789)**

Əhli-beyt sevgisi o qədər mühümdür ki, namazlarımızda ət-Təhiyyat duasından sonra oxuduğumuz Salli-Barik dualarında "Əli-Muhamməd" deyərək Əhli-beyt üçün də dua edirik.

**İmam Şafi həzrətləri: "Ey Rəsulullahın Əhli-beyti! Sizi sevmək Allahın Quranda nazil etdiyi bir fərzdır. Bu hal sizə ən böyük fəxrdir..." buyurur. (Məhəmməd Parsa, Fəslul-Xitab / Tövhidə Giriş, səh-522)**

Hz. Əli və Hz. Əbu Bəkrdən gələn bütün irfan məktəblərinin feyz qaynağı da Əhli-beyt imamı

Cəfəri-Sadiq həzrətləri olmuşdur. İmam Əzəm Əbu Hənifə həzrətləri də Cəfəri-Sadiqın ən yaxşı tələbəsi və mənəvi övladı idi. Cəfəri-Sadiq həzrətlərinin onun üçün necə bir feyz qaynağı olduğunu birlikdə keçirdiyi zamanları qəsd edərək:

"Son iki ilim olmasaydı Numan (İmam Əzəm Əbu Hənifə) həlak olardı." sözləri ilə ifadə etmişdir.

Əhli-beyt Rəsuli-Əkrəm (s.ə.s)-in halını, vəsf və davranışlarını, əxlaqını əsrlərə və nəsillərə çatdıran müstəsna bir zirvədir.

**İrfan: Verdiyimiz sualla bağlı Türkiyədə Əhli-beyt sevgisini tərif edərdinizmi?**

**Osman Nuri TOPBAŞ:** Türkiyədə Əhli-beyt sevgisinin bir çox təzahürü mövcuddur. Məsələn verəcək olsaq, məscidlərimizdə Allah Rəsulunun və Əhli-beytinin adlarını görmək mümkündür. Uşaqlarımıza qoyduğumuz Əli, Həsən, Hüseyin, Fatimə, Salman, Abbas və s. kimi adlar bu sevginin başqa bir təzahürüdür. Bütün bunlar bizim Əhli-beytə olan sevgimizi göstərir. Eyni zamanda Türkiyədə bir çox insanın tabe olduğu Hənəfi məzhəbinin imamı Əbu Hənifənin İmam Cəfəri-Sadiq həzrətləri haqqında söylədiyi sözlər bu sevgi və bağlılığı göstərir.

Əbu Hənifənin Məhəmməd Bağırına yaxınlığı olduğu kimi onun oğlu Cəfəri-Sadiq həzrətləri ilə də elmi təmasları vardı. Hər ikisi eyni yaşda idi. Buna baxmayaraq İslam alimləri Cəfəri-Sadiqi Əbu Hənifənin ustadlarından saymışdır. Əbu Hənifə ondan bəhs edərək:

"Allaha and olsun ki, Cəfəri-Sadiqdən daha təqvalı birisini görmədim" demişdir.

Bu gün irfan həyatı içində yaşayan hər kəs vird və zikrlərində silsilənin mərkəz şahı olan Cəfəri-Sadiq həzrətlərinə hər gün bir Fatihə hədiyyə edir.

**İrfan: Əsərlərinizdə Məhəmməd Füzuli və Mövlana kimi böyük İslam mütəfəkkirlərindən tez-tez bəhs etdiyinizi görürük. Xüsusilə bu iki dahinin biza, bu günümüzdə olan xitabını necə xülasə edərdiniz?**

**Osman Nuri TOPBAŞ:** İstər Mövlana, istərsə də Məhəmməd Füzuli ilk növbədə Allah və Peyğəmbər aşiqi idilər. Hər ikisinin də düşüncə təməlinə insan sevgisi, məxluqata xidmət və Yaradana yönəliş vardır. Onlar Allahın nəzəri ilə məxluqata baxan Allah dostlarıdır. Hər ikisi kamil insan modelidir.

Biz tələbə ikən Məhəmməd Füzulinin Su qəsidəsini əzbərlərdik. Bununla da peyğəmbər sevgisini anladan misraların sanki bizi Allah Rəsuluna bir addım daha yaxınlaşdırdığını hiss edərdik. Məsələn, heç bir zaman yadımızdan çıxmayan misralardan biri budur:

*Mövlana və Məhəmməd Füzuli - bu iki dahi, İslam dünyasının ortaq dəyəridir. 2007-ci il UNESCO tərəfindən Mövlana ili elan edilmiş, bu münasibətlə Türkiyədə və dünyada müxtəlif tədbirlər həyata keçirilir. Sanki Hz. Mövlana bu günün insanına 700 il əvvəl hüzur və xoşbəxtlik məktubları göndərmişdir. Mövlananın insana olan baxış tərzini sərhədləri aşmış və sanki bəşəriyyətə təsəlli mənbəyinə çevrilmişdir.*

*Həki-payinə yetəm də ömrlərdir muttasıl  
Başını daşdan daşa urub gözər avarə su...  
Beytin qısa izahı budur:*

"(O rəhmət Peyğəmbərinin) ayağının (dəydiyi, gəzib-dolaşdığı, mübarək) torpağına qovuşmaq üçün su(lar) dayanmadan ömürləri boyu baş(lar)ını daşdan-daşa vuraraq avara-avara (və məclub şəkildə) axmaqdadır." Suyun çırpına-çırpına bu axışı sanki Allah Rəsuluna qovuşmağın həyəcanını gözəl bir şəkildə ifadə edir.

Mövlana və Məhəmməd Füzuli - bu iki dahi, İslam dünyasının ortaq dəyəridir. 2007-ci il UNESCO tərəfindən Mövlana ili elan edilmiş, bu münasibətlə Türkiyədə və dünyada müxtəlif tədbirlər həyata keçirilir. Sanki Hz. Mövlana bu günün insanına 700 il əvvəl hüzur və xoşbəxtlik məktubları göndərmişdir. Mövlananın insana olan baxış tərzini sərhədləri aşmış və sanki bəşəriyyətə təsəlli mənbəyinə çevrilmişdir.

*İrfan: Bütün İslam coğrafiyasında olduğu kimi Azərbaycan da bəzi qruplar ölkəsini sevən və ona xidmət etməyə çalışan insanlara müxtəlif iftiralar və əsassız böhtanlar atmaqdadırlar. Azərbaycan vətəndaşının bu kimi hallar qarşısında tövrü necə olmalıdır?*

**Osman Nuri TOPBAŞ:** Qurani-Kərimdə də ifadə olunduğu kimi Allahın ən böyük dostları onun Peyğəmbərləridir. Bu Peyğəmbərlər istər yaşadıkları dövrdə, istərsə də vəfat etdikdən sonra olmazın böhtan və təhqirlərə məruz qalmışlar. Peyğəmbərlərin və vəlilərin yolunu təqib edən insanlar da eyni şəkildə təhqir və böhtanlara məruz qalmışlar. Lakin tarix hər zaman göstərmişdir ki, günəşin önünü palçıqla tutmaq olmaz. Gec-tez hər zaman həqiqət üzə çıxmışdır. Tarix eyni zamanda onu da göstərmişdir ki, iftira və əsassız böhtan atan insanlar çox acı şəkildə tarixin tozlu rəfləri arasında qalmışlar.

Bizim bu insanlara edəcəyimiz yeganə şey onlara həqiqəti görmələri üçün dua etməkdir.

Bizim vəzifəmiz Yusif (ə.s)-in dediyini söyləməkdir. Qurani-Kərimdə bu gerçək öz əksini belə tapır:

"Onlar: "Allaha and olsun ki, Allah səni bizdən üstün etmişdir. Biz isə (sənin barəndə), sözsüz ki, günah etmişik!" - dedilər. (Yusif) dedi: "Bu gün sizə

(etdiklərinizə görə) heç bir məzəmmət yoxdur. Allah sizi bağışlasın! Çünki O, rəhm edənlərin ən rəhmlisidir! (Mən Allahdan sizin bağışlanmanızı diləyərim. O da sizi bağışlayar!)" (Yusif, 91-92)

Bizim də heç bir əsası olmayan iftiralara qarşı cavabımız Yusuf (ə.s)-in qardaşlarına cavabı ilə eyni olmalıdır. Fəzilət daima bağışlaya bilməkdir. Allah təala Nur surəsində: "Allahın sizi (günahlarınızı) bağışlamağını istəmirsinizmi?" (Nur, 22) buyurur. Bizim üçün də ölçü bu olmalıdır. Bilərək və ya bilməyərək atılan böhtanlara qarşı biz də Allahdan o adamların bağışlanmasını istəməliyik.

*İrfan: Azərbaycan oxucuları sizin yazılarınızı İrfan jurnalından oxuyurlar. Jurnal vasitəsi ilə oxucularımıza nə demək istərdiniz?*

**Osman Nuri TOPBAŞ:** Azərbaycan xalqı ilə Türk xalqı müştərək mədəniyyət tarixi qurmuşlar. Din, dil, tarix və mədəniyyət sahəsində ortaq tərəflərimiz çoxdur. Dünyada bu iki millət qədər bir-birinə yaxın başqa bir millət varmı görəsən?! Hər yönü ilə bir-birinə bənzəyən və bu qədər yaxın olan insanların əlbəttə həyata keçirəcəyi bir çox geniş layihələr olmalıdır. Tarix boyunca dostlarımız da, düşmənlərimiz də eyni olmuşdur. Həmçinin bu gün Azərbaycanın ən böyük problemi olan erməni məsələsi bizim də problemimizdir.

İrfan jurnalının qiymətli oxucularının və bütün azərbaycanlıların bu və bənzəri ortaq dəyərlərimiz xüsusunda həssas olmalarının lüzumuna, bir ürək və eyni həyəcan içində olmalarının zərurətinə inanıram.

*İrfan: Əfəndim, qiymətli vaxtınızı bizə ayırdığınız üçün təşəkkür edirik.*

**Osman Nuri TOPBAŞ:** Mən də öz növbəmdə sizə təşəkkür edir və xidmətlərinizdə müvəffəqiyyət arzulayıram. □

# TƏQVA

## ALLAHIN SƏRHƏDLƏRİNİ KEÇMƏMƏK

**T**əqva sözü "bir şeyi zərər verən ünsürlərdən qorumaq" mənasına gələn "viqayə" kökündən törəmişdir. Termin olaraq isə təqva "nəfsi günah işləməyə sövq edən şeylərdən qorumaq" deməkdir. Bəşəriyyətin birlik və bərabərliyinin təmin edilməsi, bu birlik və bərabərliyin davam etdirilməsi üçün hər şeydən əvvəl insan şəxsiyyətinə hörmət etmək lazımdır. İslam düşüncəsinin insana dəyər verməkdə meyar saydığı təqvanın mənası da elə budur.

Müfəssir Razi təqvanı bu şəkildə izah edir: "Təqva bütün dini və əxlaqi vəzifələri yerinə yetirmək, din və əxlaqın təhlükəli gördüyü hərəkət və davranışlardan uzaq durmaqdır." Seyyid Qütüb də təqvanı aşağıdakı hədisi nəql edərək belə tərif edir:

"Ömər b. Xəttab (r.a) Übey b. Kəbdən "təqva nədir?" deyər soruşduqda, Übey:

- Heç tikanlı yolla getdinmi?-dedi.
- H. Ömər:

- Getdim.
- O zaman nə etdin? -deyə Übey təkrar soruşdu.

H. Ömər (r.a):

- Şalvarımın balaqlarını qatladım, güc sərf etdim. -deyə cavab verdi.

Bu cavabı eşidən Übey:

- Bax, təqva elə budur. -dedi.

Daha sonra o, təqvanı belə izah edir: "Bu hədisi-şərifdən anladığımıza görə təqva, duyğulu vicdan, şüurda açıqlıq, daimi qorxu, yoldakı tikanlardan qorunmaq, şəhvtlərin və müxtəlif arzuların tikanlarının tutduğu yol, qorxu tikanlarının olduğu yol, boş ümidlərin bağlandığı tikanlı yoldur."

Əsədə görə təqva psixoloji bir qorxu olmayıb, Allaha ehtiram duymaq, bütün hərəkət və davranışlarında Allahın rızasını əsas almaq, qısaca daşdığımız məsuliyyətin şüurunda olmaqdır.

Quran: "Allah qatında sizin ən şərəfliniz, təqvası ən çox olandır"(Hucurat, 49/13) buyurur. Ayədəki "ətqa" kəlməsi

Mövlana deyir ki:



**Öldükdən sonra məzarımızı yerdə axtarmayın. Bizim məzarımız ariflərin könuələrindədir...Günəş olmaq və ümmanlara, çöllərə qızılı şüalar saçmaq istərdim...**

Mövlana deyir ki:



*Biz torpağa sevgidən başqa toxum səpmərik.  
Bu tərtəmiz tarlaya başqa bir toxum əkmərik...*

beynəlmiləl dəyərləri, fəzilətləri əldə etməyi, bu dəyər və fəzilətlərin ziddi olan şeylərdən uzaq durmağı ifadə edir.

Allah təala bizim ondan layiqincə qorxmamızı əmr edir:

*"Ey inanlar! Allahdan Ona yaraşan şəkildə qorxun və müsəlmanlar olaraq ölün"*

*(Ali-İmran, 3/102)*

İbn Abbas bu ayəni belə izah edir: *"Allah yolunda lazımınca cihad edən, heç kimin qınamasına fikir vermədən yoluna davam edən, özü, atası və ya oğlunun əleyhinə də olsa haqdan və ədalətdən ayrılmayan kəslər Allahdan layiqincə qorxmuş olar."*

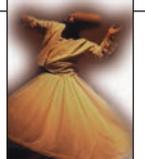
Seyyid Qütüb də bu ayəni aşağıdakı kimi şərh etmişdir: "İslam cəmiyyətinin üzərində qurulduğu iki mühüm əsas vardır. Bu əsaslardan biri yığılarsa, nə İslam

cəmiyyəti qalar, nə də onun icra etdiyi vəzifələr. Bunlar iman və təqvadır. Allahın haqqı yalnız təqva ilə ödənər. Möminin ömrünün heç bir saniyəsi təqvadan uzaq olmamalıdır."

Quran, təqvalı möminlərdən bəhs edərkən onların bolluq zamanında da, qıtlıq zamanında da Allah rizası üçün xərclədiklərini, qəzəblərinə hakim olduqlarını, insanları bağışladıqlarını, yaxşılıq etdikləri üçün Allahın sevgisini qazandıqlarını, çirkin bir iş etdikdə Allahı xatırlayıb elə o anda tövbə etdiklərini bildirərək (Ali-İmran, 3/133-135) bizdən bu xüsusiyyətlərə sahib olan fərdlərin meydana gətirəcəyi cəmiyyət qurmağımızı istəyir.



Mövlana deyir ki:



*İki barmağının ucunu gözüne qoy. Dünyaya aid bir şey görə bilirsənmi? Sən görə bilmirsənsə bu dünya yox deyildir.*

## VII BEYNƏLXALQ MÖVLANA SİMPOZİUMUNUN TƏƏSSÜRATLARI



*Altın nə olur, can nə olur  
İnci, mərcan nədir;  
Bir sevgiyə xərclənmədikdən,  
Bir sevgiyə fəda edilmədikdən sonra...*

*M.C. Rumi*

Cəlaləddin Ruminin 800 illik yubileyi ilə əlaqədar 2007-ci il Yunesko tərəfindən Ümumdünya Mövlana ili kimi elan edilmişdir.

Mövlana İslam Təsəvvüf tarixinin ən görkəmli şəxsiyyətlərindən biridir. O, elmdə biliklərə malik olması, məqsəd və fikirlərinin yüksəkliyi ilə fərqlənir. İslamı mahir bilən Mövlana mistik şair kimi məşhurdur. İran ədəbiyyatşünası professor Səid Nəfisinin qeyd etdiyi kimi "Mövlana Cəlaləddin üfünün genişliyi, düşüncələrinin ucalığı, ifadəsinin sadəliyi və insani keyfiyyətlərə sahib olması ilə dünyanın böyük dahiləri arasında yerini almışdır."

Mövlananın şeirlərindəki əzəmətlilik, ucalıq, cəsarət və ahəngdarlığa digər mistik şairdə rast gəlmək mümkün deyil. Onun əsərləri Şərqdə və Qərbdə çox sayda insanın könlünü fəth etmişdir və yaşadığı dövrün tələblərinə uyğun olaraq fars dilində yazmasına baxmayaraq bu gün türk

ədəbiyyatının şah əsərlərindən sayılmaqdadır. Onun İslam, hətta Xristian aləmində çox sayda sələfləri olmuşdur. Onun nəsihətləri bu gün də böyük məna kəsb edir.

Mövlananın 800 illik yubileyi ilə əlaqədar May ayının 2-də Konya Səlcuq Universitetinin Fən-Ədəbiyyat fakültəsi və Mövlana Araşdırma və Tədqiqat Mərkəzi "*Dil, Edebiyat və Deyişbilim VII Uluslararası Sempoziumu*" təşkil edirdilər. Sempoziyumda Almaniya, Fransa, İtaliya, İran, İngiltərə, Azərbaycan və Türkiyənin müxtəlif bölgələrindən gəlmiş alim və tədqiqatçılar iştirak edirdi. Azərbaycanı 12 nəfərlik nümayəndə heyəti təmsil edirdi. Hər biri maraqlı çıxış və məruzələr hazırlamışdı.

Mövlananın 800 illik yubileyi ilə bağlı olaraq Konyada "*Mövlana Cəlaləddin Rumi*" kitabı 18 dilə tərcümə edilib çap olunmuşdur. Bu kitabın rus dilinə tərcüməsi Səadət Mürşüdova, azərbaycancaya uyğunlaşdırılması isə Telli Azundova tərəfindən həyata keçirilmişdir. Bu səbəbdən biz sempoziyumda kitabın kiçik təqdimatını da təşkil etdik.

Orada olduğumuz müddətdə sempoziyum iştirakçıları bizi Səlcuq Universitetinin zəngin

kitabxanası ilə tanış etdilər. Bununla bərabər təşkilatçılar tərəfindən dolğun və maraqlı proqram təşkil edilmişdi: tarixi yerlərin ziyarəti, tarixi abidələrlə tanışlıq, şəhərdə gəzinti.

Konya son dərəcə gözəl şəhərdir. XII-XVII əsrlərdə salınmış və məscidlərin, tarixi abidələrin çoxluğu ilə məşhurdur. Buna görə də açıq səma altında muzeyə bənzədilir. Bununla bərabər şəhərin arxitekturasını pozmayan müasir tikililər də vardır. Təkkə dağının ətəyindən Konya şəhərinə gözəl mənzərə açılır. Təşkilatçıların dəvət etdiyi "Səma Göstərisi"ndə isə iştirakçılar bir anlıq da olsa dərvişlərlə birlikdə onların sehrli aləminə qapıldılar. Ən unudulmaz anlardan biri də vaxtilə Səlcuq Sarayının Gül Bağçası olan Mövlana Muzeyinin ziyarəti idi. O, Mövlananın atasına Səlcuq sultanı Əlaəddin Keyqubad tərəfindən hədiyyə edilmişdir. 1273-cü ildə dünyasını dəyişən Mövlana burada dəfn edilmişdir. 1396-cı ildə Qübbəyi-Xadra (Yaşıl Gümbəz) adlı türbə inşa edilmişdir. Uzun müddət burada inşaat işləri aparılmış və 1926-cı ildə Muzey kompleksi kimi ziyarətçilərin istifadəsinə verilmişdir.

Muzeyə girişdə Quranın yüksəkdən oxunması üçün nəzərdə tutulan Tilavət otağı yerləşir. Növbəti otaqda Mövlana, atası, qohumları və dostları dəfn edilmişdir. Buradan dərvişlərin səma (Mövləvilikdə ayin; yerində fırlanaraq həyata keçirilir) etdiyi Səmaxanaya çıxış var. Orada Mövləvilərin və Mövlananın ən qədim əlyazma nüsxələri, o dövrün musiqi alətləri, qiymətli xalça, parçalar, geyim nümunələri, məişət əşyaları, xəttatlıq sənətindən nümunələr saxlanılır. Muzeyin məscid hissəsində qədim xalçalar, Qurani-Kərimin qiymətli əlyazmaları və başqa əsərlər nümayiş etdirilir. Kompleksin tərkibinə mətbəx, dərviş hücrələri, Şəbi-Ərus fəvvarəsi, şadırvan da daxildir. Kompleks əzəməti ilə insanı heyretə gətirir. Hər gün buranı dünyanın müxtəlif ölkələrindən, fərqli din-

lərə mənsub yüzlərlə insan ziyarət edir. burada Mövlananın məşhur kəlamını xatırlamaq yerinə düşər:

*Gəl, gəl, gəl  
nə olursan ol yənə gəl!  
İstər kafir, istər büt-pərəst,  
istər məcusi ol, gəl.  
Bizim dərgahımız  
Ümidsizlik dərgahı deyildir.  
Yüz min kərə tövbəni pozmuş olsan da...  
Yənə gəl!*

Konyanın tarixi abidələrinin sırasına Şəms Təbrizi, Əlaəddin təkəsində yerləşən Əlaəddin məscidi, Səlcuqlar sarayının qalıqları, çay və meşələrlə əhatə olunmuş Məram bağları daxildir. Çox təəssüf ki, vaxtımızın məhdud olmasından bu abidələrlə yaxından tanış ola bilmədik.

Simpoziumun axırıncı günü iştirakçılar şəhərdən kənarda yerləşən və turizm mərkəzi sayılan Beyşehir gəzintiyə dəvət edildilər. Beyşehirin mərkəzində yerləşən Əşrəfoğlu Məscidi Səlcuqlar dövrünə aiddir. Bu möhtəşəm tikili öz memarlıq xüsusiyyətləri ilə taxtadan və mozaikadan işlənmiş naxışlarla hər kəsi heyran edir.

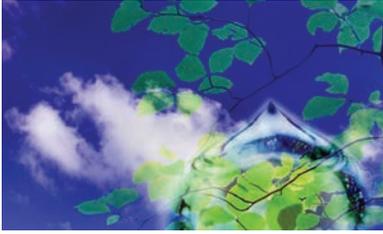
Əflatun Çəşməsi - Müqəddəs Su məbədidir. Yerlə göyün əlaqəsini təcəssüm etdirən səcdəgahları simvollaşdırır. Maraqlıdır ki, kompleksin ziyarəti zamanı və demək olar ki, bütün Konyada neyin sədaları bizi müşayət edirdi.

Təşkil olunmuş simpozium bizə yeni maraqlı insanlar və türk abidələri ilə yaxından tanış olmağa imkan yaratdı. Şəhərdə bu qədər tarixi abidələrin yerləşməsi insanı daha dərin tədqiqat və araşdırmalara sövq edir.

*\*AMEA M.Füzuli adına  
Əlyazmalar İnstitutu  
Türkdilli Əlyazmalar Şöbəsi*

*Onun əsərləri Şərqdə və Qərbdə çox sayda insanın könlünü fəth etmişdir və yaşadığı dövrün tələblərinə uyğun olaraq fars dilində yazmasına baxmayaraq bu gün türk ədəbiyyatının şah əsərlərindən sayılmaqdadır. Onun İslam, hətta Xristian aləmində çox sayda sələfləri olmuşdur. Onun nəsihətləri bu gün də böyük mənə kəsb edir.*

# KAMİLLİK YOLUNDA YAXUD MÖVLANADAN "ABİ-HƏYAT QƏTRƏLƏRİ"



Şəxər, o cümlədən türk mədəniyyətinin dahi şəxsiyyəti və mütəfəkkir şairi Mövlana Cəlaləddin Rumi (1200-1273) 26 min beytlik məşhur "Məsnəvi"si ilə 700 ildən çox bir zamandır ki, ən adi və ən uca zəka sahiblərinin heyrət və heyranlığını qazanmışdır. Dünyanın dahi şəxsiyyətlərinin "ən ön səfəndə başı buludlara dəyən nəhəng" (məşhur şairimiz Məmməd Aslanın fikridir) bir türk siması kimi əbədiyyət yolçusu olmaq ona nəsib olmuşdur. Şairin oğlu Sultan Vələd atasının söz mülkünün gözündən su içə-icə öz qənaətini poetik dildə belə ifadə edir:

*Tanrıdan rəhmətdir onun  
sözləri  
Korlar oxursa, açılar  
gözləri*

Haşiyədən bir qədər kənar çıxsam da, aşağıdakı xatırlamanı oxucu ilə bölüşmək istədim. Deyirlər ki, ulu şair C.Rumi məşhur "Məsnəvi"sinin yalnız 18 misrasını öz qələmi ilə yazsa da, əslində şairin "Məsnəvi"si onun öz müridi Hüsəməddin Çələbi tərəfindən yazıya alınmışdır. Üzünü gördüyüm, hikmətli sözünü eşitdiyim Osman Nuri Topbaş bəyin düz 10 il əvvəl Azərbaycanda dünya işığına qovuşdurduğu "Mövlana dərgahından əsintilər" adlı əsərində belə bir dilək var idi: "Ulu Mövlana dərgahından sizə gətirdiyim əsinti ilahi lütfə feyzləndirilmiş bir kuzə dirilik suyudur. Bu suyu içdikcə könlünüzün yangısı artacaq, yandıqca daha artıq yanmaq istəyəcəksiniz. Mövlana doymaz bir çeşmədir! İçdikcə yanacaq, yandıqca yüksəklik, mükəmməllik qazanacaqsınız."

*Sətirdən-sətrə  
oxuduqca adam  
özünü fikir  
yükünün  
qanadında quş  
kimi hiss edir.  
Oxucunu istər-  
istəməz dərin,  
düşündürücü  
fikirlərin ağuşu-  
na çəkib aparan  
bu kitab bir çox  
mətləblərə  
aydınlıq gətirir.*

*Kitabda şərh  
verilən hər bir  
mövzunun  
həzrət  
Mövlananın  
Məsnəvisi  
əsasında  
təfəkkür olun-  
ması mənəvi  
ehtiyaclarımıza,  
duygularımıza  
zənginlik və  
rahatlıq gətirir.*

***Sevgidə günəş kimi ol, Dostluq və qardaşlıqda axar su kimi ol,  
Xətalari örtərkən gecə kimi ol, Təvazökarlıqda torpaq kimi ol,  
Hər nə olursan ol, Ya olduğun kimi görün, ya da göründüyün kimi ol!***



Müəllifin Mövlana dərgahından əsintiləri "Bir kuzə su" adı ilə təqdim olunmuşdur. Bu kitabın məntiqi davamı isə yaxın günlərimizdə Məsnəvi dəryasından olan "Abi-həyat qətrələri" adı ilə "İpək yolu" nəşriyyatı tərəfindən nəşr olunaraq Azərbaycan türkcəsində ruhumuzu, könlümüzü oxşayıb yenidən ilahi eşqimizin çırağını gurlaşdırdı.

Dahi Mövlana Cəlaləddin Rumi zirvəsini daha yaxından görüb təfəkkür etmək yolunda yazıdan-yazıya, kitabdan-kitaba müdriklik yolu keçmiş, tanınmış qələm əhli, görkəmli din xadimi olan müəllifə həsəd apardım.

"Mən bu əsrarı qapalı və müxtəsər söylədim. Açıqca bəyan etmədim. Çünki geniş bəyan etməyə çalışanın dili, dinləyənin də idrakı yanardı." Yaxud: "Mənim beytim beyt deyil, bir məna cahanıdır... Qissələrim bəsit və sıradan sözlər deyil, təlimdir. Sizləri izah və idrak etdirmək üçündür" yazan həzrət Mövlananın şəxsi və bəşəri əhval-ruhiyyəsindən doğan Məsnəvisi əsasında böyük mənaların, sirlərin çox aydın və sadə şərhi bu kitabda əhatəli əksini tapmışdır. Mövlana həzrətlərinin məs-

nəvilərində dərin həyatı, ruhani həqiqətlərin könüllərə mənəvi qida verən hikmətlərini təfəkkür etmək mümkündür.

Müəllif, təsəvvüfün şəfaverici sağlam çevrəsinə sığınaraq insanların mənəvi tənəzzüldən xilas olmasını məhz Cəlaləddin Rumi kimi mütəfəkkir sənət adamının məsnəvi dünyasına dərin bələd olmasında və onları təfəkkür etməsində görür. İlk baxışdan qeyri-adi və çətin görünən Cəlaləddin Ruminin məsnəvi dünyasının sadə, ruhani və ibrətəməz şərhi bu kitabda çoxlarının dərk edəcəyi şəkildə təqdim olunmuşdur.

Sətirdən-sətrə oxuduqca adam özünü fikir yükünün qanadında quş kimi hiss edir. Oxucunu istər-istəməz dərin, düşündürücü fikirlərin ağışuna çəkib aparan bu kitab bir çox mətləblərə aydınlıq gətirir. Kitabda şərhi verilən hər bir mövzunun həzrət Mövlananın Məsnəvisi əsasında təfəkkür olunması mənəvi ehtiyaclarımıza, duyğularımıza zənginlik və rahatlıq gətirir.

*Müəllifin Mövlana dərgahından əsintiləri "Bir kuzə su" adı ilə təqdim olunmuşdur. Bu kitabın məntiqi davamı isə yaxın günlərimizdə Məsnəvi dəryasından olan "Abi-həyat qətrələri" adı ilə "İpək yolu" nəşriyyatı tərəfindən nəşr olunaraq Azərbaycan türkcəsində ruhumuzu, könlümüzü oxşayıb yenidən ilahi eşqimizin çırağını gurlaşdırdı.*

*Dahi Mövlana Cəlaləddin Rumi zirvəsini daha yaxından görüb təfəkkür etmək yolunda yazıdan-yazıya, kitabdan- kitab müdriklik yolu keçmiş, tanınmış qələm əhli, görkəmli din xadimi olan müəllifə həsəd apardım.*



*Türkiyənin 22.Dönəm Millət vəkili  
Dr.Turan Çömez:*

## “Qubada törədilən Erməni vəhşilikləri bütün bəşəriyyətə yönəldilmiş qətlIAMdır.”

*İrfan: Turan bəy, ilk növbədə mümkünsə Azərbaycanla gəliş səbəbini izah edin!*

**Turan Çömez:** Keçən aylarda Azərbaycanın Quba rayonunda kütləvi məzar aşkarlandığını öyrəndim. Bunu Türkiyə mətbuatından izlədim, lakin yetərli məlumat əldə edə bilmədiyim üçün öz gözlərimlə görmək məqsədilə Azərbaycana gəldim. Gəldim və bir daha öz gözlərimlə erməni terrorçularının törətdiyi qətlIAMların şahidi oldum.

*İrfan: Adətən ermənilərin törətdiyi soyqırımları tarixdən, müxtəlif mənbələrdən öyrənirik. Lakin bu dəfə öz gözlərimizlə bunun şahidi olduq. Bu sizdə nə kimi təsəvvürlər yaratdı?*

**Turan Çömez:** Təbii ki, tarixdə bilinən bəzi gerçəklər vardır. Anadolu torpaqlarında, Azərbaycanın ayrı-ayrı bölgələrində erməni dəstələrinin törətdiyi qətlIAMlar qismən bilinir və bu faktlar tarix kitablarında öz əksini tapır. Mən keçən aylarda da Azərbaycana gəlmişdim. Hətta 31 mart soyqırımına həsr olunmuş konfransda çıxış da etmişdim. Hər zaman Azərbaycanın daha çox cənub bölgəsində törədilən soyqırımlardan söhbət açılır, lakin şimal regionuna daxil olan Qubada kütləvi məzarlığın aşkarlanması onu göstərdi ki, bu qətlIAMlar Azərbaycanın bütün əraziləri üçün xarakterikdir. 8-10 min arası soydaşımızın vəhşicəsinə qətl edilməsi və bunu öz gözlərimlə görmək mənə dəhşətə saldı. Mən həkim olduğum üçün cəsədləri həkim gözü ilə də incələdim və xüsusilə uşaqların, qadınların qətlə yetirildiyinin şahidi oldum. Cəsədlər üzərində heç bir güllə izinə rast gəlmədim. Müşahidə əsnasında kəllə sümükləri üzərində güclü zərbə əlamətləri ilə qarşılaşdım. Burada qətlə yetirilən insanların kəllə, burun və

çənə sümükləri qırılmış, dişləri çıxarılmışdı. Bu da onu göstərir ki, burada insanlığa yaraşmayan vəhşiliklər törədilmişdir. Burada qətlIAM yaşanmış sübut edən başqa bir fakt da ondan ibarətdir ki, məzarlıqda tapılan sümüklər qeyri-adi şəkildə idi. Bu da öz növbəsində göstərir ki, buradakı insanlar zorla və diri-diri torpağa verilmişdir. İçlərində bir-birinə sarılmış olanlar var. Üzü üstə, başı aşağı atılanlar var. Həmin gün insanlığın bu qədər alçaqlıq edə biləcəyinin və bu qədər vəhşiliyə qadir olduğunun şahidi oldum. İnanın ki, o gün axşama qədər gördüklərimin şokunu yaşadım.

*İrfan: Adətən mənfur qonşularımızın dünya ölkələrinə, Avropa xalqlarına türklərin və türk etnosuna mənsub olan xalqların vəhşi obrazını yaratmaqla məşğul olduqlarını görürük. Bu gün əlimizdəki faktlarla erməni terrorunu dünya arenasına necə əks etdirə bilərik?*

**Turan Çömez:** Birinci növbədə bunu anlamaq lazımdır ki, bu məsələ Azərbaycanın və ya Türkiyənin məsələsi deyil, hər iki dövlətin məsələsidir. Bizim məsələmizdir, bütün türk dünyasının məsələsi. Qubada qətl edilən soydaşlarımız nə üçün qətl edildilər? Bu sualın bir cavabı var. Rus ordusunda Osmanlıya qarşı döyüşən erməni əsgərlərinin intiqam almaq niyyəti ilə. Hadisələri bir-birindən ayrı görməməli və bütün olaraq dəyərləndirməliyik. Mənim tövsiyəm ondan ibarətdir ki, biz həm Azərbaycan, həm də Türkiyə olaraq birlikdə mübarizə aparmalıyıq. Bu gerçəkləri əvvəlcə öz xalqımıza çatdırmalı, yeni nəsillərə bu şüuru aşılmalı, sonra da dünya ictimaiyyətinə öz səsimizi duyurmalıyıq. Şəxsim adına qeyd edim ki, bu günə qədər bu məsələ ilə bağlı

Türkiyədə əlimdən gələni etdim və bundan sonra da edəcəyəm. Məsələnin parlament səviyyəsində müzakirəsinə böyük söylər göstərdim. Həmçinin müxtəlif konfranslar və toplantılar təşkil etdik ki, bunlardan birini də Gəncliyə Yardım Fondu ilə müştərək şəkildə həyata keçirdik.

Təəssüf hissi ilə qeyd etməliyik ki, 5 milyondan ibarət erməni diasporası tamamən haqsız olduqları halda özlərini haqlı göstərərək bunu bütün dünyaya elan etməkdədirlər. Lakin biz soyqırımı məruz qaldığımız halda haqq səsimizi dünya arenasında qaldıra bilmirik. Artıq bu kimi addımları atmaq zamanıdır. Bunun üçün də Azərbaycan və Türkiyə birlikdə hərəkət etmək məcburiyyətindədir.

*İrfan: Turan bəy, bildiyi kimi Qubada aşkarlanan kütləvi məzarlıqların tədqiqatı ilə bağlı Azərbaycan dövləti tərəfindən xüsusi komissiya yaradılıb və bu komissiyaya tarixçilər, antropoloqlar, həkimlər və bu kimi mütəxəssislər daxildir. Siz bu komissiya ilə təmasda oldunuzmu? Qarşılıqlı fikir mübadiləsi etdinizmi və nə kimi tövsiyələriniz oldu?*

**Turan Çömez:** Komissiyadakı yoldaşlarla görüşdük. Onların çox ciddi çalışma metodlarını təqdir edirəm. Burada Mədəniyyət Nazirliyi və bu sahədə səlahiyyətli nümayəndəliklərlə görüşəcəklərini söylədilər. Mən də öz növbəmdə Türkiyədə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Ümumi Muzeylər müdirliyi ilə əlaqə saxlayacağam. Mənim təklifim ondan ibarətdir ki, burada bir soyqırım muzeyi qurulmalıdır. Qurulacaq bu soyqırım muzeyinin dünya nəzdində tanınması lazımdır. Azərbaycana gələn xarici dövlət nümayəndələrinin oraya aparılması və oradakı qətliaamları birbaşa öz gözləri ilə görmələri üçün əldən nə gəlsə həyata keçirilməlidir.

Mən müşahidə etdiklərimin Türkiyə mətbuatında işıqlandırılması üçün çəkdiyim şəkilləri və yazılan yazıları oraya göndərdim. Türkiyəyə qayıdan kimi də bu həqiqətləri bir çox dövlətlərin xüsusilə də İsrailin Xarici İşlər Nazirlərinə e-mail vasitəsi ilə çatdıracağam. Çünki o qətliallarda sadəcə azəri türkləri deyil, eyni zamanda Qubada yaşayan yəhudilər də həlak olmuşdur. Bu qətlialların əslində bütün bəşəriyyətə yönəlmiş soyqırım olduğunu bütün gücümle hər tərəfə bəyan edəcəyəm.

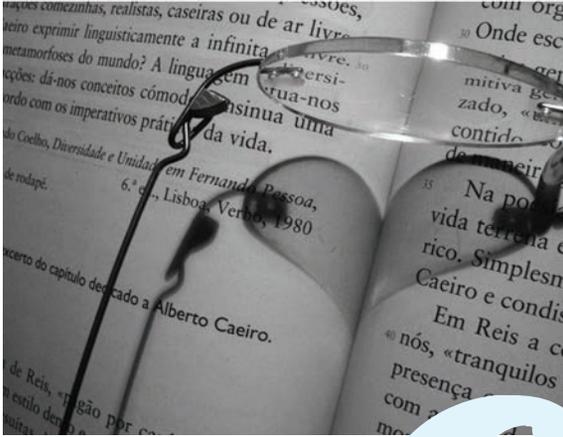
*İrfan: Bilindi ki bu gün dünya dövlətləri bu*



*məsələlərə ikili standartla yanaşır. Elə götürək Türkiyənin Avropa Birliyinə üzvlük məsələsini. Hər dəfə qondarma erməni soyqırımını əsas alaraq əngəllər çıxarırlar. Qubada aşkarlanan kütləvi məzarlıqlarla bağlı müşahidə aparmaları üçün Azərbaycandakı xarici dövlətlərin səfirliklərinə müraciət etdik, lakin burada da ikili standartın şahidi olduq. Türkiyə və İsrail səfirliyindən başqa heç bir səfirliyin nümayəndəsi məsələ ilə bağlı müşahidələr aparmaq üçün Qubaya təşrif buyurmədilər. Türkiyənin bundan sonrakı siyasi gedişatında erməni məsələsi ilə bağlı nə kimi addımlar atılacaqdır?*

**Turan Çömez:** Türkiyənin Avropa Birliyinə üzvlük məsələsində qeyd etdiyiniz kimi qondarma soyqırım məsələsi ilə tez-tez üzləşdik. Lakin çox açıq və qəti şəkildə deyə bilərəm ki, nə bu gün, nə sabah, nə də uzun illər sonra Türkiyədəki heç bir siyasi iradə qondarma soyqırımla bağlı təklifləri qəbul etməyəcəkdir. Türkiyədə heç kəsin belə bir yalanın ardınca getməyə nə istəyi, nə cəsarəti, nə də niyyəti var. Qərb heyranı olan bəzi adı ziyalı olanlar var aramızda. Hətta bəzi mənasız və əsassız sözlər də söyləyə bilərlər, lakin bilmənizi istədim ki, Türkiyə bir dövlət olaraq, millət olaraq qondarma erməni soyqırımına qarşıdır və hər zaman bunu rədd edəcəkdir. Çünki türk milləti heç bir zaman zülm etməmişdir. Türk milləti alicənab millətdir. Getdiyi yerə sülh, qardaşlıq və mədəniyyət aparmışdır. Biz haqq səsimizi bir az əvvəl də qeyd etdiyim kimi birləşərək bütün dünyaya duyurmalıyıq.

*İrfan: Turan bəy, dəyərli vaxtınızı ayıraraq İrfan oxucusu ilə fikirlərinizi və təəssüratlarınızı paylaşdığımız üçün sizə öz minnətdarlığımızı bildiririk.*



# TƏHSİLİN 50%-İ

*Həyatda öz işini yaxşı görməyən bir insanın müvəffəqiyyət qazanması şansı məsələsidir. Buna görə də müdirlər həm müəllim, həm də tələbələrə olan əlaqələrdən qaçmamalı, onlara daha yaxın olub, onlardan biri olmağa çalışmalıdır.*

Hər zaman tələbələrimizin və ya şagirdlərimizin təlim-tərbiyəsindəki müvəffəqiyyətinin onların özlərindən asılı olduğunu deyirik. Amma yaddan çıxarmamalıyıq ki, təhsil verən hər bir müəssisənin əldə etdiyi nailiyyətin 50%-i, onu idarə edən və orada təhsil verən müəllimlərin üzərinə düşür. Bu və bundan sonrakı məqaləmizdə bu mövzuda yazmağa çalışacağıq. Bunun da səbəbi hər kəsin yay tətilinə çıxmasına baxmayaraq bu müəssisələrin gələcək təhsil ili üçün hazırlıqlara başlamasıdır.

Əsasən texnologiyanın inkişafı və onun imkanlarından hər bir insanın istifadə etdiyi bu günlərdə orta və ali məktəb idarəçilərinin daha da müvəffəq ola bilmələri

üçün bir çox üstünlüklərə sahib olmaları lazımdır. Bu müəssisələrdə idarəçi olan şəxs sadəcə təhsildə deyil, eyni zamanda idarəçilik, iqtisadiyyat və tədqiqat sahələrində də qabiliyyətli olması əsas şərtlərdəndir. İdarəçi və ya müdir müəssisənin hədəf və məqsədlərini müəyyənləşdirməli, yol göstərərək nümunəvi şəxs olmalı, eyni zamanda da lazım olan vaxtlarda cəza və qadağalar qoyaraq əlindəki səlahiyyətlərdən mükəmməl istifadə etməyi bacarmalıdır. Bu məqsədlə müdirlər ən azı hər həftə müəllim heyəti ilə görüşməli, problemlərdən vaxtında xəbərdar olub lazımı qərarları verməlidir. Bu görüşlər mütəmadi olaraq valideyn və tələbələrlə də keçirilməlidir.

Həyatda öz işini yaxşı görməyən bir insanın müvəffəqiyyət qazanması şans məsələsidir. Buna görə də müdirlər həm müəllim, həm də tələbələrlə olan əlaqələrdən qaçmamalı, onlara daha yaxın olub, onlardan biri olmağa çalışmalıdır. Məsələn, təzə işə başlayan bir müəllim dərslərini hazırlamaqda və onun həyata keçirilməsində, tələbələrlə ünsiyyət qurmaqda və dərslər üçün əyani vasitələrin təminində çətinlik çəkərsə, ilk növbədə onun köməyinə müəssisənin müdiri çatmalıdır. Eyni zamanda tələbələrin problemləri ilə maraqlanmalı, hər hansı bir tələbənin probleminin olduğunu müşahidə edərsə onunla bir dost kimi danışmalı və məsələnin həlli üçün variantlar axtarmalıdır. Lakin bunları edərkən özünün hər şeyə sahib olduğunu göstərməməli, lovğalanmamalı və özünü xilas-kar kimi qələmə verməməlidir. Hər bir təhsil müəssisəsinin birinci olması və yaxşı bir mütəxəssis yetişdirə bilməsi üçün idarəçilərin aşağıdakıları təmin etməsi əsas şərtidir.

1. Müəllimlərin və keçilən dərslərin hazırlıqlarının nəzarəti və dəyərləndirilməsi.

2. Dərs kitablarının təmini, təkmilləşdirilməsi və mövzulara görə görüntülü vəsaitdən istifadə.

3. Hər il müəllim heyətinin bir həftə olmaq şərti ilə daha təcrübəli və ixtisaslı müəllimlərlə görüşdürülməsi və onlardan dərslər alınması.

4. Təhsil üçün lazım olan bütün kitab və texniki vəsaitin əvvəlcədən təmini.

5. Yaxşı tələbə yetişdirə bilmək üçün

savadlı və bacarıqlı müəllimlərin müəssisəyə cəlb olunması.

6. Təhsil sahəsindəki yeniliklərdən xəbərdar olub onların təmini və tətbiqinə çalışmaq.

Yadımdan çıxarmamalıyıq ki, müəssisədəki müəllim və ya imkanlar hansı səviyyədə olursa olsun onun istifadəsi və tətbiq olunması müəssisə müdirinin səviyyəsindən asılıdır. Belə ki, müəllim zəhmətinin və müvəffəqiyyətlərinin müdiriyyət tərəfindən dəyərləndirilmədiyini bildikdə həvəsdən düşər. Bunun nəticəsində də o, biliyini və bacarığını tam istifadə etməz və sanki bu işi zorla həyata keçirər. Müdiriyyət eyni zamanda müəllimin şəxsi problemlərindən də xəbərdar olmalı, bu problemlərin onun dərslərdəki bacarığına təsir göstərməməsinə çalışmalıdır.

Müəssisənin digər bir qalibiyyəti də müdirin hazırlamış olduğu plan və hədəflərə bağlıdır. Çünki tədris ili başlamışdan əvvəl idarəçi əlindəki imkanlar daxilində ən azı bir illik planını hazırlamalı və il ərzində baş verən hadisələrin onun bu planını dəyişdirməməsinə çalışmalıdır. Belə olduğu zaman o idarəçi daha çox rəğbət qazanan, hər kəsin bəyəndiyi müdir və lider halına gələr.

***Yadımdan çıxarmamalıyıq ki, müəssisədəki müəllim və ya imkanlar hansı səviyyədə olursa olsun onun istifadəsi və tətbiq olunması müəssisə müdirinin səviyyəsindən asılıdır. Belə ki, müəllim zəhmətinin və müvəffəqiyyətlərinin müdiriyyət tərəfindən dəyərləndirilmədiyini bildikdə həvəsdən düşər.***

# QURTULUŞUN YOLU



Statistik məlumatlara görə dünyada ən çox intihar hadisəsi Norveçdə qeydə alınmışdır. Görəsən niyə məhz Norveç? Həyat tərzinə görə dünyada birinci yerləri tutan Norveç insanı görəsən nədən bezib həyatına qəsd edir? Məhz bunun səbəbini araşdıran tədqiqatçılar əhali arasında aparılan sorğu nəticəsində müəyyən ediblər ki, bolluq və firavanlıq içində yaşayan norveçlilər həyatdan zövq ala bilmədikləri üçün intihar edirlər. Uzun illər arxasınca düşdüyümüz kapitalizmin acı nəticəsi deyilmi bu? Sən demə, mənəviyyatın unudulduğu, hər şeyin maddi dəyərlərlə ölçüldüyü atmosferdə insanın xoşbəxtliyi bir yerə qədərmiş.

Dünyaya aldanıb maddə hərisinə çevrilən və nəticədə çarəsizlik içində çırpınan bəşər övladı, hər zaman doğru yolu göstərən könül ərlərinə ehtiyac duymuşdur. Xüsusilə müasir insanımız, həyatdan bezib intihar edən Avropa insanı bu cür könül ərlərinə ehtiyac içində qıvrınmaqdadır. Əslinə baxsaq, elə biz özümüz də. İçində olduğumuz 2007-ci ilin UNESCO tərəfindən "Mövlana ili" adlandırılmasının ən əsas səbəbi də budur hər halda. Demək olar ki, bütün bəşəriyyəti istila etmiş kapitalizm və fərdiyyətçilik fəlsəfəsinin insanlığı uçuruma doğru

*bütün bəşəriyyəti  
istila etmiş kapi-  
talizm və  
fərdiyyətçilik fəl-  
səfəsinin insanlığı  
uçuruma doğru  
apardığının fərqi  
varan kütlələr  
böhrandan çıxış yolu-  
nu yalnız "Kim olur-  
san ol, yenə gəl!"  
deyən mövlanaların  
sevgi dolu dərgahında  
axtarır...*

*Qısaca deyə bilərik ki, Mövlana aşiqdır; insan aşiqi, Haqq aşiqi. Fəlsəfəsi də eşq və sevgidən ibarətdir. Fəlsəfə deyərəkən mürəkkəb teoremlər arxasınca düşən zavalılara yazığım gəlir. Həyatın fəlsəfəsi əslində çox sadədir. Sevgi... Mürəkkəb deyil, bəsit.*

apardığının fərqinə varan kütlələr böhrandan çıxış yolunu yalnız "Kim olursan ol, yenə gəl!" deyən mövlanaların sevgi dolu dər-gahında axtarır...

### **Kimdir Mövlana? Nədir Mövlana fəlsəfəsi?**

Qısaca deyə bilərik ki, Mövlana aşiqdır; insan aşiqi, Haqq aşiqi. Fəlsəfəsi də eşq və sevgidən ibarətdir. Fəlsəfə deyərəkən mürəkkəb teoremlər arxasınca düşən zavalılara yazığım gəlir. Həyatın fəlsəfəsi əslində çox sadədir. Sevgi... Mürəkkəb deyil, bəsit.

Mövlanaya görə hər şeydə sevgi vardı. Həyat sevincə gözəldi. Çünki sevgi iksiri kainatın yaradılış mayasında vardır.

**Mövlana deyir ki:** *"Eşq də əlif kimidir. Əlif Bəsmələdə (bismillah sözündə) gizlidir. Oxunmaz, amma o olmadan da bismillah səslən-məz."* Ona görə eşq də əlif kimi hər şeydə gizlidir. Görünməz, amma həyata rəng qatar, məna qatar. Necə də möhtəşəm təşbeh! Mövlana istəyirdi ki, insanlar hər şeydə sevginin varlığını dərk etsin, istisini duysun. Hər şey sevgidən doğsun. Mövlana istəyirdi ki, ailələr bugünkü kimi şəhvət və maddə üzərinə deyil, sevgi üzərinə qurulsun. Sevgidən yoxsul, həyat fəlsəfəsi yığılanı yemək olan insanlığın ilahi eşqlə yenidən dirilməsini istəyirdi.

**Mövlana deyir ki:** "Sevgidə günəş kimi ol! Çünki məhz sevgi ilə qaranlıqları aydınlatmaq mümkündür. İnsanların qəl-

binə məhz onunla yol tapmaq mümkündür." Bu gün şəxsiyyət yetişdirmə kursları açıldı, bu sahədə cildlərlə kitablar yazıldı, filmlər çəkildi. Ətrafımızdakı insanlarla əlaqələrdə onları qazanmanın yolunu göstərən bir sıra əsərlər yazıldı. Halbuki neçə yüz il bundan əvvəl bu sahədə söz söyləyənlər vardı. Və onlar şərq insanı idi...

### **Mövlana deyir ki:**

*Sevgidə günəş kimi ol,*

*Dostluq və qardaşlıqda axar su kimi ol,*

*Xətaləri örtərəkən gecə kimi ol,*

*Təvazökarlıqda torpaq kimi ol,*

*Hər nə olursan ol,*

*Ya olduğun kimi görün, ya da göründüyün kimi ol!*

Acınacaqlı haldır ki, bu gün Avropada ən çox satılan əsərlər arasında Mövlananın Məsnəvisi birincilik qazanarkən və qərb insanının ən çox oxuduğu yazar Mövlana ikən, biz hələ də öz irsimizə biganə yanaşırıq. Qərbin zər-zibasından vaxt tapıb özümüzə baxa bilirikmi ki, mövlanalarımızı da tanıyaq? Keçən il dekabr ayının 21-də dərc olunan Yeni Şafak qəzetində Gökhan Özcanın bir məqaləsini oxumuşdum. Bizdəki qərb heyranlığını və əslindən uzaqlaşma xəstəliyini dilə gətirən o məqalənin başlığı ilə yazımı tamamlamaq istəyirəm.

**"Noelə divanə, Mövlanaya biganə"**



## QAFQAZ İSLAM ORDUSUNUN ŞƏHİDLƏRİ 89-CU İL DÖNÜMÜNDƏ ANILIB



Türkiyənin ölkəmizdəki səfirliyi TOHGMİB (Tərxis Olunmuş Hərbçilərin Gəncləri Maarifləndirmə İctimai Birliyi) və TUMİB-in (Türkiyə Universitetləri Məzunları İctimai Birliyi) təşkilatçılığı ilə Qafqaz İslam Ordusunun Azərbaycana gəlişinin 89-cu il-dönümünə həsr olunmuş bir sıra tədbirlər həyata keçirmişdir. Bu silsilə tədbirlərin ilki Sentyabrın 12-də Göyçay rayonunda təşkil olunub. Bu səfərə ölkənin tanınmış ziyalıları ilə yanaşı, KİV nümayəndələri, aktyorlar və müğənnilər də qoşulublar. İlk olaraq, 1918-ci ildə Bakıya doğru hərəkət edən Qafqaz İslam Ordusunun Şamaxı rayonunun Acıdərə deyilən ərazisində apardığı döyüşlər zamanı şəhid olanların xatirəsinə qoyulan abidə kompleksi ziyarət edilib, əklil qoyulmuşdur.

Rayon rəhbərliyi tərəfindən qarşılanan qonaqlar şəhərin mərkəzində ümummilli

lider Heydər Əliyevin abidəsini ziyarət ediblər. Daha sonra tədbir iştirakçıları Göyçay şəhərində 31 mart soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidəni və Şəhidlər Xiyabanını ziyarət ediblər. Ardınca isə rayonun Bıdır kəndi ərazisində şəhid olmuş türk əsgərlərinin xatirəsinə əbədiləşdirən abidə Türkiyə səfirliyinin, rayon rəhbərliyinin, KİV-in nümayəndələri tərəfindən ziyarət edilib. Göyçay rayon İcra Hakimiyyətində keçirilən toplantıda TUMİB-in sədri **Çingiz Bayramov** bildirib ki, 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yarandıqdan sonra ölkənin bir çox bölgələrində erməni-bolşevik hərbi birləşmələri azərbaycanlılara qarşı soyqırım həyata keçirib. Onun sözlərinə görə, belə bir vaxtda Azərbaycana köməyə gələn türk ordusu bu sahədə köməyini əsirgəməmiş və Qafqaz İslam Ordusu qısa zaman kəsiyində torpaqların azad edilməsinə, Bakının işğaldan qurtulmasına nail olmuşdur. Göyçay rayon İcra

Hakimiyyətinin başçısı Mübariz Ağayevin sözlərinə görə, 1918-ci ildə yeni müstəqillik qazanmış Azərbaycan ordusu qardaş türk hərbiçilərinin yardımı sayəsində Gəncədən başlanan uğurlu hərbi əməliyyatla Bakının işğaldan azad olunmasını təmin edib. M.Ağayev Nuru paşanın komandanlığı altında irəliləyən Qafqaz İslam Ordusunun Göyçay rayonu ərazisində ağır döyüşlərdə xeyli sayda əsgər şəhid verdiyini söyləyib. **Türkiyə səfirinin müstəşar Erkan Özoral** bildirib ki: "Göyçay Qafqaz İslam Ordusunun Bakıya doğru hərəkəti zamanı erməni-bolşevik hərbi birləşmələri ilə ağır döyüşlərin getdiyi, müqəddəs şəhid qanlarının axdığı bölgədir. Nuru Paşanın rəhbərliyi altında türk qoşunlarının Azərbaycana gəlişi heç də asan olmayıb. Həmin dövrdə Türkiyə 10 cəbhədə müharibə aparırdı və buraya qoşun göndərilməsi 11-ci cəbhənin açılması demək idi. Türkiyədəki komandanlıqdan təlimatlandırılaraq göndərilən türk qoşunlarının gəlişi həm də iki qardaş xalqın bir-birinə qovuşması anlamını verirdi. Bu iki xalqın qardaşlığı bu gün də davam edir". TOHGMİB-nin sədri Emin Həsənli 1918-ci ilin 15 sentyabrında qazanan möhtəşəm zəfərin şəhid qanları bahasına, iki qardaş xalqın qəhrəman nümayəndələrinin igidliyi hesabına əldə olunduğunu vurğulayıb. Tədbirdə **millət vəkili Sabir Hacıyev**, TRT-nin Bakı təmsilçisi **Abdulhamid Avşar**, professor **Musa Qasımlı**, Qafqaz İslam Ordusunun əsgəri olmuş Turan Çələbioğlunun övladı **Mahmud Məmmədov** və TUMİB-in Baş Katibi Rövşən Qəniyev də ürək sözlərini söyləyiblər. Çıxışlardan sonra tanınmış sənətçilərin iştirakı ilə konsert proqramı həyata keçirilib.

Təşkilatçılar sentyabrın 15-də isə Bakıdakı türk əsgərlərinin şərəfinə ucaldılmış abidənin önünə əklil qoymuş və Qafqaz İslam Ordusu şəhidlərinin ruhunu sükutla yad etmişlər. Mərasimdə millət vəkilləri, ictimai-siyasi xadimlər və iş adamları iştirak edirdilər. Həmin günün axşamı M. Moqamayev adına Dövlət Filarmoniyasında elan olunmuş müsabiqənin qaliblərinin təltif etmə mərasimi və tanınmış sənətçilərin iştirakı ilə konsert proqramı baş tutmuşdur. Dövlət Filarmoniyasındakı tədbirdə Türkiyənin Azərbaycandakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri **Hüseyin Avni Karşloğlu**, Milli məclisin vitse-spikeri **Ziyafət Əsgərov** və Türk Dünyası Araşdırmaları Vəqfinin başçısı, professor **Turan Yazgan** çıxış etmişlər. Müsabiqənin qaliblərinə mükafatlar təqdim olunduqdan sonra tədbir konsert proqramı ilə davam etmişdir.

Bundan başqa sentyabrın 18-də BDU-də Qafqaz İslam Ordusunun Azərbaycana gəlişinin 89-cu ildönümünə həsr olunmuş elmi-praktiki konfrans da keçirilmişdir. Tədbirdə ölkənin tanınmış ziyahları, alimlər və KİV nümayəndələri iştirak edirdi.



# Peyğəmbər bağçasının ikinci gülü Hz. Ruqiyyə (r.a)



Hz. Ruqiyyə (r.a) Rəsulullah (s.ə.s)-in ikinci qızı, Zatul-Hicrəteyn (iki hicrət sahibi) ləqəbinə məzhər olan və acılarla dolu bir həyat keçən bir iman abidəsidir. Ailəsiylə birlikdə ilk hicrət edən mühacirlərdən və İslam davası uğrunda müxtəlif çətinliklərə məruz qalan, o bəlaları səbirlə qarşılayan, bütün müsəlman qadınlara örnək olan bir Peyğəmbər qızı.

O, Rəsulullah (s.ə.s)-ə peyğəmbərlik verilməzdən yeddi il əvvəl Məkkədə anadan olmuşdur. Anası Hz. Xədicə (r.a) kimi özünü Allah və Rəsulu yolunda fəda edən, kamil, ağıllı və şəfqətli bir ananın tərbiyəsində böyüdü. Bütün əxlaqi keyfiyyətləri ailə yuvasından almış, mərhəmətli bir atanın, sevgi dolu qucağında böyümüşdü.

Böyük bacısı Zeynəb ailə qurduqdan sonra bütün ev işləri onun üzərinə düşdü. Məharət və qoçaqlığı, bacarıq və təmizkarlığı evə gələn qohumlarının gözündən qaçmırdı. Eyni zamanda kiçik bacısı, Ümmü Gülsüm də ev işlərində onun əlindən tuturdu. Bir-birilərinə o qədər bağlıydılar ki, gələcək taleləri də bənzər idi.

Artıq evlənmək çağına gəlmişdilər. Bir gün atalarının əmisi Əbu Talib öz qardaşlarıyla onlara qonaq gəldi. Hal-əhval soruşduqdan sonra əsl mətəlbə keçərək

gəliş məqsədlərini açıqladılar. Rəsulullah (s.ə.s)-in qızları Ruqiyyə və Ümmü Gülsümü Əbu Ləhəbin oğlanları Utbə və Uteybəyə istəyirdilər.

İnsana dəyər verməyi çox gözəl bilən sevgili ata qızlarının fikrini öyrənmədən bir cavab verə bilməzdi. Əmilərini hörmət və izzətlə yola saldı. Onlara düşünəcəklərini, məsləhətləşdikdən sonra cavab verəcəyini bildirdi. Məsələnə sadiq xanımı hz. Xədicəyə açaraq qızlarıyla məsləhətləşməsini istədi. Hz. Xədicə və qızları Əbu Ləhəbin arvadı Cümeylin xasiyyətini çox yaxşı bilirdilər. Qəddar, qatı qəlbli, sözləriylə hər kəsin qəlbini qıran bir qadının gəlini olmaq qızlara bir az narahatlıq verirdi. Amma bütün bunlara baxmayaraq nəzakət və ədəb timsalı olan qızlar bu təklifi sükutla qarşılayıb razılıqlarını bildirdilər.

Ruqiyyə və Ümmü Gülsümün toylarının yaxınlaşdığı ərəfədə sevimli atalarının simasında və davranışlarında bəzi dəyişikliklər baş verməyə başladı. Hz. Məhəmmədə Allah qatından Cəbrayıl (ə.s) vasitəsi ilə vəhy gəlmiş və peyğəmbərlik müjdəsi verilmişdi. Hz. Peyğəmbər (s.ə.s)-ə inananların sayı artırdı. Lakin bununla yanaşı Məkkə müşrikləri də hər vasitə ilə ona zərbə vurmağa çalışırdılar. Əbu Ləhəb və arvadı başda olmaqla məkkəli müşriklərin təzyiqi ilə Utbə və Uteybə Ruqiyyə və Ümmü Gülsümün nişanını qaytardılar. Bununla Rəsulullah (s.ə.s)-i yolundan döndərə bilmədilər. Eyni zamanda hz. Peyğəmbərin qızı Ruqiyyəni həya abidəsi, həlim və yumşaq xasiyyətli, zəngin və saleh səhabə Osman bin Affan istədi. Rəsulullah (s.ə.s)-in xeyir-duası ilə Ruqiyyə və Osman bin Affan (r.a)-ın nikahları kəsildi.

Müşriklərin olmazın işgəncələri nəticəsində müsəlmanlar çıxış yolu olaraq Həbəşistana hicrət etmək məcburiyyətində qaldılar. İlk hicrət qafiləsində Peyğəmbərimizin sevimli kürəkəni hz. Osman və qızı hz. Ruqiyyə də var idi. Vətəndən, ata-anadan

ayrılmaq onlar üçün çox çətin olsa da müşriklərin işgəncələri altında əzilmək daha çətin idi. Rəsulullah ilk qafiləni yola salarkən dua etmiş və: "Allah onların köməyi olsun. Osman Allah yolunda, Lut (ə.s)-dan sonra ailəsiylə hicrət edənlərin ilkidir" buyurmuşdur.

Bir müddət sonra Həbəşistana yayıldı ki, müşriklərin bəziləri İslamı qəbul edib və artıq müsəlmanlara əvvəlki kimi işgəncələr edilmir. Bu xəbərlərin doğruluğunu dəqiqləşdirmədən Məkkəyə qayıdan hz. Osman və hz. Ruqiyyə, eyni zamanda bəzi müsəlmanlar ələcsiz Məkkədə qalmalı oldular. Bir müddət sonra onlara Mədinəyə hicrət izni verilmiş və hz. Ruqiyyə ailəsi ilə birlikdə Mədinəyə yola düşmüşdü. Beləliklə onlar Allah yolunda ilk hicrət savabı qazananlardan oldular.

Ruqiyyənin ikinci hicrət yurdu olan Mədinədə Abdullah adında bir oğlu dünyaya gəldi. Abdullah gün keçdikcə böyüyür, ailəsinin sevincinə çevrilirdi. Lakin onları imtahan dünyasında daha bir sınaq gözləyirdi. Bir gün beşikdə yatan Abdullahın üzünü xoruz dimdiklədi. Abdullahın üzündəki yara böyüdü və az bir zamanda bütün üzünü bürüdü. Körpə Abdullah bu yaradan dünyasını dəyişdi.

Müsibətlərin ardarda gəlməsi hz. Ruqiyyənin səhhətinə pis təsir etdi. Bu son hadisə isə onun tamamilən çökməsinə səbəb oldu. Gün keçdikcə zəifləyən və yatağa düşən hz. Ruqiyyənin hərəti yüksəlməyə başlamış və bu xəstəlik səbəbi ilə dünyasını dəyişmişdi.

Hz. Ruqiyyə Rəsulullah (s.ə.s)-in ilk vəfat edən qızı idi. Vəfat etdiyi zaman 22 yaş vardı. Cənazəsini Rəsulullahın dayəsi olan yaşlı Ümmü Eymən yumuş və Baqi məzarlığında dəfn edilmişdir. Vəfat etdiyi zaman Mədinədə olmayan Allah Rəsulu döyüşdən qayıtdıqdan sonra qızının qəbrini ziyarət edərək ona dua etmişdi.

*Allah təala Peyğəmbərimizin o nur qönçəsi olan sevimli qızı Ruqiyyədən razı olsun. İmanın, cihadın və çəkdiyi acıların mükafatını ən gözəl şəkildə versin. Amin!*



## Mövcud olan Azərbaycan dövlət saytları

- Azərbaycan Respublikasının prezident  
Aparatı - [www.president.az](http://www.president.az)  
Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi  
- [www.meclis.gov.az](http://www.meclis.gov.az)  
Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər  
Nazirliyi - [www.mfa.gov.az](http://www.mfa.gov.az)  
Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər  
Nazirliyi - [www.mia.gov.az](http://www.mia.gov.az),  
[www.din.gov.az](http://www.din.gov.az)  
Azərbaycan Respublikasının Milli  
Təhlükəsizlik Nazirliyi - [www.mns.gov.az](http://www.mns.gov.az)  
Azərbaycan Respublikasının Nazirlər  
Kabineti - [www.cabmin.gov.az](http://www.cabmin.gov.az)  
Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə  
Nazirliyi - [www.justice.gov.az](http://www.justice.gov.az)  
Azərbaycan Respublikasının Maliyyə  
Nazirliyi - [www.maliyye.gov.az](http://www.maliyye.gov.az),  
[finance.gov.az](http://finance.gov.az)  
Azərbaycan Respublikasının Vergilər  
Nazirliyi - [www.taxes.gov.az](http://www.taxes.gov.az)  
Azərbaycan Respublikasının İqtisadi  
İnkişaf Nazirliyi - [www.economy.gov.az](http://www.economy.gov.az)  
Azərbaycan Respublikası Əmək və  
Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi -  
[www.mlsp.gov.az](http://www.mlsp.gov.az)  
Azərbaycan Respublikasının Ekologiya  
və Təbii Sərvətlər Nazirliyi -  
[www.eco.gov.az](http://www.eco.gov.az)  
Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və  
Turizm Nazirliyi - [www.culture.az](http://www.culture.az)  
Azərbaycan Respublikasının Təhsil  
Nazirliyi - [www.edu.gov.az](http://www.edu.gov.az)  
Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə  
Nazirliyi - [www.sehiyye.gov.az](http://www.sehiyye.gov.az)



## Alimlər kompüterlərə zarafat başa düşməyi öyrədiblər

Sinsinatti Universitetindən (ABŞ, Ohayo ştatı) olan alimlər zarafatı başa düşən ilk kompüter təminatının yaradıldığını elan ediblər. Yeni proqram sayəsində kompüter sözlərdə və ya ifadədə hər hansı yumor sezərsə, onu zarafat kimi qeyd edir.

Kompüterin zarafatı başa düşməsi və yekun nəticənin sadələşdirilməsi üçün alimlər uşaq leksikonundan götürülmüş sözlərin məlumat bazasını yaradıblar. Bundan sonra işə kontekstdən asılı olaraq bu və ya digər sözün ayrı-ayrı məna ifadə etməsinə dair nümunələr bazası da proqram təminatına daxil edilib.

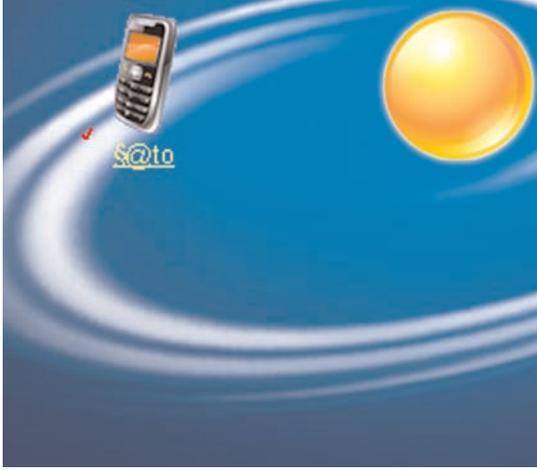
Hələ ki, proqram sadə zarafatları sezmək qabiliyyətinə malikdir.



## YouTube - Azərbaycan versiyası online fəaliyyətə başlayıb

İnternetdə məşhur fayl paylaşma resurslarından olan YouTube-un Azərbaycan versiyası fəaliyyətə başlayıb. Yerli İnternet Resursu Beta Formatında internet istifadəçilərinə təqdim edilməkdədir. Electronic Media İntentions şirkətinə məxsus olan bu yerli portalın keçən il Google Korporasiyası tərəfindən 1.6 milyard ABŞ dollarına əldə edilmiş YouTube ilə əlaqəsinin olmadığını nəzərinizə çatdırırıq

Simsiz rabitə standartının yeni versiyası  
- Bluetooth 2.1+EDR hazırlanıb



Bluetooth Special Interest Group (SIG) konsorsiumu simsiz rabitə standartının yeni versiyasının hazırlandığını elan edib. Bluetooth 2.1+EDR adlı yeni versiya nisbətən az enerji işlədərək qurğuların spesifikasiyasına uyğun şəkildə onlar arasında daha tez əlaqə qurulmasına və təhlükəsizliyin daha yaxşı təmin olunmasına şərait yaradacaq.

Bluetooth Special Interest Group yeni versiya ilə birləşmə prosesini daha da sadələşdirməyi və bunun üçün aparılan əməliyyatların sayını minimuma endirməyi təklif edir.

Yeni standart tətbiq olunduqdan sonra xüsusi Sniff Subrating texnologiyası sayəsində klaviatura, "siçan", adapter və sair bu qəbildən olan qurğuların akkumulyatorla işləmə müddəti Bluetooth 2.0. ilə müqayisədə beş dəfəyə qədər artacaq.

İki müxtəlif istifadəçi arasında birləşmə zamanı isə yeni 6 rəqəmli parol məlumatların 16 rəqəmli-hərflü PIN-koddan daha yaxşı qorunmasını təmin edəcək.

"Yüz dollarlıq noutbukun"  
kütləvi istehsalına başlanıb



OLPC "One Laptop Per Child" (Hər uşağa bir noutbuk) qeyri-kommersiya təşkilatı uşaqlar, məktəblilər və tələbələr üçün nəzərdə tutulmuş XO tipli ucuz noutbukların kütləvi istehsalına başlayır.

Qiyməti 176 ABŞ dolları olacaq kompüterlər 2007-ci ilin oktyabrında satışa çıxacaq.

Artıq XO noutbuk komponentlərinin istehsalçıları kütləvi istehsalə başlayıblar.

Layihənin icrası üçün OLPC 3 milyon qurğu sifariş edib.

Sözü gedən kompüter səkkiz yüzə qədər müxtəlif detallardan ibarətdir. AMD prosesorsorlu kompüterin yığılması ilə dünyada Tayvanın portativ kompüter istehsalçısı olan Quanta Computer şirkəti məşğul olacaq. İlk sifarişçilər arasında Uruqvay, Argentina, Braziliya, Pakistan, Tayland, Nigeriya və Liberiya kimi ölkələr var.

İlk vaxtlarda kompüterin qiymətinin 100 dollardan baha olmaması nəzərdə tutulurdu. Lakin məlumata görə onun qiymətini 150 dollardan aşağı salmaq mümkün olmayıb.

# Zərərli vərdişlərə son

*"İnsan oğlu qiyamət günü dörd şeyin; ömrünün, elminin, sağlığının və malının hesabını vermədikcə Allahın hüzurundan ayrılı bilməz."  
(Hədisi-şərif)*

**B**u gün siqaret, alkoqollu içkilər və bu kimi zərərli maddələr dünyada global problemə çevrilmiş, hətta infeksiyon xəstəlik kimi geniş yayılmışdır. Ən acınacaqlısı isə odur ki, günün aktual məsələsi olan siqaret artıq qadınlar və uşaqlar tərəfindən də mənimsənən pis vərdiş halına gəlmişdir. Bu zərərli vərdiş gündən gündən artaraq bütün cəmiyyəti öz təsirinə məruz qoymaqladadır. Gəlin görək siqaret və onun xammaddəsi olan tütünün insan orqanizmi üçün nə kimi zərərləri var.

Tütün (NİCOTİANA)- badımcan çiçəklilər fəsiləsindən birillik və çoxillik kol bitkisidir. İstiyə meyilli bu bitki və onun tərkibi bir çox maddələrdən ibarətdir: (toxumunda 30-35% yağ, yağında 10-12% karbohidratlar, 8-10% zülallar, 2-3% nikotin var) Onun yarpağından limon turşusu və nikotin sulfat alınır. Tütünün vətəni Cənubi Amerikadır. Tütün XV əsrin axırlarında Avropaya gətirilmiş və dekorativ bitki kimi becərilmişdir. 1716-cı ildə isə Ukranyada tütün plantasiyaları salınmışdır. Bu bitkinin Asiyada becərilməsi XVII-ci əsrin əvvəllərinə təsadüf edir. XVII və XVIII əsrlərdə Azərbaycana gətirilən tütün XIX əsrin 30-cu illərindən başlayaraq burada təsərrüfat sahələrindən birinə çevrilmişdir. Papirosun ilk yarandığı yer isə Rusiya olmuşdur.

Nikotin tütünün tərkibində olan ən zərərli maddədir. Təcrübə nəticəsində məlum olmuşdur ki, 5-6 damcı nikotinin itə vurulması onun ölümünə səbəb olur. Əgər bir qutu siqaretin tərkibində olan zərərli nikotin hər hansı bir insanın bədəninə birdəfəyə yeridilərsə o insan dərhal ölə bilər. Tütün yanarkən onun tüstüsündən bir çox zərərli maddələr

ayrılır ki, bu da insan həyatı üçün çox təhlükəlidir.

Tərkibi bu qədər təhlükəli olan bir maddə insanın sağlamlığına nə kimi mənfi təsir edir? Bəs görəsən onun insan psixologiyasına və sosial həyat tərzinə də təsiri varmı?

İstər tütün, istər alkoqol olsun bütün bunlar bir sıra nəfəs yolları, ağciyər və s. xəstəliklər törətməklə yanaşı, insan psixologiyasına da çox mənfi təsir göstərir. Qəbul olunan bu maddə insan sağlamlığına çox ciddi təsir edir. Onun fəsadları əqli pozğunluqlara da yol açır. İlk olaraq qəbul edildikdən sonrakı təsiri yüngül və ya ağır zəhərlənmə hesab olunur. Qeyd etməliyə ki, siqaret çəkmək bəzən narkotik maddəni qəbul etmənin ilkin pilləsi olur. Bu zərərli vərdişə mübtəla olan insan çox asanlıqla narkotik maddələri də qəbul edir.

Unutmamaq lazımdır ki, insan vücudu Yaradanın ona bəxş etdiyi ən dəyərli nemətdir və hər bir kəs ona verilən bu əmanətin hesabını verəcəkdir. Peyğəmbər (s.ə.s) insan səhhətinin qorunması barədə belə buyurur: "İnsanların çoxunun dəyərləndirmədiyini iki nemət vardır ki, bunlardan biri bədənin sağlamlığı, digəri də boş vaxtdır."

*"İnsan oğlu qiyamət günü dörd şeyin; ömrünün, elminin, sağlığının və malının hesabını vermədikcə Allahın hüzurundan ayrılı bilməz." (Hədisi-şərif)*

